

הישיבה התשע-עשרה של הכנסת השביעית

יום שני, כ' טבת תש"ל (29 דצמבר 1969)
ירושלים, הכנסת, שעה 16.00

א. חילופי גברי בוועדת הכלכלה

הודעת הממשלה על המצב המדיני, נמסור רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכנסת.

משה ברעם (יו"ר ועדת הכנסת):
אדוני הישב-ראש, כנסת נכבדה. הריני מתכבד להביא לאישורה של הכנסת חילופי גברי בוועדת הכלכלה: מטעם סיעת גח"ל, במקום חבר-הכנסת בדר יבוא חבר-הכנסת שכטרמן.

היו"ר ר. ברקת:
אין התנגדות, והכנסת מאשרת את הודעתו של יושב-ראש ועדת הכנסת.

היו"ר ר. ברקת:
כנסת נכבדה, אני מתכבד לפתוח את הישיבה.

מוזכר הכנסת ת. ליאור:
כבוד הנשיא!
(חברי הכנסת קמים לכבוד נשיא המדינה)

היו"ר ר. ברקת:
לפני שנעבור לסעיף המרכזי של סדר-היום, שהוא

ב. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

לתיקון פקודת מס הכנסה (תיקון) (הקלות לאשה עובדת), תש"ל-1969 - הצעת חבר-הכנסת מ. סנה;
7. חוק הפרדה בין תפקידים ממלכתיים, תש"ל-1969 - הצעת חבר-הכנסת מ. סנה.

כן הונחו על שולחן הכנסת:

1. המלצה מס' 132 של אירגון העבודה הבין-לאומי בדבר שיפור תנאי חייהם של עובדים חקלאיים, בצירוף תזכיר מטעם שר העבודה.
2. דין-השבון של הוועדה לענין פירסומים פורגו-גרפיים - מטעם שר המשפטים.
3. חוברת של הוועדה לבדיקת האמצעים והדרכים לשיפורם של שירותי הסעד המשפטי למעוטי יכולת והרמת חבת היקפם של שירותים אלו - מטעם שר המשפטים.

היו"ר ר. ברקת:
נשמע עתה הודעה על המסמכים שהונחו על שולחן הכנסת.

מוזכר הכנסת ת. ליאור:
ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

1. חוק לתיקון פקודת התעבורה, תש"ל-1969 - הצעת חבר-הכנסת ש. לורנץ; 2. חוק יסוד: הכנסת (תיקון), תש"ל-1969 - הצעת חבר-הכנסת מ. בן-פורת; 3. חוק יסוד: הממשלה (תיקון), תש"ל-1969 - הצעת חבר-הכנסת ר. ארזי; 4. חוק הבחירות לכנסת (תיקון), תש"ל-1969 - הצעת חבר-הכנסת ר. ארזי; 5. חוק פיצויי פטורים (תיקון מס' 3), תש"ל-1969 - הצעת חבר-הכנסת מ. סנה; 6. חוק

ג. הודעת הממשלה על המצב המדיני

מאז מלחמת 1967. גם היום חוזרת ארצות-הברית ומו"ד יענה, באמצעות נציגיה המוסמכים, על דאגתה לבטחונה וריבונותה של ישראל, ותמיכתה בקידום השלום באזורנו. אך דווקא ידידות בין מדינות הפשיות מחייבת כנות וגילוי-לב והשמעת ביקורת על צעדים הנראים שליליים ומסוכנים.

ברוח זו הנני באה להעיר על דברים שהתרחשו וגזעו מאז הדיון בכנסת ב-15 בדצמבר.

ב-28 באוקטובר הגישה ארצות-הברית לברית-המועצות הצעות מפורטות לגבי הסדר בין ישראל ומצרים. הצעות אלה נמסרו לנו רק כשישה שבועות לאחר מכן. במסגרת שיחות ארבע המעצמות הגישה ארצות-הברית ב-18 בדצמבר הצעות מפורטות להסדר בין ישראל לבין ירדן. הצעות אלה נמסרו לדיון רק ביום הגשתן.

היו"ר ר. ברקת:
נעבור עתה לסעיף ב' בסדר-היום: הודעת הממשלה על המצב המדיני. רשות הדיבור לראש הממשלה.

ראש-הממשלה ג. מאיר:
כבוד יושב-ראש הכנסת, כנסת נכבדה. מאז נאומי בכנסת בעת הצגת הממשלה החדשה קרו כמה התפתחויות המחייבות מסירת הודעה.

בנאומי לפני שבועיים התייחסתי להודעת מזכיר המדינה האמריקני מ-9 בדצמבר 1969, בה העלה בפומבי תכנית לפתרון סיכסוך ישראל-ערב.

אנו מעריכים בכנות את גילויי הידידות המצויינים את יחסה של ארצות-הברית כלפי ישראל מיום כינון מדינתנו, ובמיוחד במשך המבחנים שאנו עומדים בהם

חברת ז', ישיבה י"ט
— חרדת הממשלה על המצב המדיני (מאיר) —

חברי הכנסת, חשוב לחזור ולציין כי מדינות ערב נושאות באשמה לא רק להיווצרות בעיית הפליטים, אלא גם להגזחתה. בעוד ישראל קלטה מאות אלפי פליטים יהודים מארצות ערב, סירבו מדינות ערב לקלוט את הפליטים הערבים וניצלו את סבלם כמכשיר פוליטי לגנח את ישראל. הם דחו כל הצעה בין-לאומית קונסטרוקטיבית לפתרון הבעיה, לרבות תכנית האמרישליד מ-1962, לקליטת של הפליטים במסגרת תכנית פיתוח אוורי. ישראל הביעה תמיך נכונותה לתרום חלקה ליישוב הפליטים במסגרת אוורית. היא הכריזה על נכונותה לשלם פיצויים ולתרום ידע ונסיון במאמץ הכולל לפתרון הבעיה.

עיצומה של התוקפנות הנמשכת מצד מדינות ערב הציע שר החוץ של ישראל מעל במת האו"ם, באוקטובר 1968, לכנס מיד, עוד בטרם בוא השלום, ועידה בין-לאומית של כל המדינות הנוגעות בדבר, לעיבוד פתרון לבעיית הפליטים. ארצות ערב התעלמו מן ההצעה, כשם שהתעלמו מהצעות אחרות המיועדות לשים קץ לבעיה אנושית זו.

חברי הכנסת, כל אחת מן ההצעות האמריקניות, על גבולות ועל החזרת פליטים, היא פגיעה בבטחונה של ישראל. שתיהן יחד, אילו הוגשמו, היו מהוות סכנה חמורה לעצם קיומה של ישראל. זוהי חזרה לגיאוגרפיה של 1967 ולדמוגרפיה של 1947. למעשה יש כאן מתן זכות בחירה להצלבנים ולאריוגני הטורד להחליט אם יפגינו את ישראל מעבר לגבולות נוחים להתקפה, או יחבלו בה במפנים, אחד שובם אליה כפליטים.

למצב כזה נושא נאצר עניין. בנאומו בפברואר 1969 אמר: "החלטה זו (של מועצת הבטחון) דיה אולי לחסל את תוקפנות 1967, אך אינה מספקת להגשים ייעודה של פלשתינה". כלומר בשלב הראשון על כוחות ישראל לסגת לגבולות 1967, ואחר-כך יבוא השלב השני, של "הגשמת ייעודה של פלשתינה", היינו חיסול ריבונותה של ישראל. ברור שאין זו כוונתה של ארצות-הברית, הרוצה בכנות בשלום באזור; אך מאחר שנאצר — ולא ארצות-הברית — יהיה הצד להסדר, חייבת ארצות-הברית לתת דעתה כיצד ינצל נאצר כמנוף למוימותיו את ההתפתחות המוצעת.

לגבי ירושלים המאוחדת מדברות ההצעות על זכויות שוות לישראל ולירדן בתחום הכלכלי, הדתי והאזרחי. ירדן, שמעולם לא היו לה זכויות בירושלים, ואשר שלטה בה בכוח הכיבוש ב-1948; ירדן, שהיא המדינה היחידה בהיסטוריה, אשר אסרה גישת יהודים למקומות המקדשים, ואשר ב-1967 חזרה להתקפה את העיר, היא צריכה עכשיו — עלי-פי הצעה זו — להיות שותפת להנהלת העיר המאוחדת.

זה שנתיים וחצי, מאז אוחדה העיר תחת ריבונות ישראל, שוררת בירושלים גישה חפשית לבני כל הדתות למקומות המקדשים, ללא הפליה; והחיים הדתיים של העדות השונות מתנהלים כתקנם, וללא כל התערבות. ממשלות ישראל הביעה נכונותה לקבוע הסדרים קבע יחד עם ראשי הדתות, למען הבטח מעמדם הדתי ואופיים האוניברסלי של המקומות המקדשים.

ירושלים המאוחדת תישאר בירתה של ישראל.

כנסת נכבדה, אין בהצעות האמריקניות חיוב ממש של מדינות ערב לשים קץ לפעולות האיבה של אירגוני

עיקרי ההצעות בעניין מצרים וירדן פורסמו בעתונות. מסמכים אלה מתייחסים לפריטים העיקריים בסיכסוך ישראל-ערב. הם דנים במהות ההסדר, בקביעת הגבולות, בבעיית הפליטים, בעתיד ירושלים. על-פיהם לא יהיה על הצדדים אלא לנהל משא-ומתן, במתכונת שיחות רודס ובחסות יארינג, על עניינים שוליים וטכניים בלבד.

מראשית קיום השיחות בין המעצמות הבענו התנג-זותנו לעצם קיומן. וכאשר החלו נציגי ארצות-הברית להעלות הצעות, לא קיבלנו אותן והתרענו על הסכנה שגם הצעות אלו תעבורנה תהליך של ארוזיה במגמה להשיג היענות סובייטית וערבית.

ואמנם נפגע קודם כל עצם עקרון המשא-ומתן בין הצדדים, שהוא המפתח לשלום-אמת. ארצות-הברית הצהירה לא פעם שהיא דוגלת בעקרון של משא-ומתן והסכם בין הצדדים. גישת יסוד זו מצאה ביטוי בהכרזות שונות מיוני 1967, ולאחרונה בנאומו של מזכיר המדינה, שאמר: "... מדינות שאינן קשורות במישרים לסיכסוך אינן יכולות לקיים שלום בר-קיימא בשביל העמים והממשלות הנוגעים בדבר. השלום הוא באחריותם של הצדדים לסיכסוך... הסדר בין מדינות אחרות אינו יכול להוות תחליף להסדר בין הצדדים עצמם".

הצעותיה של ארצות-הברית, המפרטות כל אחד מן הנושאים, עומדות בניגוד גמור לעצם העקרון הזה.

תהליך הארוזיה ניכר גם בסעיפים אחרים בהצעות האמריקניות האחרונות. ביחס למהות ההסדר לא מדובר עוד במפורש בשלום שישא אופי חווי. מדובר "במצב של שלום", שימצא ביטוי במסמך המכונה "Final Accord" — "הסכמה סופית", מבלי שייאמר אפילו כי ההסדר זה נושא אופי חווי. כן אין קביעה ברורה לגבי הצורך במגע ישיר בין הצדדים, או אפילו בהתימה משותפת על נוסח אחד.

ההצעות מתעלמות מן הצורך החיוני בגבולות בטוחים ומוסכמים, שייקבעו על-ידי הצדדים עצמם. במקום זה מתוות למעשה ההצעות האמריקניות את קווי שביתת-הנשק כגבולות ישראל עם ירדן, ואת הגבול הבין-לאומי כגבול עם מצרים.

דוגמה להידרדרות בעמדה האמריקנית בנושא זה יש למצוא בנוסחאות השונות שנקטו נציגי ארצות-הברית בשלבים שונים של הדיון עם ברית-המועצות. בשלב הראשון השתמשה ארצות-הברית בניסוח האומר: "אין בהכרח להוציא מן הכלל את הגבול הבין-לאומי", והגיעה עד הנוסחה האחרונה, שהגבול הבין-לאומי הוא "הגבול הבטוח והמוכר". על-פי הצעות אלה גם תצורך ירדן, כאילו כפרס על תוקפנותה ב-1967, לדיון על גורלה של רצועת עזה שהיתה בשלטונה של מצרים כתוצאה מתוקפנותה ב-1948.

ההצעות מעניקות לכל פליטי ערב את זכות הבחירה בין השיבה לישראל לבין יישובם בארצות ערב ופיצויים. נאמר כי ישראל והערבים יצטרכו להסכים על המספר והפרוצדורה, אך הנוכללים במכסה הראשונה יצטרכו להגיע לישראל לכל המאוחר שלושה חודשים מיום הי-כנס ההסדר הכולל לתקפ, ואם לאו — ישוחרר הצד הערבי מכל התחייבויותיו. בהקשר זה מדובר גם על ועדה בין-לאומית שתקבע את נוהל הבחירה. סעיפים אלה מנוסחים כאילו אין ישראל מדינה ריבונית, הקובעת את חוקי הכניסה אליה והיציאה ממנה.

בעמדה האמריקנית ולהביא לידי לחץ על ישראל, כדי שהם - הרוסים - יוכלו להעמיק השפעתם בקרב לקוחותיהם הערביים. אין כל אפשרות להפיס את הרוסים והערבים - זולת החזרת המצב לקדמותו, והעמדת בטחון קיומה של ישראל בסכנה. לכן טבעי היה שהסובייטים, בעקבות תכתיב מצרי, ישיבו בשלילה אף על ההצעות האמריקניות האחרונות. לכן גם ניתן לצפות שבהמשך המגעים בין המעצמות יוסיפו הרוסים לחתור להידרדרות נוספת בעמדה האמריקנית. אחרי ועידת רבאט, כלפניה, הוסיפו הסובייטים לנפץ באיומי הערבים כי ללא הסדר, עלי-פי תנאי הערבים, יגלוש הא-זר למלחמה. אך נחלץ יודעים אנו, שהסיבה האמיתית שנאצר לא פתח במלחמה כוללת היא - שהוא יודע כי בכוחה של ישראל להרתיעו ולהביסו שוב.

במאמץ הערבי להביא לידי ארוויה בעמדה האמרי-קנית מופיעה גם הטענה ששמירת משטריהן של המדינות הקרויות "מתנוות" מחייבת גישה אמריקנית שפרנית כלפיהן. זהו נסיון להציג בצורה מסולפת את העימות הקיים בעולם הערבי, כאילו הוא תולדה או תוצאה של הסיכסוך עם ישראל. ואולם בוועידת רבאט, שנסתיימה זה עתה, הוכח פעם נוספת כי אין כל יסוד להנחה זו. בין נאצר ופייסל קיימים חילוקי-דעות יסודיים, שאינם נובעים מסיכסוך ישראלי-ערבי; לדוגמה - בעיית דרום-תימן. לפייסל יש סיבות רבות לאי-רצונו לחזק את נאצר ולהשליטו על המורח התיכון. גם חילוקי-הדעות בין אלז'יריה למצרים אינם נובעים ממצב היחסים בין מצרים וישראל. אף אחת מהן אינה נמנית עם המדינות המכונות "מתנוות". כשנאצר מנסה היום לפגוע בשלמות לבנון, לכאורה כדי להרחיב את החזית נגד ישראל, אין הדבר משכיח בודאי ממשלת לבנון את העובדה כי ב-1958 חתר נאצר תחת שלמותה של לבנון, ללא כל קשר לסיכסוך עם ישראל.

היא אשר אומרו - התסיסה בתוך מדינות ערב, וביגן לבין עצמן, איננה השלכה של סיכסוך ערב-ישראלי. נאצר נלחם חמש שנים בתימן והפגז בגזים את אחיו הערבים, לא כדי לפתור את בעיית "פלשתינה". נאצר חתר במשך שנים תחת כל מדינה וכל משטר במזרח התיכון, ובהרבה מדינות באפריקה, לא כדי להביא לידי "פתרון פוליטי" באזורנו. נאצר הסית לרצח מנהיגי ערב ואיים להתנקש בראשי מדינות לא כדי להחזיר את הפליטים. למדיניות החתרנית והתוקפנית של נאצר יש שרשים עצמאיים, הנעוצים במהות משטרו ואופיו, ללא קשר הכרחי עם סוגיות היהודים שבין ישראל למדינות ערב. איבת מדינות ערב לישראל ידועה, ובכל זאת נסתיימה ועידת רבאט כפי שנסתיימה. לא כמות השנאה לישראל נשקלה במאוזני הדיונים ואף לא הנמדה הפרו-אמריקנית או האנטי-אמריקנית היתה הגורם הקובע. מאבק פנים-ערבי, ולא יוגודי דעות בקשר לישראל, הוא שגרם לכשלונה של פיסגת רבאט. היה זה בעיקר כשלונו של נאצר, אשר רצה לכפות עמדתו ומנהיגותו על העולם הערבי.

יתר על כן, השתלבה בכך סיבה גונקרטית, והיא מאבק סביב לוב. מאמציו ופעילותו הרבה של נאצר מאז ההפיכה בלוב למשך את משטר ההפיכה לתוך תחום ההשפעה המצרית לא נעלמו מיתר מדינות ערב. מדינות מתקדמות, כשמרניות, ראו בכך סכנה לשינוי מאזן הכוחות המדיני הפנים-ערבי ולמשקלן שלהן ביורה הערבית. אלו היו הסיבות לאי-הצלחת ועידת רבאט.

הטרור. ההתחייבות הנדרשת ממדינות ערב היא פחותה אפילו ממה שנדרש מהן בהסכמי שביתת-הנשק. ואנו יודעים כיצד נשמרה התחייבות זו על גבולותינו. בעוד הסכמי שביתת-הנשק קבעו בצורה פסקנית וללא סייג את אחריות ממשלות ערב למניעת פעולות כלשהן של כוחות בלתי-סדירים משטחן כנגד ישראל, קוראת ההצעות האמריקניות למדינות "לעשות כל שביכולתן" למנוע פעולות כאלה. והרי אנו שומעים מדי פעם בפעם על הצהרות מעבר לגבול כי השלטונות עושים "כל שביכולתם" כדי למנוע את פעולות הטרור. על "יעילות" פעולות ריסון אלו בודאי אין צורך להרחיב את הדיבור. סיכומי של דבר: אין ההצעות מחייבות את מדינות ערב להכיר בצורה מפורשת בריבונות ישראל; אין מצדדות בצורך להתוות גבולות בטוחים, מוכרים ומוס-כמים באמצעות משא-ומתן חפשי בין הצדדים; אין מחייבות את מדינות ערב לשים קץ באופן ממשלי לפעולות הטרור מתוך שטחן. לעומת זאת, יש בהן פגיעה בזכויותיה הריבוניות של ישראל לגבי ירושלים ושכנה לבטחון ישראל בהסדר המוצע לגבי הפליטים הערביים. אילו הוגשמו הצעות אלו, היו בטחונה ושלומה של ישראל נתונים בסכנה חמורה ביותר.

נסת נכבדה, אנו עדים למגמה של ארצות-הברית להגיע להסכם עם ברית-המועצות ולשכנע את הערבים שארצות-הברית רוחשת להם ידידות. מעולם לא תבעו מארצות-הברית שיחסי הידידות הקיימים ביניהן יהיו בלעדיים. מעולם לא ציפנו שמעצמה זו, בעלת אינטרסים בעולם כולו, תימנע מלקיים יחסי ידידות עם שכנינו. אולם זכותנו לתבוע שמדיניות ארצות-הברית לא תיעשה על חשבון האינטרסים החיוניים שלנו. מדינות ערב הן אלו התובעות מארצות-הברית שתשלים עם מדיניותן הבנויה על איבה ועוינות לישראל. שום מדינה אינה צריכה להתאים מדיניותה לרצונן של מדינות השואפות להרוס מדינה אחרת.

הנסיון הבין-לאומי מוכיח, כי יש גם חוסר תכלית מדינית במדיניות שעלולה להתפרש על-ידי ארצות ערב כמהלכי פיסד כלפיהן. מתוך רצון לשמור על האינטרסים שלה במזרח התיכון, ניסתה בריטניה במשך שנים רבות לפייס את מדינות ערב, אך כל זה לא שיפר את עמדותיה ולא שמר על מעמדה באזור.

ב-1957 פעלה ארצות-הברית יחד עם ברית-המוע-צות כדי לכפות הסדר על ישראל ולהביא לידי נסיגתה. והנה, הסדר זה לא הביא שלום לאזור. הוא התנפץ ברגע שנאצר חשב שהוא מוכן למלחמה חדשה. ארצות-הברית לא זכתה להכרת התודה המיוחלת ממדינות ערב. הפחך הוא: את הצלחתה של ארצות-הברית לשכנע את ישראל לסגת ללא שלום ב-1957 זקף נאצר לזכות הרוסים בלבד. לפי גירסתו הצליחה ברית-המוע-צות לגרום ללחץ אמריקני על ישראל. ארצות-הברית היתה המנוף; הרוסים היו מפעיליו, ישראל - היתה הקרבן; ונאצר - הזוכה, והמוסיף להשמיץ את ארצות-הברית. ארצות-הברית לעולם לא תוכל לזכות במירוץ עם ברית-המועצות על רכישת אהדתן של מדינות ערב, על-ידי התנכרות לענייני ישראל. היא לא תוכל לעשות זאת, כי פירוש הדבר התנכרות ארצות-הברית לעקרו-נותיה היא, המונחים ביסוד מדיניותה וחברתה.

מתבהרת והולכת התמונה, גם לאלה שחלקו על דעתנו, שכל מגמתם של הרוסים היא לגרום לארוויה

שאין פני הרוסים ושותפיהם הערבים לשלום, אלא ליצירת תנאים נוחים לתקופות. היא חייבת לפקוח גם עיניהם של אחרוני הספקנים לכך שכל מגמתה של ברית-המועצות היא להכניס טריז בין ארצות-הברית וישראל ולערער תמיכתה של ארצות-הברית בדך השלום.

אנו מקווים כי ארצות-הברית תסיק את המסקנות מחוסר התגובה למאמציה, ותחזור לדרך היחידה שיכולה להביא לשלום-אמת על-ידי הפעלת כל כוחה והשפעתה למען משא-ומתן בין הצדדים. ייתכן שדרך זו נראית ארוכה, אך אין דרך קצרה הימנה. בעמדה זו יש אמת וצדק, והיא היחידה היכולה בסופו של דבר להביא שלום-אמת ובר-קיימא בין ישראל וארצות-ערב. כל קיצורי הדרך שנוסו הליכו לכיוונים אחרים שאין עמם צדק ואין בעקבותיהם שלום.

לא אחת אמרנו שעלול לבוא יום וניאלץ לעמוד בנוסף על מאבקנו עם אויבנו, גם בוויכוח נוקב עם ידידנו הטובים ביותר. המאבק עם אויבנו דורש מאתנו מסירות-נפש ללא ספק, כפי שהיא מתבטאת שעה שעה בעמידת הגבורה של חיילינו בחזית ושל יושבינו בספר.

המחלוקת עם ידידנו מצריכה אף היא כוח-עמידה. למען נוכל לשאת בעומס הכבד, שהוא תנאי להצלחתנו, חייב כל פרט מאתנו וכל חוג בקרבנו לדעת שעלינו להת-אים את חיינו לנסיבות.

אנו חייבים להיערך למאבק, שעלול להיות ממושך, מאבק של עם קטן, מוקף אויבים, שאינו מוכן לוותר על קיומו, בטחונו וזכותו לשלום-אמת.

עם ישראל בכלל, והישוב היהודי בארץ בפרט, ידע לא פעם מצבים דומים. גם בעבר הוכחנו שעם-קטן, המוכן לשאת בקשיים גדולים, אינו מחוייב להיכנע. עצם קיומו כעם חופשי, כמדינה עצמאית, הוכיח זאת.

עתה אנחנו נקראים לשאת בעול מלחמה ממושכת, בקליטת עלייה מבורכת, בפיתוח המשק ובדאגה לאותן השכבות באוכלוסיה, שרמת חייהן אינה תואמת את העקרונות החברתיים של ישראל. לא נוכל לעמוד באת-גרים אלה ובאותו זמן להמשיך ולקיים רמת חיים המת-אימה לימי שלום ושלוה. עם נבון וידיד להוציא את המסקנות המתחייבות מכך לגבי כל פרט ופרט.

חברי הכנסת, בידנו לא רק גורל המדינה, אלא גם תוחלת ישראל. ההיסטוריה הפקידה ביד דורנו את כינונה ושמירתה של עצמאות ישראל המחודשת. אם נדע לכלכל את מעשינו ודרכינו בהתאם לכך, בתבונה ובדיענת מלאו כובד האחריות הרובצת עלינו, יכול נוכל להגיע אל השלום האמיתי והמוחל.

מזכיר הכנסת ת. ליאור:

כבוד הנשיא!

(חברי הכנסת מכבדים את נשיא המדינה בקימה)

1. דיון

הנוגעת לדיון המדיני, לחילוקי-הדעות שבין ארצות-הברית ובינינו, כי חילוקי-הדעות האלה מיוחדים במינם, אין בינינו מי שיחשוב שארצות-הברית אמנם מתכוונת לרעתנו. הבעיה והצער הם בזה, שאנחנו רואים בהצעה מסוימת סכנה לעצם קיומנו, ובאותו הזמן רואים המדינאים של ארצות-הברית, באותה ההצעה, פתרון שהוא טוב גם לישראל. בהלכה המסוימת שאני רוצה

המאמץ העיקרי של מצרים נתון עתה, מצד אחד, לשילובה של לוב והפוטונציאל שלה למלחמה נגד ישראל, ומצד שני להגברת התיאום הצבאי בין מדינות ערב השכנות לישראל. לצורך זה צפוי מפגש של מצרים, סוריה, עיראק וירדן בחודשים הראשונים של שנת 1970.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשעה שאנו דנים במכלול יחסינו עם ארצות-הברית, חובה עלינו להבהיר שני דברים יסודיים:

קיימת ידידות בסיסית ועמוקה בין ישראל לארצות-הברית. ידידות זו מושתתת לא רק על מסורת ארוכה של אמונה בערכים משותפים, בעקרון הדמוקרטיה ובחופש האדם - עקרונות שאין לזלזל בהם אפילו בעולם של היום - , אלא גם על שאיפה ננה וחתיזה מתמדת לשלום. ארצות-הברית עשתה מאמצים להבטיח שישראל תהיה בטוחה וחזקה ומסוגלת להדוף תוקפנות ולהבטיח חיי חברה חפשית ודמוקרטית באזור.

יחד עם זאת, אסור לנו להקל ראש בחילוקי-הדעות הקיימים, ובהשלכות שיש לצורת ההסדר המוצע על בטחונו ועל שלומה של ישראל. עם כל הידידות ועם כל ההערכה הזאת לידידתנו הגדולה, אנו חייבים להודיע ברורות כי אנו דוחים בצורה החלטית ביותר את מהלך שיחות המעצמות, ובוודאי את ההצעות שהועלו. הממשלה בישראל, המבטאת את רצון העם, אינה יכולה אפילו לדון בהצעות מסוג זה.

כאשר קבעה ממשלת ישראל את מדיניותה, מיד לאחר מלחמת ששת הימים, המלחמה השלישית שעמדנו בה בדור אחד, הבהירה כי מנוי וגמור עמה לחתור לשלום-אמת ובר-קיימא, וכי אין דרך להגיע לשלום כזה אלא על-ידי משא-ומתן ישיר בין הצדדים המעורבים בסיכסוך. לא ראינו בכך משום תכסיס. לא היה בעמדתנו משום התמקחות: לא שאפנו להופיע כמנצחים, הרוצים להכתיב תנאים למנוצחים. קבענו דרכנו מתוך הכרה ברורה ויסודית, שאנו חותרים למזרח התיכון אשר מקום שווה בו לכוחותיה ולרביבותה של ישראל כמו לכוחותיה ולרביבותה של כל מדינה ערבית. אנו לא סיכנו את קיומה של שום מדינה ערבית. רצינו ואנו רוצים לחיות אתן בשלום, אבל לא ניתן יד לכל הסדר ולא נקבל כל הצעה שיאפשרו לשכנינו להמשיך במדיניותם התוקפנית.

מצאנו עידוד רב בימים אלה לעמדתנו בתגובה הספונטנית והמיידיית של המוני בית ישראל בתפוצות וכן בחוגים רחבים בדעת-הקהל העולמית ובעתונות העולם. קיבלנו דרישות ובקשות מיהודי אירופה, אמריקה הלטינית וארצות-הברית, להתכנס יחדיו בירושלים במגמה לתת ביטוי של עידוד למדינת ישראל ולעשות לחיזוקה ולביצורה.

חברי הכנסת. שלילת ההצעות האמריקניות האח-רונות על-ידי הסובייטים, בהשראת לקוחותיהם הערבים, חייבת להצביע שוב לפני ארצות-הברית על העובדה

הי"ד ר. ברקת:

הכנסת תעבור עתה לדיון על הודעת הממשלה על המצב המדיני. רשות הדיבור לחבר-הכנסת לורנץ, ואחריו לחבר-הכנסת צדוק.

שלמה לורנץ (אגודת ישראל):

יושב-ראש נכבד, כנסת נכבדה. יורשה לי לפתוח דברי באחת ההלכות הנצחיות של תורתנו הקדושה,

חברי הכנסת, אינני רואה טעם להתווכח ולנסות לשכנע את ארצות-הברית, שכשלושה של ישראל, הס וחלילה, יגרום נזק פי כמה לארצות-הברית מאשר מפלת של כל הארצות הערביות הפרו-מערביות. כי אני משוכנע, שבלי ישראל צפויה או כמעט בטוחה השתלטות מוחלטת של הרוסים במזרח התיכון. אבל נדמה לי שאת החשבון מה טוב לארצות-הברית ייטיבו לעשות המומחים האמרי-קניים. אותו הגיון אומר, שבמה שנוגע לחשבוננו אנו - על ארצות-הברית לסמוך עלינו.

כמובן, לו היה מפנה של ממש, לו היה קורה נס והערבים היו באים ללדי המסקנה ההגיונית והיחידה שכבר הגיע הזמן לכרות שלום-אמת עם ישראל, אז... אבל הנס הזה, לצערנו, מאתנו והאלמה.

כלום ארצות-הברית משתעשעת בהצעה מופשטת ובלתי-מעשית? האם אפשר לדבר היום על תמורה של שלום-אמת? ואכן שר החוץ האמריקני בהצעתו האחרונה כבר שכח את המלה רבת-המשמעות "שלום" והחליפה במלה אחרת - "הסדר", או משהו דומה לזה. המדיניות האמריקנית הצטיינה עד עכשיו לפחות בעקי-בות בנקודה אחת יסודית, והיא, שכל הצעה בעצדה היתה מבוססת על שלום; אבל כעת דווקא בנקודה זו הסתומ מרובה על המפורש.

חברי הכנסת. יחד עם הבורות, אני רואה חובה לעצמי לציין כי למרות הכל אנו רואים בארצות-הברית ידידה גדולה של ישראל, אנו יודעים להעריך כל מה שארצות-הברית עשתה ועושה גם כעת למעננו.

עלינו לציין ולהדגיש בסיפוק את דבריו של מר רוג'רס אשר אמר: לארצות-הברית הזכות להציע, אבל לא לכפות. משמעות הדברים, כך אני מקווה, שאין בדעת ארצות-הברית להסיק מסקנות מאי-קבלת הצעה, תהי, לא במה שנוגע לאספקה הצבאית ולא בקשר לסיוע הכלכלי. כדאי היה לשמוע, אפשר, את דעתה והערכתה של ראש הממשלה בנדון, כי כדאי שהכנסת והעם יידעו, אפילו אם קשה הדבר, מה נשקף לנו.

אני מסכם את עמדת סיעת אגודת ישראל: לא לקבל את הצעת ארצות-הברית, כפי שבאה לידי ביטוי בפי שר החוץ האמריקני מר רוג'רס.

עלינו להגיב את הסברתנו המדינית, אשר פירושה האחד הוא - לא לסכן חיינו וחיי ילדינו. עלינו להסביר כי הצעות בלתי-מבוססות לא יצליחו, שהרי לגבי המצב עימם תהיה זו רק טעות מצערת, בנקודה בלתי-חשובה מבחינת הפרספקטיבה האמריקנית, אולם לגבינו יהיה זה הרס, הרג ואבדון, חס וחלילה. במיוחד חייבים אנו להגיב את ההסברה בארצות-הברית הדמוקרטית, שם יש עדיין לדעת הציבור משקל רב בהכרעות פוליטיות ושם נמצאים כ-5 מיליון יהודים, בעלי-הברית החשובים ביותר שלנו. אין טעם להתווכח ולהרבות בהצהרות מה תהיה עמדתנו אם יסכימו הערבים לשלום-אמת. עלינו להכיר בעובדה שהאפשרות לשלום-אמת איננה קיימת, לצערנו, במציאות. כל ויכוח בנדון יגרום רק נזק בחוץ, וריב ומדון מבפנים.

עלינו לדעת שארצות-הברית היא ידידת ישראל, ולמרות ההצעה שעלינו לדחותה - אין מקום לעוקות היסטוריות, ואפילו לא לביקורת מוגזמת, לא-עניינית. סיעת אגודת ישראל מזהירה שלא להתגרות ולא להתח-זות בפטריוטיזם מזוייף, שבה קנה-המידה היא מי

להזכיר, אני מוצא הגדרה, ואולי גם פתרון, ובכל אופן - לימוד.

ההלכה מתייחסת ליום כיפור ואומרת, שאם הרופ-אים קובעים שלחולה מותר לצום, כלומר, שהצום לא יזיק לו, ואילו החולה בעצמו אומר: לא, אני מרגיש שהצום יזיק לי ויסקן את חיי, הרי דעת החולה מכריעה, ואסור לו לצום. ההסבר הוא, כי האדם החולה יודע להעריך את מצבו, אם זה נוגע לפיקוח-נפש, יותר מן הרופאים המומחים, ואם החולה מרגיש שהצום מסכן את נפשו, הרי אין חשיבות לדעת הרופאים הטובים והאובייקטיביים. יום כיפור נדחה על-יסוד הרגשתו הסובייקטיבית של החולה.

הנשיא ריצ'רד ניקסון וראשי ארצות-הברית: - אנו מאמינים בבוונותיכם הרצויות במה שנוגע לקיומו ולבטחוננו של ישראל. אנו מוכנים להניח שגם הצעתו האחרונה של שר החוץ של ארצות-הברית, מר רוג'רס, נולדה על יסוד שיקולים אובייקטיביים ולא מחמת לחצם של אילי הנפט, אשר מעדיפים את האינטרסים הכספיים שלהם, ולהם חשובים מיליוני דולרים יותר מאשר חיי מיליוני יהודים. בכל זאת, השכל הישר מחייב שתתחשבו בדעתנו, בדעתו של העם אשר לגביו ההכרעה היא שאלת חיים ומוות, חס ושלום. דעו שאנחנו, העם היושב בציון, חושבים ומשוכנעים שהצעתו של מר רוג'רס מסכנת את חייכם של שוניים-וחצו מיליון נפשות. דעתנו היא שהחזרת כמעט כל השטחים, פירושה המעשי שהתבלנים יכוונו את נשקם הקטלני ממקומות הרבה יותר קרובים מאשר כיום. החזרת הפליטים, הסדר מעורפל לירושלים, שיהפוך את עיר הקודש לעיר הביון והרצח; וכל זה בלי שלום אמת - זה מסכן את נפשנו. אם מדובר בפי-קוח-נפש של האומה - אין לכם, העם האמריקני, הצדקה מוסרית לסמוך על דעתם של מומחים, אלא עליכם להתחשב בדעתם של אלה שלגביהם הצעתכם היא שאלה של להיות או לא להיות.

מותר גם לעם הגדול של ארצות-הברית לדעת ולהתחשב בדעיון של ההלכה מסיני, שבפיקוח-נפש קובע החולה הנפגע ולא הרופא המומחה.

ואגיד ברורות: אם ארצות-הברית מקבלת את דעתנו, עלינו לדחות בכל האדיבות ובכל התקיפות את הצעתו של מר רוג'רס.

האדמו"ר מוויזניץ מפרש את הפסוק "כי הגוים האלה.. אל מעוננים ואל קוסמים ישמעו, ואתה לא כן נתן לך ה' אלוהיך". הכוח לומר לא כן, זהו אחד הכוחות והסגולות של עם ישראל. לעם ישראל, לכאורה, טבע פאראדוקסלי. מצד אחד - רחמנים, ביישנים, ומאידך גיסא - עם קשה-עורף, עזו שבאומות. בדרך כלל ענוותנים, רחמנים, ביישנים, אבל כשמתעורר האיני-סטינקט, כשהמדובר הוא בשאלת חיים, או אנו נהפכים לעם קשה-עורף, לעזו שבאומות.

חברי הכנסת. קרוב לאלפיים שנה הסתובב היהודי הבודד בין הגוים, בזקן ופאות, בלבושו המיוחד, וביום מנוחתו המיוחד. אחד היה היהודי בין רבים, בין מיליונים, אבל למען קיומו הרוחני ידע לא להתפעל, לא לקבל עצת ידדים להתבולל ולהמיר דתו. כוח זה יעמוד לנו: אם התרגלנו לא להתפעל כיחיד, בודאי נוכל לא להתפעל כרבים, כעם, כל אימת שחוש החיים מצווה עלינו לומר: לא כן.

לבצע עניין כל-שהוא, כל עוד לא נחתם הסכם בין ישראל ובין מדינות ערב על כל העניינים.

ושלישית, ארצות-הברית רואה את עצמה חייבת בדאגה לבטחונה של ישראל ובקיום מאזן כוחות מרתיע בין ישראל ובין שכנותיה, שהוא גם אינטרס אמריקני; ולפי דברי מר רוג'רס, אין כל קשר בין עמדת ארצות-הברית לגבי בקשתה של ישראל לצידוד צבאי ולעזרה כלכלית ובין עמדתה של ישראל לגבי ההצעות האחרונות של ארצות-הברית.

אדוני היושב-ראש, אנשי הממשל האמריקני טוענים כלפינו: מדוע אתם יושבים באפס יומה? מדוע אינכם יוזמים יוזמות שלום? מדוע אינכם עושים להזאת הדברים ממצב הקיפאון הקיים מאז מלחמת ששת הימים?

התשובה שלנו ברורה ופשוטה: כל זמן שאין מצד מדינות ערב נכונות לשלום, אי-אפשר להזיז את הדברים. עמדתנו היסודית נשארה ללא שינוי; אבל ככל שהסיכוי לשלום נעשה רחוק יותר, נוצרת אולי טעות אופטית שעמדתנו נעשתה קשוחה יותר; עמדתנו לא נשתנתה.

אדוני היושב-ראש, כל עוד העמדה הערבית בעינה עומדת, לא תועיל שום יזמה ישראלית; לא תועיל שום יזמה אמריקנית מסוג הימוות שנקטה ארצות-הברית בהצעותיה. הרוצה לקדם את השלום, אין לפניו אלא דרך אחת - להביא את הערבים לנכונות לשלום, להביא אותם לנכונות למשא-ומתן על שלום. מי שבמצב הקיים, כאשר מדינות ערב עומדות בסיוע לכרות שלום והן נתמכות על-ידי ברית-המועצות, - מי שבמצב זה מעלה הצעות חקוראות לויתורים וגמישות מצד ישראל, יוצר תמונה מסולפת ופוגע בסיכויי השלום. הוא יוצר רושם כאילו עמדת ישראל היא נוקשה וקשוחה, בעוד שמקור הקיפאון הוא בעמדה הנוקשה, הקשוחה והמקשיחה של מדינות ערב בתמיכת ברית-המועצות; הוא נותן למדינות ערב שיעור מעשי כיצד אפשר להשיג ויתורים בלי להתאמץ; הוא מעורר במדינות ערב את התקווה, את האשליה, שעמדתן הקשוחה משתלמת ויש שגר לנוקשותן.

אדוני היושב-ראש, יש בי אנשי הממשל האמריקני עוד טענה כלפינו: מדוע אתם, הישראלים, מחרימים את הביטוי withdrawal, נסיגה? מדוע אינכם מכריזים שאם וכאשר ייחתם חוזה שלום וייקבעו בו הגבולות הבטוחים והמוכרים, אתם תיסוגו לאותם גבולות?

אודה, בעיני טענה זו היא יותר עניין שבסמאנטיקה משהיא עניין שבתוכן. אמרנו שאנחנו נחזיק בכל השטחים שבגבולות קווי הפסקת האש כל זמן שאין הסכם שלום הקובע גבולות בטוחים ומוכרים. אמרנו גם את המשתמע מנוסחה זאת, והוא - שאם וכאשר ייכרת חוזה שלום, שבו ייקבעו גבולות בטוחים ומוכרים, ייערך צה"ל בהתאם לגבולות אלה. אנחנו גורסים כך לא מפני שזה רצונה של ארצות-הברית, אלא מפני שזה רצוננו. אני משוכנע שאם וכאשר נגיע לסיכוי ממשי של שלום, יתברר שאין לנו עניין בשטחים לשמם, אלא רק בבטחונה ובהבטחת ענייניה החיוניים של ישראל, ואין לנו עניין בשלטון על אוכלוסיה ערבית גדולה, ובעד שלום של אמת אנחנו מוכנים לשלם מחיר טריטוריאלי ניכר.

מדוע אין אנחנו מדברים על withdrawal? אולי מפני שבלשון העברית יש רק ביטוי אחד, "נסיגה", גם ל-withdrawal וגם ל-retreat, ואין עם נוטה לדבר

מצהיר הצהרה קיצונית יותר. בקשה זו מופנית לכל הגורמים, החל בשרי הממשלה וכלה באנשי העתונות. יש להסתפק בהצהרות הרשמיות של הממשלה, ואין צורך בהצהרות של יחידים. חברי הכנסת, נדמה לי שאם הצעתי זו איננה מוצדקת במה שנוגע לאופוזיציה, בוודאי היא מוצדקת וחלה על 85% מחברי הבית, ובתוככם חברי הממשלה שהם בקואליציה. נזכור דברי חז"ל: "מלה בסלע, משתוקא בתרין". ראיתי את הפירוש של מאמר זה האומר, שאפילו מלה טובה וחשובה, שאמנם שווה כסף - שווה סלע; ובכל זאת השתיקה טובה הימנה והיא שווה שני סלעים.

חברי הכנסת. לא ייתכן שלא נראה בחושנו את רצונו של ה' אלוהים צבאות ישראל, שנדע שאל לנו לטמון לא על שמאל ולא על ימין, ואין לנו להישען אלא על אבינו שבשמיים, ולכן באו האכזבות, שגם הן לטובה, קודם מן ה"ידידה" צרפת, וכעת במידה מסויימת, כמובן לא באותה מידה, מארצות-הברית.

אני מסיים בשני פסוקים, פסוק אחד מפרשת השבוע, כלפי עמי העולם - וההיסטוריה חוזרת על עצמה: גם בימים ההם גור השליט המצרי, כל הבל הילוד, היאורה תשליכוהו. ההבדל הוא אולי בכך, שפרעה גזר רק על הבנים, והיום רצונו של השליט לזרוק הימה את כולנו, ללא הבדל בנים ובנות. ואותו פסוק אומר: "ותיראנה המילדות את האלוקים, ולא עשו כאשר דיבר אליהן מלך מצרים, ותחינה את הילדים". זהו התפקיד המוטל על אומות העולם, ובראשן על ארצות-הברית. וכלפי פנים רצוני לסיים בפסוק מישיעיהו הנביא: "ואביט ואין עזר, ואשתומם ואין סומך". אז נזכה לסייעתא דשמיא, ויקויים בנו המשך הפסוק: "ותושע לי זרועי, וחמתי היא סמכתי".

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת צדוק.

חיים יוסף צדוק (המועדך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. ההתפתחויות האחרונות ביחסינו עם ארצות-הברית הן התפתחויות מדאי-גות. הן העמיקו את חילוקי-הדעות שהיו קיימים בין ישראל לבין ארצות-הברית. אנו לא נהסס לנקוט באופן חד-משמעי עמדה המתחייבת מצרכי הקיום והבטחון של ישראל, גם אם עמדתנו נוגדת את עמדת ארצות-הברית; והכנסת והעם, ברובם המכריע, עומדים מאחורי הממשלה בהחלטתה לדחות את ההצעות האמריקניות בעניין הסיכסוך שבין ישראל לבין מצרים וירדן.

עם זאת, גם כאשר אנחנו נתונים בוויכוח חמור עם ארצות-הברית, לא נשכח שאנחנו מתווכחים עם מעצמה ידידותית. כי ככל שקיימים, וככל שמעמיקים, חילוקי-הדעות בינינו ובין ארצות-הברית, מוסיף להיות קיים בסיס משותף איתן בכמה עניינים עיקריים.

ראשית, ארצות-הברית גורסת, כמונו, שהפעם חייב הסיכסוך בינינו ובין מדינות ערב להסתיים בשלום של קבע ולא בהסדר ארעי מסוג ההסדרים שבהם אנחנו חיים מאז קום המדינה.

שנית, ארצות-הברית גורסת, כמונו, שאין לדרוש מישראל כל שינוי בסטטוס-קוו הטריטוריאלי, לפי קווי הפסקת האש, כל עוד אין הסכם שלום בין ישראל ובין מדינות ערב. במלים אחרות, אין לדרוש מישראל

ברובם הגדול יהודים. ירושלים המאוחדת היא בירת ישראל. בירושלים תושבים לא-יהודים, נוצרים ומוסלמים; מובטח להם שוויון-זכויות מלא, כלכל שאר תושבי המדינה. בירושלים - מקומות קדושים לנצרות ולאיסלאם; אהנו מביטחיהם חופש גישה וחופש פולחן לבני כל הדתות, ואהנו מוכנים למסור את ניהול המקומות הקדושים לגורמים הדתיים הנוגעים בדבר, ולהעניק להם מעמד מיוחד לגבי מקומות אלה. אבל מי שמדבר בגשימה אחת על ירושלים מאוחדת ועל תפקיד שנועד לממשלות של שתי מדינות - ישראל וירדן - בחייה של העיר, אומר דבר והיפוכו וזורע מראש זרע הפירוד בירושלים המאוחדת.

יש עניין הפליטים. גם ההצעה האמריקנית בעניין הפליטים בגויה על סתירה פנימית ואומדת דבר והיפוכו. מצד אחד גורסת ההצעה - מתן בחירה לפליטים בין שיבה לישראל ובין יישובם מחוץ עם פיצויים; מן הצד השני אומרת ההצעה ששיטות ביצוע ההסדר, בכלל זה המספר השנתי של הפליטים שישונו ושייושבו מחוץ, ייקבעו בהסכם בין הצדדים, כלומר, בהסכם שגם ישראל תסכים לו. עמדתנו בעניין הפליטים ידועה: אין אנו רואים כל אפשרות להחזיר לישראל פליטים במספרים שיהא בהם תרומה לפתרון הבעיה. היינו חוטאים לחובת הכנות אילו היינו מקבלים את הנוסחה המוצעת על-ידי ארצות-הברית, מתוך מה שקוראים "מונטל דרביישין", שאהנו סומכים על הצורך בהסכם אהנו לגבי המספרים ולגבי שיטות הביצוע כדי לסכל את הגשמת עקרון הבחירה החפשית. ידידנו בעולם, הפליטים עצמם, העולם כולו, וכאים שנאמר להם, בכל גילוי-הלב ובכל הכנות, מה היא עמדתנו. כשאהנו מעסיקים בישראל עובדים מן השטחים, אהנו עושים להקלת גורלם של פליטים הנמצאים בתחום שלטוננו. כשאהנו מפתחים את השטחים ויוצרים בהם תעסוקה נוספת, אהנו תורמים לפתרון בעיית הפליטים שבשל-טוננו. עלינו לבדוק את האפשרויות של גיוס אמצעים בין-לאומיים ליישוב פליטים החיים בשלטון ישראלי, ובעניין זה אולי יש מקום לזומה מצדנו במידה גדולה יותר מאשר עד כה. אבל אין ספק בלבנו שהחזרת פליטים לישראל היא הכנסת פצצת-זמן לביתנו פנימה, אשר במרוצת הזמן תסכן לא רק את אורח חיינו אלא גם את עצם קיומנו ובטחוננו. צריך שיהא ברור לחלוטין שפתרון הבעיה הוא ביישובם של הפליטים מחוץ לגבולות ישראל.

גם בעניין הגבולות לוקה ההצעה האמריקנית בסתירה פנימית. אין ארצות-הברית גורסת דווקא חזרה לגבולות ה-4 ביוני 1967; אין היא שוללת סטייה מגבולות אלה למטרות בטחון; אך היא גורסת - במטבעות לשון שונות ומגוונות - שהשינויים, לעומת הקווים שמלפני מלחמת ששת הימים, חייבים להיות שינויים קלים. ומה ידוין, לפי העמדה האמריקנית, אם צרכי בטחון של ישראל יחייבו סטייה מן הקווים של ה-4 ביוני שהיא לא דווקא סטייה קלה? מה יכריע את הכף? האם תידרש ישראל לוותר על צרכי הבטחון שלה ובלבד שהסטייה תישאר קלה? אנו חייבים להבהיר את עמדתנו: השיקול העליון הם צרכי הקיום והבטחון של ישראל, ולא קריב צרכים אלה על מזבח גוסחה טריטוריאלית כלשהי.

היו"ר ר. ברקת:
עליך לסיים.

על צבאו הוא בלשון נסיגה. מי שיטרה ויבדוק הודעות רשמיות של עמים אחרים, לרבות ארצות-הברית, ודאי ימצא כי במצבים דומים דיברו הם על היערכות כוחותיהם ולא על נסיגה. היערכות צה"ל - בקשר לגבולות בטוחים ומוכרים שיוסכם עליהם בחוזה שלום - פירושו שצה"ל יפנה את השטחים שמחוץ לגבולות אלה. אלא שאין אהנו מוכנים - ואיש אינו זכאי לדרוש מאתנו - להשיב על השאלה ההיפותטית, מה הגבולות שישאר תציע אם וכאשר יהיו הערבים מוכנים לכרות אתנו שלום, בטרם משיבים הערבים תשובה חיובית ברורה וחד-משמעית על השאלה הקונקרטית, האם הם בכלל מוכנים לכרות שלום עם ישראל.

אדוני הושב-ראש, מר רוג'רס התרעם עלינו על שאנו מוכנים את ההצעות של ארצות-הברית כמאמץ לפיוס שליטי ערב. האסוציאציות ההיסטוריות שבכינוי זה ברורות, ורגישותו של מר רוג'רס לכינוי זה היא לשבח. אבל כאשר מר רוג'רס מסביר שמן הביטוי appeasement משתמע שהערבים הם אויבי ארצות-הברית, וכי לא כן הדבר, אין מנוס מלהוכיח שכאשר חזר ראש ממשלה בריטי לבריטניה והסכם מינכן בידו, לא ראה את גרמניה דאז כאויב. הוא האמין בכנות שהשיג, כפי שבישר לעמו, "שלום עם כבוד", "שלום בימינו". הוא היה דאי נפגע אילו האשימו אותו ב"appeasement", אבל זאת היתה המשמעות האובייקטיבית של מדיניותו. וכאשר היום עומדים זה מול זה שני צדדים, מצד אחד מדינת ישראל הרוצה בשלום ומכריזה על נכונותה לנהל משא-ומתן לשלום, ומצד שני מדינות ערב הדוחות את עצפ רעיון השלום והמתכוננות מלחמה, ומעצמה גדולה, ידידה של ישראל, מעלה, בזו אחר זו, הצעות שכל אחת מהן צועדת עוד צעד ועוד צעד לקראת עמדת מדינות ערב, - אל נא יתרעם מר רוג'רס אם אהנו אומרים שהצעות אלה אינן יכולות אלא להתפרש כמאמץ לפיוס של מדי-נות ערב על חשבון ישראל. כאשר אהנו אומרים "פיוס", אהנו פשוט קוראים לילד בשמו, גם אם אין הכינוי ערב לאזנו של מר רוג'רס.

אדוני הושב-ראש. ההצעות האמריקניות האחרונות מסתמכות על החלטת מועצת הבטחון מיום 22 בנובמבר 1967, אך למעשה הן סותרות אף את ההחלטה הזאת. ההוראה האופרטיבית היחידה בהחלטת מועצת הבטחון היא זו המטילה על המזכיר הכללי של האומות המאוחדות למנות נציג מיוחד שתפקידו - כלשון ההחלטה - "לקדם הסכם", "לעזור במאמצים להגיע לכלל הסדר מוסכם". כל שאר הסעיפים של ההחלטה הם הכרות על מטרות ועקרונות שעליהם צריך להתבסס "ההסכם", "הסדר המוסכם". גבולות בטוחים ומופריים הם אחד העקרונות האלה. ואם באה מעצמה מחוץ לאורז ומצירית מפה מפורטת של הגבולות העתידיים שבין ישראל ובין שכנותיה, הרי היא שוללת למעשה את הצורך במשא-ומתן בין הצדדים לקביעת הגבולות ביניהם. היא מרוקנת מתוכן את עקרון "הגבולות הבטוחים והמוכרים", אשר לפי ההחלטה צריכים להקבע בהסכם בין הצדדים, בסיועו של נציג המזכיר הכללי.

אדוני הושב-ראש. יש כמה ענייני יסוד שבהם אהנו חלוקים עם ארצות-הברית לגופם - ומוטב שהדברים יהיו ברורים בינונו.

יש עניין ירושלים. תושבי ירושלים המאוחדת הם

ריצ'ארד ניקסון, שהיה אז, בשנת 1956/57, סגנו של אייזנהאור, עומד לעשות זאת שוב.

סימניו של הדיבוק הזה הם שניים: האחד - פיוס התוקפן על השבון ישראל; השני - עידודו, אולי בעקיפין ובהיסח הדעת, להשתמש בכוח הנשק כדי לכפות את רצונו.

הנשיא המצרי הבטיח לא מכבר בנאומו במצרים מלחמה "רוויית דם ואופק של תמרות עשן". עתה, בבי" קורו ברבאט, בטריפולי ובבנגאזי, הוא נזר נזר, בפומבי: "לשחרר כל שעל אדמה ערבית". פירוש הדבר - הכחדת ישראל.

אלמנטים אלה של פיוס הסחטן, התוקפן, שואף הקרבות וצמאי הדם ועידודו מתוך חולשה - הם גילויים אופייניים ומוהוטיים, אולי אף קלאסיים, לדרך הפיוס מתוך אימת-שוא, וויתורים ללא הצדקה והחלטות מדיניות בהולות.

אחרי כל אלה באה, כרגיל, השואה. אחרי הפיוס באה השואה. כך היה גם במינכן. עמנו הקטן זוכר את השואה אולי יותר מכל עם אחר.

לא קשה לתאר את האווירה ב"סטייט דפרטמנט" בבירת ארצות-הברית בשלהי קיץ 1969 וראשית החורף, כאשר הערבים מתכוננים ל"וועידת המלחמה" ברבאט. שגרירי ארצות-הברית בתריסר ארצות בודהי הפגיוו את ה"סטייט דפרטמנט" בטלגרמות בהולות המזהירות את הנשיא ושר המדינה, מר רוג'רס, מפני מה שעומד להתרחש בארצות-ערב. אילי הנפט, צרי האופק המדיני וקצרי הנשימה, מפעילים לחצים. הם מוכנים להפקיר את ישראל. כאן מגיע המתח לשיאו ומחלקת המדינה מפרסמת את שני המסמכים שהם דוגמה לפיוס מובהק מחד גיסא ופגיעה בישראל מאידך גיסא.

במסיבת העיתונאים שמר רוג'רס קיים אחרי הישמע התגובות הנזעמות מארצות-הברית גופא ומישראל הוא מתקומם נגד השימוש במלה "פיוס". קדומי, יושב-ראש ועדת החוץ והבטחון, חברי-הכנסת צדוק, דיבר על הנקודה הזאת, ואני ארחיב על כך את הדיבור.

הבה ובחון מה פירושה של אותה מלה: מר ריצ'ארד לוונטאל, מגדולי המרצים האמריקאיים בבעיות יחסים בין-לאומיים, מגדיר בחיבורו "The Illusion of Stability", חיבור המשמש חומר לימוד במכללות רבות ברחבי תבל וגם בישראל, את המלה "Appeasement" כך: "בקשר לנסיונו עם הנאצים המושג פיוס פירושו ויתורים הנעשים כדי למנוע מלחמה והמסתיימים בנרימת מלחמה בתנאים גרועים יותר". זו הגדרה קולעת וקלאסית לגבי המצב שהיה בזמן היטלר וכפי שהוא היום בזמן נאצרי.

באשר לפיוס במישור הבין-גושי, בין המעצמות הגדולות אומר לוונטאל כלהלן: "אלה הם ויתורים הנעשים על מנת לחימלט ממתח שבקונפליקט מתמיד". ומתח כזה קיים בין רוסיה וארצות-הברית, מתח מתמיד וקונפליקט מתמיד. "ויתורים אלה אינם אלה אילוהיה, שסופה - ניעוה לסובייטים". כך גם המצב כיום לגבי המסמכים של רוג'רס. זה ניתוח מביק.

מר רוג'רס מצדו ניסה להכחיר, שפיוס אינו תופס אצל לא-אויבים, דהיינו, שהמצרים הם יחידים של ארצות-הברית. הבה ונראה אילו לא-אויבים או יחידים הם המצרים:

חיים יוסף צדוק (המערך, עבודה-מפ"ם):

ולבסוף, בעניין פעולות אירוגני החבלה. לא נוכל להסתפק בהתחייבות מצד מדינות ערב - כפי שמוצע על-ידי ארצות-הברית - שהן תעשינה "מיטב המאמ" צים" כדי למנוע פעולות חבלה משטחיהן. שמענו מפי נאצר ואחרים על אבחנה בין פעולות הכוחות הסדירים של מדינות ערב ובין פעולות אירוגני החבלה. לא נוכל לקבל אבחנה זו. לא נוכל לפטור שום מדינה ערבית - לא בתנאי מלחמה, לא בתנאי הפסקת אש ולא בתנאי שלום. - מאחריות מלאה לכל פעילות עויגת מתוך גבולותיה. לא די ב"מיטב המאמצים" למניעת פעולות החבלה; בכל משא-ומתן שלום נעמוד על כך שהשלום יהיה כרוך בהתחייבות בלתי-מסוייגת ובאחריות מוחלטת מצד מדינות ערב למניעת כל פעולות איבה משטחיהן. אדוני היושב-ראש. עניינים אלה - ירושלים, פלי-טים, גבולות, אירוגני החבלה - הם עניינים חיוניים לישראל, עניינים שקיומנו ובטחונו תלויים בהם. בעניינים אלה נתווכח עם ארצות-הברית, כפי שמתווכחים בין ידידים, ולא נחסוך כל מאמץ לשכנע את ארצות-הברית בצדקת עמדתנו. אך לא נוכל לוותר בעניינים אלה, גם אם לא נצליח במלאכת השכנוע.

היו"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת יוסף תמיר, ואחריו - לחברי-הכנסת רפאל.

יוסף תמיר (גח"ל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. הגנו חותמים את שנת 1969 בסימן מבחן הידידות המסודרית בין ארצות-הברית לבין ישראל, ידידות שעמדה בעיתות חילוקי דעות, אף כשהיו הפיכות נוגדות והשקפות והערכות שונות לגבי פתרון המשבר בחבל עולם זה בו אנו חיים. ברם השותף בין שני הקמים וממשלותיהם האפיל על השוני. כל אותן שנים לא התערער הקשר בין הדמוקרטיה הגדולה והוותיקה לבין האי החפשי הבודד במזרח-התיכון.

פירסום שני המסמכים הרשמיים על-ידי מזכיר המדינה של ארצות-הברית, מר ויליאם רוג'רס, הנוגעים לישראל ולשכנותיה, מצרים וירדן, זיעוע את אשיות המבנה המדיני שעליו היו מושתתים יחסי שתי המדינות - ישראל וארצות-הברית. הזעוע הוא חמור, מלווה תופעות המצביעות שלפגינו אותות מבשרים רעה. ייתכן שהשלכות גילויים אלה נראה במרוצת הזמן, אבל כבר עתה ניתן להסיק מהן מספר מסקנות, והראשונה בהן: שוב אחז את העם האמריקני הדיבוק משנת 1956/57.

שני "הגירות" (Papers) של ממשלת וושינגטון, הדנים בנושא הסיכסוך הערבי-ישראלי ופתרונו, הם גילגול חדש של הדיבוק האמריקאי גוסח דאלס-אייזנ-האור מאמצע שנות החמישים. אותו דיבוק גרם להפקרת ישראל תמורת מקסם-שוא של פיקוח האו"ם על הגבולות והערביות הבין-לאומיות לגבי חופש השיט במצרי טיראן, והוא שגרם שבינו 1967 הפכו קווי שביתת-הנשק להיות מקום ירכו ענק של צבאות מצרים, סוריה, ירדן ועיראק, והוא הוא שהחליש, בסופו של דבר, את העמדה וההשפעה האמריקאית באזור.

מדיניות זו של אייזנהאור היוותה ציון-דרך טראגי ומשגה מר. אין לך סכנה חמורה מן החזרה על אותו משגה בשנייה. מדהים להיווכח כיצד ממשל הנשיא

פירוש הדבר, שהיא מעבירה את הטנקים והמיראזים לידי המצרים, וזאת בעידן של אמברגו צרפתי על ישראל ועל המזרח-התיכון כולו.

על כך הגיבו שני עתונים לונדוניים חשובים ביותר, אתמול ויום לפני שלשום, ה"דיילי טלגרף" וה"סנדי אקספרס". ה"דיילי טלגרף" אומר: "זהו סיפור עצוב. אם המזרח-התיכון יתפוצץ, שוב ישאו באחריות הכבדה שלוש מעצמות המערב כשם שתישא בכך רוסיה". ואילו ה"סנדי אקספרס" אומר בפשטות, בלי משחק מלים: "הערבים רוצים להכחיד את ישראל".

עתה הרשו לי לעבור לכמה הערות בפרק ההמלצות של מר רוג'רס. לא אוסיף לדברים שאמרה ראש הממשלה בעניין ירושלים והפליטים, ואשר קודמי חזרו עליהם. אעמוד על הדבר המעניין, שרואים אותנו כאן כאילו אנחנו כובשים. נוכחותנו, כבוד היושב-ראש וחברי הכנסת, בירושלים ובאזורים אחרים, היא מכוח זכותנו לקיום במולדתנו, קיום של שלום ובטחון. אם היו כובשים בארץ, והם עד היום כובשים, הרי הם הכובשים את רצועת עזה. כובשים הם המצרים. כובשים הם הירדניים שפלטו ליהודה ולשומרון וכבשו חלק מירושלים. הם הכובשים האמיתיים ולא אננו.

הדבר השני המאפיין את המסמך של מר רוג'רס הוא הסעיף שבו הוא כורך את ההסדר עם ירדן בהסכמת המצרים. זהו קטע קובשי ביותר. הוא חוסם כל אפשרות לפי עניות דעתי, להשגת פתרון, והוא מרחיק את סיכויי כיצד הגיעה ארצות-הברית לניסוח מעין זה - לאלוהים פתרונים.

הסעיף השלישי דן בריסון (אני מצטט) "הכוחות הסדירים והבלתי-סדירים" של ירדן על-ידי ממשלתה, והוא אומר שירדן (אני מצטט) "תעשה כמיטב המאמץ להפסיק את פעילותם". מה קורה כאן? - נאיביות, קלות-דעת או סתם שגגה? איזה משקל יש ליוחס להתערבות מסוג זה? מה הפירוש למלים "לעשות כמיטב המאמץ" לרסן את הכוחות הבלתי-סדירים? ואם המאמץ הזה לא ישא תוצאות ואי-אפשר יהיה לרסן את הכוחות הללו? הלא אנחנו יודעים שהיום מלך ירדן אינו שולט במצב ואינו יכול לרסן את החבלנים, וקרוב לוודאי שלא יוכל לרסנם גם בעתיד. פירוש הדבר - נותנים הכשר לחבלנים בתוקף מסמך מדיני. האם אנחנו יכולים להסכים לדבר הזה?

חומרת הניסוחים הללו, בנוסף לבעיית ירושלים, החזרת הפליטים וכל מה שדיברנו עליו, מטיילה צל ארוך על מגמת המדיניות האמריקאית כפי שבאה לידי ביטוי גלוי לאחרונה. זוהי התפרקות, לפי עניות דעתי, מערכים מוסדיים וצדק בין-לאומי. צר לי לומר, שלב מתגנבת או מסתננת טיפוגת של הרגשה. שיש אולי הטוענים כי אין לנו זכות קיום בכלל. האם זוהי דעת מעצבי המדיניות האמריקאית? אני סבור שלא של העם האמריקאי - בוודאי ובוודאי שלא.

במידה רבה מזכירים הדברים האלה את תקופת המנדט וממשלת המנדט בישראל, כאשר הניצבים הברי-טיים והממשלות של האימפריה הגדולה בלונדון היו קובעים, פוסקים ומקבלים החלטות אשר שני הצדדים, גם הערבים וגם היהודים, לא היו שבעי-רצון מהן. ומה היו אומרים אז הבריטים? - אם שני הצדדים אינם שבעי-רצון פירוש הדבר שאנחנו צודקים. יש לי דושם שהאמריקאים נוקטים באותה שיטה. הם אומרים

נאצר הוא שהפיץ את הכזב שהאמריקאים לחמו במלחמת ששת הימים לצד ישראל. נאצר הוא אבי הבדותה הזדונית שאמריקאים לוחמים בשורות צה"ל. הוא שהעליל שאנו השתתפנו בתמרוני נאט"ו לצד האמריקאים. לא מכבר טיפו ירדיו מטוסי "ט.ו.א." אמריקאיים ואחד מהם פוצץ בדמשק ואת השני לא הצליחו לפוצץ כי הקדימו ועצרו את המהבילים.

לעניות דעתי, חברי הכנסת, ירדות מצרים לארצות-הברית תושג רק אם ישראל תוכחד, וזה לא יקרה. במצב דברים כזה, מה שעושה ארצות-הברית עתה זה פיוס במלוא המשמעות השלונית, ההיסטורית והמדינית של המושג.

אני יודע, כפי שאמר חבר-הכנסת צדוק, שכואב ומכאיב לאמריקאים כשאוברים להם שהם מפיסים, אבל הם ממשיכים ומפיסים את התוקפן. בסופו של דבר הם עלולים להמיט שואה.

אולם לא ניתן להתעלם מכך שמר רוג'רס, באותה הזדמנות, גילה בדבריו נימת התנצלות לגבי פירושים שונים שבמסמכי, אבל לא היום את המשמעות המהותית שבתוכן המסמכים.

זה מדאיג ביותר. מכאן המסקנה הבאה, שהאימפר-יאליסם הסובייטי מעוניין בקונפליקט המתמיד, כפי שהג-דיר בצדק לוונטאל, קונפליקט הגורים לפיוס.

המשרד המתמיד מאפשר לו לאימפריאליסם הרוסי אחיזה במזרח-התיכון ומאפשר למוסקבה לבסס את עמדותיה ולהגביר את תלות הערבים ברצועה. מכאן שתדומת הרוסים למכלול היחסים באזור היא תרומה שלילית, מרחיקה את השלום, בלתי-קונסטרוקטיבית כל עיקר ומביאה לסיבוכים. התוצאה היא שהאמריקאים מנסים לפייס את הערבים והרוסים גם יחד וה-"Appeasement" הזה עלול להמיט שואה.

ישראל, בתנאים בין-לאומיים כאלה, היא המבצר היחיד של המערב שלא יתן שיעלוהו כקרוב על מזבח מדיניות פיוס אומללה. אין ספק שבוכות עמדה זו ניתן לארצות-הברית לקיים השפעתה בחלק מהעולם, נאמר החלק המערב-אסייתי, ובחלק מאגן הים-התיכון. היא עלולה לאבד את אחיזה הזאת, עקב העיוורון הצרפתי-אמריקאי-בריטי, עיוורון שראשיתו בנטיית האנטי-ישראליות של צרפת של דה-גול, וחולשתה של בריטניה הנאבקת על מאזן התשלומים, ובנטייה האמריקאית, כפי שאמרנו, להתפייס, לקיים דיאלוגים עם ברית-המועצות, והדיאלוגים הללו מסנוורים את עיניה של ארצות-הברית. העיוורון הזה הוביל את שלוש מעצמות המערב לשיחות הארבע, אבל במקום שהשיחות תגרומונה להבאת שלום לישראל הן מחזקות את יריבותיה של ישראל. במקום שתגרומונה לחיסול הסיכסוך - הן מגבירות את תוקפנותן של נאצר ותומכיו.

אתמול הכריז הד"ר ראלף באנג', סגנו של או-תאנט, המזכיר הכללי של האו"ם, ומי שהיה הנושא-הגנות בין ישראל לשכנותיה ואף קיבל פרס נובל על פעלו זה, ששום שלום לא ייבון בין הצדדים אלא אם כן יהיה על בסיס של משא-ומתן בין שני הצדדים. הד"ר ראלף באנג' אומר זאת. האם האמריקאים לא מבינים את הדבר?

במקום פעולה כזאת להשכנת שלום, מצוידת היום צרפת את לוב ב-50 מיראזים וב-200 טנקים, ולוב מודיעה שהיא שולחת עזרה צבאית לנאצר, לסואץ.

קלי ערך בהתבטאויות, בצירופי מלים, בניסוחים בלתי-קובעים ובנוהלים, אין הבדל מהותי בבישלה מאז 1967. המצייר כך את המצב, ואף אם ינסה להתבסס על קטעי דוקומנטים, שברי נאומים והשוואת טקסטים מתוך גזי השנתיים-וחצי האחרונות, ציורו יהא מעוות. יש הבדל רב ויסודי בעמדת ארצות-הברית מאז ועד עתה, הבדל שבא לנו בדרך ההידרדרות האישית, טיפה מרה אחד טיפה מרה עד לשוקת הריקה כמעט. תכנית אחת-עשרה הנקודות של ארצות-הברית לפתרון סיכסוך ישראל-ירדן היא רעה מאוד ומסוכנת לפי תכנה, ולא רק בשל צורת הגשתה. אם אמנם היו שראו מראש הידרדרות זו ולא הושיעו אותנו במלוא העוצמה, הרי גרמו בכך להרדמת החושים בפני פעולות התגוננות ומנע. ואם לא הבחינו בכיווני המדיניות שלנו בהתפתחויות אלה ולא חזו מראש תהליך מוחש זה, תישאל השאלה במלוא החומרה: האם טחו עינינו מראות?

חברי הכנסת, אם נשאל למקור הארוזיה של ארצות-הברית וסיבותיה, הרי עלינו לבקשם בין היתר בביתנו, בשיגאות עצמנו. אין ספק שדווקא במו פינו ובעצם דינו פתחנו שער להידרדרות זו. מהרגע שגורמים ישראליים נטשו את העקרון של משא-ומתן בין הצדדים המעורבים בסיכסוך ללא תנאים מוקדמים וללא תכניות מוקדמות והחלו להעלות תכניות פתרון ולצייר מפות חדשות - גפרץ הסכר בפני תכניות מתזוכים, גם תוך כוונות טובות. אם מפלגה ציונית-חלוצית-קואליציונית חשובה מזדרזת לפרסם תכנית ובה ויתור כולל על יהודה ושומרון, משום מה לא תוכל לאמץ לעצמה ויתור זה גם מעצמה ידידותית? הרי אפילו תכניתו הפרטית של סגן ראש הממשלה מפקיעה את מרבית השטחים של שטחי ארצנו הגאולים לשלטון הידניים, ואם השאיר בתכנית את הרצועה הצרה לשורת יושביי הידניים להבטחת גבול הבטחון, הרי ישלו עצמם האמריקאים ויציעו במקום זה להבטיח את הבטחון בגבול על-ידי אזורים מפורזים בגדה המערבית. הזדרזנו להכריז על מעמד לירדניים במקומות קדושים בירושלים - ואני אני מתנגד למעמד, אני מרגיש שאיני מתנגד למעמד, כי אם להכרזה - שבעקבותיה הרחיבו האמריקאים את היריעה והם מדברים תוך רוחב-לב ללא סיג על "שותפות שני הארצות לאחריות האזרחית והכלכלית לשלטון העיר המאוחדת". והוא הדין לגבי הגבול הדרומי והמצרים. יכולנו להניח, והשכל הישר חייב להניח, שכל הודעת ויתור תזמין הצעות ויתורים נוספים. יכולנו להבין, שלכל תכנית בטרים עת ולכל הצעת פתרון שלא ליד שולחן המשא-ומתן צפוי נזק רב ללא סיכוי של תועלת מינימלית. אנו התרענו על כך לא פעם ולא הזנחנו שום הזדמנות שלא ביקשנו ריסון בהכרזות והימנעות מפיסוסם הצעות.

בשעתה היה בידינו קלף, שגם עליו הערנו והצבענו, שלא להשתתף בשום שיחות, לרבות השיחות עם שליח או"ם, כל עוד אין הפסקת-אש ממשית בגבולות, לרבות פעילות חבלנים. אילו היתה מתקבלת תביעתנו, היו השיחות מתנהלות באווירה שקטה, וייתכן שהיו להן גם סיכויי הצלחה כלשהם. ואילו היתה תביעתנו נדחית, אפשר שהיו נמנעים דינוי המעצמות, שבאו בעקבות שיחות יארינג, שלא נתנו דבר.

היתה זו שיגאה מצדנו לעורר אשליה כי ייתכן הסכם שלום נפרד עם אחת המדינות המעורבות בסיכסוך. המפתח לשלום באזור הוא בידי שליטי מצרים, ושולם נפרד עם ירדן ייתכן - אם בכלל - על יסוד ויתור

היום: אם הערבים אינם מסכימים להצעותינו וגם היהודים אינם מסכימים להן, כנראה אנו צודקים. יורשה לי להגיד: כשם שהבריטים לא צדקו בתקופת המנדט כן לא צודקים האמריקאים היום.

לבסוף אציע שבד בבר, אדוני היושב-ראש, עם שלושת ה"הגים" שלנו - "זה" ברוסית - דהיינו, שאנחנו אומרים "הן" למשא-ומתן ישיר, "הן" להסכם חווי ו"הן" להכרה ושלום, נכריז על שלושה "נייטים". ה"נייט" הראשון: לא לפייס את התוקפנים; ה"נייט" השני: לא לוותר למאיימים; ה"נייט" השלישי: לא לגרום לכפייה ולחצים על המתגוננים.

אני חושב ששביב הקווים האלה, שדיברו עליהם בהרחבה ראש הממשלה וחברי הכנסת שקדמו לי, אפשר להתאהב.

הי"ר ד. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת רפאל, ואחריו - לחבר-הכנסת כרמל.

יצחק רפאל (מפד"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. תהא זו תמימות יתירה מצדנו אם נבוא לייטץ לארצות-הברית מהי הדרך המדינית הטובה והרצויה לה, מבחינת האינטרסים שלה, במזרח-התיכון. לא רק משום שבאופן טבעי לא נהיה אובייקטיביים בעצותינו, שכן בהכרח נראה את הבעיות באספקדיה שלנו, אלא בעיקר משום שבענייניה ייתכן שמומחיותה רבה משלנו. גם אם ייראה לנו, כי לא פעם טועה מעצמה גדולה זו בשיקוליה ובהערכותיה, ואף שוגה באשליה בעיקרים ובפרטים הנוגעים לאזור זה, גם לאחר שנסיון להעמידה על טעותה - הרי זכותה היא לטעות ולשגות. לא כאן, באזור זה, מקום חיותה. היא תישא בטעות זו ואף תוכל לתוצאותיה.

לעומת זאת מותר לנו ואף מתובתנו המוסרית והלאומית לבקש ולדרוש מנת מעצמה ידידותית זו, שבחשבון שיקוליה ותמרוניה הפוליטיים לא תשכח טובתה של בת-ברית נאמנה ולא תתעלם מצרכי קיומה של מדינת ישראל הקטנה, הנאבקת על שלום עמה. הנסיון רב-השנים מלמדנו, כי צפויים לנו סיכויי הצלחה במערכתנו על הבנה מצד האומה האמריקנית וממשלתה לבעיותינו האמיתיות ותמיכתן בפתרון הרצוי לנו.

דבר אחר ברור ומחזור - שאם לאחריים מותר, הרי לנו אסור לטעות במדיניותנו באזור זה. כל טעות היא בנפשונו. כל שיגאה ממעטת כוחנו. כל כשלון מסכן עצם קיומנו.

נדמה שאין אנו יכולים להגיד בלב שלם ובטוח, כי לא שגיגנו ולא טעינו וכי מדיניותנו מאז יוני 1967, שמטרתה הברורה היא השגת השלום תוך שמירה מירבית על פירות נצחוננו, היתה ללא פגמים וליקויים. תנאי בדוק לטיפול במחלה היא הכרתה. אל נא נירדע איפוא מלהכיר בעובדות גם כשאין נעימות ביותר.

בצד דברי הביקורת הוועמים שבהודעת הממשלה והרעיון התקף של ראש הממשלה לכתב "ניו-יורק טיימס" ודבריה היום על תכנית אחת-עשרה הנקודות של ארצות-הברית לפתרון סיכסוך ישראל-ירדן ועל נסיבות גילוייה - נתפרסמו ואף שודרו דברי פרשנות מוסמכים ומודרכים, כי למעשה לא חל שינוי רב בעמדת ארצות-הברית על פתרון הסיכסוך במזרח-התיכון, ופרט לשינויים

זווית ובהתנחלויות חדשות, הקלאיות, כפריות ועירוניות, בכל חלקי המולדת המשוחררת, שכוונתם הראשית - הגברת הבטחון וחיווק העמדה.

ובהזדמנות זו עלי להעיר, שבכלי-מובנות הן הססנות הממשלה והדחייה אחר דחייה בעניין ייסוד הקריה בחברון, קריה שצריכה לסמל את תהליך ההתנחלות בהתאם לקווי-היסוד של הממשלה היוצאת והחדשה.

חברי הכנסת, אין מקום למפחית-נפש ולזכות-רוח. בעור ה' נעמד במערכתנו המדינית, כשם שעמדנו במערכות המלחמה אם תיכון על המישה יסודות אלה: ראייה מפורכת של מצבנו; מאבק על דעת-הקהל בעולם החפשי; גיוס עזרתו המלאה של העם היהודי בתפוצות; ששייה ללא ליאות לחיווק כוחנו; עמידה איתנה תוך אמונה בצדקת היעוד והדרך. בטוחני שממשלת הליכוד הלאומי תעמוד בכל אלה.

הי"ר ה. ברקת:

רשות הדיבור לחברי-הכנסת כרמל, ואחריו לחברי-הכנסת האוזגר.

משה כרמל (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בכל התוקף המוסרי של עם העומד על נפשו ונלחם על קיום מדינתו דוחים או את ההצעות האמריקאיות האחרונות בנוגע לסיכסוך בין ישראל ומצרים ובין ישראל וירדן. הצעות אלו, אפילו לידתן בכוונת טובות, פוגעות למעשה במאמץ המכוון להגיע להיברות ישירה בין הצדדים הלוחמים. אלו הן הצעות שאינן מקרבות סיכויי השלום, אלא מרחיקות אותם; הן מקשיחות את הסרבות הערבית להכיר בקיומה של ישראל; ובעקיפין הן אף מעודדות את המשך התוקפנות הערבית וגדנו.

ההצעות האמריקאיות פסולות הן מבחינת השיטה והן מבחינת התוכן. מה ראתה ארצות-הברית - שהגנו משוכנעים בידידותה - לנקוט יזמה מדינית הכוללת הצעות מפורטות וסימון גבולות בינינו לבין שכנינו, דבר שיש בו לגרום ליעדור העמדה הבסיסית של ישראל בדבר חתימה להסכם שלום יציב ובר-קיימא, המבוסס על חושים מחייבים, שישונו בדרך של משא-ומתן ישיר בין הצדדים? מהי הזכות המוסרית ומהי הסמכות המדינית המתירות לארצות-הברית לנקוט צעדים מדיניים להשגת הסכם בין המעצמות הגדולות, - שיש מהן התומכות ללא סייג באויבנו - הסכם שאינו יכול להיות אלא מכוון להטיל על המזרח-התיכון הסדר מן החוץ תחת לעודד נוהל שיאפשר פתרון על-ידי העמים השוכנים בו, ולקבוע במקומו בעיניים שהם חיוניים ביותר לקיומו, לבטחוננו ולעתידנו?

ואם אמנם נואשה ארצות-הברית מן הסיכויים למשא-ומתן ישיר, להידברות חפשיית בין הצדדים, לחיסול הקונפליקט הישראלי-ערבי ולהכרת הערבים בקיומה של ישראל - הרי יש בכך למעשה אכזבה וייאוש מעצם השלום, שאינו יכול להיות מושג לחצאין ואיננו אפשרי אלא בהכרתם על כל בזכות קיומו וריבונותו של הצד האחר, כפי שיש בזה גם השלמה עם מצב של עוינות מונצחת על-ידי הסדרים רופפים, נגדיר פתרון של ממש, העלולים רק לשמש מדגרה למלחמות נוספות בעתיד.

שכן הסדר כביכול המבקש להביא לנסיגתנו מקווי הפסקת-האש בלא הכרה מלאה בישראל, בלא שלום אמת ובלא חושים חתומים, אינו אלא מניח אופציה

טוטאלי מצדנו. דווקא ההצלחה המדומה של מדיניות משרד החוץ האמריקאי בכשלון ועידת רבאט עלולה להבליט גדלה של שגיאתנו זו.

חברי הכנסת, נעשה עולל לעצמנו אם לצורך הוויכוח נתחלק לשני מחנות: מחנה של רודפי שלום ומחנה של דוחקי הקץ; או מחנה של אוהבי ארץ-ישראל ומחנה המסתפקים במועט. כשם שלא יעלה על הדעת שיש בינינו מי שחרד יותר לדם הנשפך יום-יום, ויש מי שחרד פחות, כך נדמה לי שאין יהודי לאומי שלא יראה בחברון וביריחו ובשכם ערי האבות, שמשחרונו אליהן קשה עוד הפרידה מהן. השאלה שלפנינו היא מהו השלום שיש עמו בטחון חיים ומה הם הגבולות שירחיקו הסכנות לקיומו. מה ערך לשלום מוצהר, ואפילו להסכם שלום חתום, אם ריכוזי צבא האויב ימצאו לא רחוק ממרכזי האוכלוסין שלנו; מה הערובה לשלום ירושלים אם תותחים ירדניים ימצאו בבית-לחם וברמאללה? אף קיומה של ישראל הקטנה חיוניים כיום, בתקופת הנשק המודרני, מרחבי גבול שונים. נסיון שמונה-עשרה השנים עד למלחמת ששת הימים, כשלא היתה בעיה של שטחים וטריטוריה כביכול, הוכיח שהערבים אינם משלימים עם עצם קיומה של מדינת ישראל. הקולות מרבאט ועליית כוחם של אירגוני החבלה אין בהם בשורת שניו בנשיה. התמיכה המדינית הבלתי-מסוייגת והעזרה הצבאית המאסיבית מצד ברית-המועצות אך הוסיפו להקשחת עמדת הערבים. למה נחשוב איפוא שפניהם לשלום ולא לשיפור תנאיהם החדוש המלחמה?

סיסמת השלום היא גדולה ואמיתית בפינו ובלבנו, אולם אנו רוצים בקיום תוך שלום. שלום המקרב שוב את המכונה המלחמתית של האויב לתחומנו, המחזיר חבלאים וחתונים מאומנים בצורת פליטים לערינו וכפרינו - שלום כזה אך מסכן את עצם קיומו.

הסברתנו בעולם חייבת לגלות ולחשוף את תנאי קיומו וצרכיו האלמנטריים. איני גורס הקמתו של משרד מיוחד להסברה מדינית. זוהי הפונקציה הטבעית של משרד החוץ ותפקידו המרכזי בימים אלה. אלא שיש לסגל את המשרד למשימתו ולציידו בכוח-אדם ובאמ-צעים ההולמים גדולה. לבבות פתוחים של אנשים אוב-ייקטיביים מסוגלים לקלוט הסברה כנה וגלויית-לב על חששותינו ופתרוננו הבאות אם לא יובטחו תנאי קיום חיוניים למדינה. לדגה ליום מחד - אין בה נוקשות; חרדה לעתיד - לא תתפרש כשחצנות של תוקפן.

ידידנו בארצות-הברית ובני עמנו שם יעמדו לימינו. הם לא יפקירונו ללחצם של בעלי האינטרסים הגדולים. תוך גיוס עזרתם נוכל להיאבק על יחס הוגן מצד הממשל האמריקני, לבל תוסר תמיכתו המדינית, ולהמשך עזרתו החיונית.

גיויה מלהעמיס על ידידנו תביעות עורה שאפשר בלעדיהן. מוטב להסתפק במועט, מוטב להדק את החגורה, מאשר לבקש בימים אלה סיוע כלכלי שאיננו קשור בעמדתנו הבטחונית. היתה זו שגיאה חמורה מצדנו להעמיס על המשק הלאומי בשנות המלחמה היוצאה של מיליארד לירות בקירוב על שתי תכניות, חשבות כשלעצמן, אשר דחייט ביצוען לשנים מספר לא היתה גורעת אף במשהו מכוון עמיתנו ורמתה.

יש הצדקה לכל לחץ פנימי ולכל מאמץ בחוץ לשם גיוס אמצעים להגברת העוצמה הצבאית. יש לחסוך כל פרוטה, ותובן כל מעמסה, לצורך תנופה של ממש בהיאח-

שהרי בעצם הצעותיה המהותיות עשתה את המשא-ומתן בין הצדדים מיותר, והשמיטה את העניין שיכול להיות לערבים בעצם המשא-ומתן עמו ובסיכוייהם ממשא-ומתן זה.

אך חובה להדגיש ולחזור ולהדגיש, כי גבולות ה-4 ביוני הם גבולות מלחמה ולא גבולות שלום, וישראל לא תחזור עוד אליהם. אין אלה גבולות שיש עמם בטחון והעשויים להעניק שלום של אמת למדינת ישראל בעתיד, דבר שהוכח באש ובדם ובקרבנות יקרים משני צדי הגבול, בגבול הישראלי ובגבול הערבי, במשך תשע-עשרה השנים מאז קום המדינה עד מלחמת ששת הימים. וידידנו כמאוביו צריכים לדעת כי בדעתנו לקיים את בטחוננו, בו תלוי עצם קיומנו, בגבולות אשר לקיים את בטחון זה. ונעדיף בטחון נוכח התנודות, התנכלויות ואיומי מלחמה, על הסדר של פייסנות, שאין עמו שלום אמת, שאיננו מעניק לנו גבולות אסטרטגיים, המחליש את בטחוננו והמסכן את קיומנו.

מדיהמה עמדת ארצות-הברית כלפי ירושלים המאוחדת, שבוטרה באלימות ירדנית נגדנו בעת מלחמת השיחרור ב-1948 ואוחדה מחדש במלחמת ששת הימים. ירושלים בשלטון ישראלי, וכבירתה של ישראל, היא פתוחה לכל והיא מאפשרת גישה חפשית לבני כל הדתות אל המקומות הקדושים, דבר שנמנע על-ידי הירדנים במשך שתי עשרות שנים. אך הארצות האמריקניות המ-דברות על תפקיד דתי, כלכלי ואחרות לירדן בירושלים, כמוהן כהפיכת העיר לדו-לאומית, דבר שהוא שורש פורה סכנות וסיכסוכים ללא סוף, העלולים לערער את הסדר הציבורי, השלווה והבטחון הפנימי בירושלים, שהכל צריכים להיות מעוניינים בהם, והמובטחים בשראלי מלא ובלתי-סוויב.

חברי הכנסת, אפשר נכחו לנו עוד ימים קשים של בדידות מדינית ולוחמות גוברת וקרבנות. אל ישלה איש את עצמו כי כשלוך ועידת רבאט אמנם פרץ כבר איזה סדק בדרך להסדר מדיני או קירב את השלום. נאצר, בייאושו, בהישענו על איבה ערבית מעמיקה, בהיסמכו על נשק סובייטי רב ומשולל, המוסף לזרם למצרים, ובזלזול בחיי אדם של בני עמו כשל בני עמו - עלול לפנות אל נסיונות להגביר את מעשי האיבה והדמים לאורך הגבול, במקום לפנות להסדר מדיני. התנהגות המלחמתית של נאצר לאורך התעלה ודבריו בקהיר, ברבאט ובטריפולי, מעידים על כך.

עלינו לחזק את לב העם הנתון במלחמה ממושכת על קיום מדינתו ועל שלום אזרחיה. אם ימשיכו שכיניו להפר את הסכם הפסקת-האש ולנהוג בנו כבמלחמה - נהגו בהם כבמלחמה. גהלום באויב המבקש את נפשנו, בצבאות הדיירים ובאירוגני החבלה, בכל מקום, בכל עת ובכל דרך אפשרית.

ניערך לביצור שלומנו לבאות על-ידי קביעת עובדות חיים בשטחים - היאחזות אחר היאחזות, נקודת ישוב אחר נקודת ישוב - כמתחייב מצרכי בטחוננו הממשיים, ובקצב העולה על קצב מעשינו בתחום זה בעבר. נכוונתנו להידברות, למשא-ומתן ולשלום אמת, קיימת ועומדת תמיד, ולא תיחלש. אך נוכח הטרבנות האיבה והקשיחות אשר סביבנו, נעשה - ולו גם באורח חדי-צדדי - כל שחוצץ לחיזוק הבטחון לביצורה של מדינת ישראל, לקידום פיתוחו של משק הארץ ולחיזוק החברה הישרא-לית. מעשנו העצמי בהתנחלות בשטחים, כמתחייב

בידי הערבים לחדש את המלחמה נגד ישראל בעת שתיראה להם, בתנאים טובים יותר לתוקפן ורעים יותר למתגונן.

יוזמה שלילית אחרונה זו של ארצות-הברית אין בה פתרון לבעיות המזרח-התיכון, אבל אומרים לנו כי היא עולה, כביכול, מן האינטרסים שלה בחלק זה של העולם. וזוהי כמוהן זכותה המלאה של ארצות-הברית לדאוג לאינטרסים שלה ושל אזרחיה. ארצות-הברית מודאגת מירידת השפעתה באזור, מהמשך ההדירה הסובייטית למזרח-התיכון ולים-התיכון, מהידרדרות צב-אית נוספת הנושאת עמה סכנת עימות בין ארצות-הברית לבין ברית-המועצות, ומן הפגיעה באינטרסים של אילי ההון האמריקאיים וחברות ההון הגדולות. חלילה לנו לזלזל או להקל ראש בשיקולים לגיטימיים אלה של ארצות-הברית מבחינתה. אך בכל הנוגע למזרח-התיכון ולמדינת ישראל יש גם לנו אינטרסים, החיוניים לנו לא פחות, ואולי הרבה יותר, מאשר האינטרסים של ארצות-הברית החיוניים לה בחלק זה של העולם. שכן דאגתנו נוגעת לא להשפעה מדינית, לנושאים כלכליים ולבעיות נפט, אלא לעצם קיומנו, בטחוננו וריבונותנו. והואיל וזכ, חובה עלינו לעמוד בכל כוחנו על זכותנו אנו לקבוע בנושאים גורליים אלה לנו, יחד עם שכנינו; וכך אמנם נעשה.

יחד עם זאת, עם כל הענווה, נרשה לעצמנו לפקפק אם מהלכים אלה של ארצות-הברית אמנם עונים לאי-טרסים האמריקניים עצמם, ואם הם עשויים להשיג את מטרתם. ריצה מבוהלת זו לקראת הסובייטים והערבים לא תרכוש את לבם להסדר, יהיה קלוש, רעוע ורופף ככל שיהיה.

לפלא הוא כי טרם נתנפצה כליל האשליה בדבר כוונות הסובייטים בחלק זה של העולם. אמנם מתקבל על הודעת שאין ברית-המועצות מבקשת מלחמה חדשה באזורנו. ייתכן שהיא חותרת ויועצת להסדר מדיני, ודאי שאינה שואפת לניצחונות אמריקני-רוסי. אך ברור לכל כי גם שלום אינה רוצה, ושלום איננו עולה בקנה אחד עם האינטרסים שלה בחלק עולם זה, בתקופה זו. אלמלא הספקת הנשק הרב על-ידי ברית-המועצות למדינות ערב, אשר בעזרתו הצליחו לשקם את צבאותיהן המובסים תוך גנתים מרים בלבד, לחדש את התוקפנות נגדנו ולהפר שיטתית את הסכם הפסקת-האש - אפשר שהיתה חדלה כבר מזמן האש בגבולות, והיינו כבר יושבים, אנו ושכנינו, סביב שולחן דיוני השלום. האמת היא שהמתחוות הנמשכת רצויה ברית-המועצות, והיא שבאה להצדיק ולאפשר את המשך חדירתה לאזורנו; ואילו שלום, לו הושג, היה יכול לעשות את נוכחותה פה מיותרת ולשחרר את מדינות ערב מתלות בספק הנשק הגדול שלהן.

זוהי איפוא אשליה קשה ביותר אם סבורה ארצות-הברית כי התקרבות צעד אחר צעד, ויתור אחר ויתור, לקראת ברית-המועצות - קרי: נאצר - אפילו תוך התעלמות מן האינטרסים החיוניים ביותר של ישראל, יש לה איזה סיכוי לפזק את המתחוות, להשיג ארעיה ולהגיע לשלום.

אדוני היושב-ראש. כאמור, המור התוכן כשיטה, שכן ארצות-הברית מצאה לנכון להגיש הצעות סובסטי-טיביות שעיקרן נסיגה ישראלית אל גבולות ה-4 ביוני 1967, כך בגבולנו עם מצרים וכך בגבולנו עם ירדן. על-ידי כך העמידה ארצות-הברית את העגלה לפני הסוסים,

בחריפות קיצונית נגד מבצע סואץ, עד כדי איום במלחמה אטומית ב-1956. לשם סילוק האמריקאיים מעניקה ברית המועצות תמיכה בלתי-מסוייגת לכל קפריזה ערבית עד כדי דחייה טוטלית של כל הצעות פשרה ב-1969. אפשר להתנגד לעמדת ברית המועצות, ואנו חייבים להתנגד לתכניותיה, אך לפחות ניתן להבינה; הקו שלה הוא אחיד, ברור ושקוף.

לא תמיד קל, לצערנו, להבין את המעצמה האחרת הפועלת באזורנו. היא יודעת, היא חייבת לדעת, את כוונות הצד שכנגד. יתירה מזו: היא יודעת את השגיאות החמורות שעשתה אחרי "מבצע קדש", שבקבותיהן התחזק הנאצריסם התוקפני והדרה ההשפעה הסובייטית לאן המזרח של הים-התיכון. היא גם יודעת שהצד הסובייטי מעוניין בעיקרו של דבר בהמשך המצב הנוכחי, המאפשר לו גם להעמיק את חדירתו, עקב התנגשויות הגבול המתמשכות והולכות, וגם לבסס את מעמדו המדיני בארצות האיסלאם.

אך גלוי וידוע גם זאת, שבלי הסכמתה ותמיכתה של ארצות-הברית אין פתרון לבעיות היסוד באזורנו. הדבר הוכח בעליל בעבר. בזכות הסכמה ותמיכה אמריקנית, שנסתייעה בתמיכה הסובייטית, אפשר היה להתגבר על התנגדותם של הערבים ב-1948 ולהכריז על הקמת מדינת ישראל. בכוח התביעה האמריקנית, שנסתייעה בתמיכה ובאיומים סובייטיים, אפשר היה להתגבר על התנגדותנו לנסיגה ב-1956, ולהכריז אותנו אז להסכם תפק בהסדר רעוע וארעי. תמיכה סובייטית לבדה אינה יכולה להביא לערבים את מבוקשם. דבר זה חזר והובלט בהחלטות בתוצאות ועידת רבאט.

בנתונים אלה מותר היה לצפות, כי ישראל תזכה הפעם בתמיכה אמריקנית חרוצת, נוקשה ובלתי-מתפשרת, לקביעתה הבסיסית - להבטיח את קיומה ושלומה; להבטיח כי יוכרז שישיראל זכאית בראש וראשונה להכרה מצד שכנותיה סביב, וכי בלעדי צעד ראשון ובסיסי זה, שעל פיו יסתלקו מדינות ערב מכל תכניות והכנות למלחמה נגד ישראל, אין לדבר כלל על פתרונות כלשהם. מותר היה לחכות לעמדה זאת, כי בראשונה צריך לבוא השלום, ההכרה בו וההכרזה עליו. ורק לאחר מכן ניתן יהיה לדבר על ויתורים, על קביעת גבולות באזורים מפורזים, והיערכות צבאיות משני עברי הגבול וכיוצא באלה.

במקום תביעה פשוטה והכרחת זו באו הצעות אחרות, בהן מובלט הטפל והמשני, לעומת העיקר והראשוני. אם זוהי הדרך, אכן לא יהיה שלום. כי אלה שצריכים להשתכנע בהכרח שבו - מדינות ערב - מקבלות במקום זאת שיכנוע שלא כדאי להן כלל להסכים. וכי למה יסכימו לדבר, כאשר השלום מוצג כקרוב גדול וכויתור לאומי מצדם, שתמורתו מציעים להם פיצוי אחר פיצוי והבטחה אחרי הבטחה? מדוע לא יתרברבו בכל פעם מחדש, ויחזרו ויאיימו, יחזרו ויצהירו על אי-השלמתם לנצח עם מדינת ישראל? מדיניות זו שכרה בצדה.

לפלא הדבר שמדינאי ארצות-הברית חוזרים ומציעים הצעות לברית-המועצות, אחת נוחה מקודמתה, כאשר חדרה ההכרה גם לחוגי השלטון האמריקאי, שברית-המועצות בסופו של דבר אינה רוצה בשלום באזור. מה טעם איפוא לחזור ולהביא לפנינו הצעות חדשות לבקרים, אם היא מעוניינת בקיום המצב הנוכחי?

מצרכי הבטחון והפיתוח, רק עשוי להגביר את ההכרה בחיוניות מאמציו להתעצמות המדינה, ולהחיש בקרב שכניו תהליכים של השלמה עם קיומו והתקרבות אל נכונות לכריתת שלום עמו.

עם זה, אדוני היושב-ראש, בל גיוואש מהשלום, בל ייחלש קולנו הקורא לשלום ובל נלאה לחתור אל השלום. אסור לנו להתעלם מבדידותנו המדינית הגוברת, ומגילויי התנגדות לנו בעולם, הגיוונים מסילוף דמותנו ומאי-הבנה עמוקה לגבי מגמות היסוד של ישראל.

כשלוף ועידת רבאט, אשר מארגינה ביקשו לעשותה מגוף למלחמה - והדבר לא עלה בידם - נותן מקום לזימה ישראלית מחדשת לשלום, שלא צריך לדחותה. עלינו לשוב ולצאת קבל עולם בתביעה גבוהה ובתכנית שלום, אשר יושג במשא-ומתן חפשי בין הצדדים הלוחמים. מחובתנו לעשות כדי לשכנע את העולם כי המלחמה כפויה עלינו, וכי מטרתנו - השלום. עלינו להבהיר למדינות ערב ולעולם כולו, כי המשך המלחמה משמעו הרס, חורבן ואבידות לתקופה שאין נראה לה קץ; ואילו השלום פירושו בטחון לכל, שיתוף פעולה, שיגשוג כלכלי והתקדמות חברתית.

עם שלא נחזור עוד לגבולות האומללים של ה-4 ביוני 1967 - שהולידו את המלחמה וגוועו בה - עלינו להבהיר, כי נהיה נכונים, לכשיושג השלום ויובטח בחושים החתומים, להיערך על גבולות מדיניים מוחלים ומוכרים, שייקבעו בהסכמת הדדית בין הצדדים, ושלא יהיו זהים בהכרח עם קווי הפסקת-האש. כשם שנדחה כל גסיון לעשות שימוש בפליטים ערביים לשבור את ישראל מבפנים, כן עלינו להבליט את התרומה הגדולה שנוכל לתרום לפתרון בעיית הפליטים המכאיבה. במרחבי ערב, בידע, בכושר אירגוני, בתנופת ביצוע, באמצעים ובמסירות אנושית.

חברי הכנסת, העת מחייבת ואף כשרה לגקוט יזמות שלום גדולה ומקפת, שאין להחמיצה, כפי שהיא גם מחייבת מאמץ רב של היערכות עצמית נוכח מבחנים קשים ביורה הצבאית, ומאבקים מחמירים ביורה המדינית.

הי"ר ר. ברקת:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת האוונר, ואחריו - לחבר הכנסת הראל.

גדעון האוונר (המפלגה הליברלית העצמאית):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. כאשר יבוא פעם ההיסטוריון לסכם את אירועי המרוח-הקרוב ברבע הירי-בל הראשון, ייתקל בתופעות מעניינות; מדינה שניצחה בשלוש מלחמות - לא זו בלבד שאינה רוצה לתלות תקוותה בהמשך הקרבות, אלא מבקשת לשים קץ ללוחמה; ואילו מדינות שהובסו באופן מוחץ וקטלני - לא זו בלבד שאינן חפצות ללמוד את הלקח, אלא מצד צחות חרבות ומתנפחות בקריאת תגר למלחמה נוספת. המדינה המנצחת רוצה ומוכנה לשלם מחיר בעד השלום; המדינות המובסות אינן מוכנות לשלם את מחיר מפלתן.

מעניינת גם דרכן של המעצמות שהשפעה להן באזור. אחת מהן - ברית-המועצות - היא לפחות עקבית. היא רוצה לסלק מעצמות אחרות מהאזור, ופועלת בהתאם לכך. לשם סילוק הבריטים, אחרי מלחמת העולם השנייה, תמכה ברית-המועצות בכל פתרון, עד כדי הסכמה להקמת מדינת ישראל ב-1948. לשם מניעת שובם של הבריטים והצרפתים לאזור יצאה

גם אוכלוסיה גדולה שצריך לתכנן כלכלתה וענייניה, ובעיקר יש עם פליטים המשמשים כיום רק מאגר לגיוס חבלנים, בהעדר יזמה מצדנו לשקומם ולהסדרת ענייניהם הבסיסיים. המדובר הוא בפליטים שבתחום שליטתנו, שגורלם הוא באחריותנו. הציבור עודנו מחכה לתכנית הממשלתית הכוללת, אשר הובטחה לנו פעמים רבות ואשר טרם הוגשה.

אדוני היושב-ראש, פירסום התכנית האמריקנית ברבים הוא ראשית המאבק על דעת-הקהל היהודית והכללית. מר רוג'רס הכריז מוזמן על כוונתו לגרום אותנו לתוך ויכוח ומאבק זה. נקבל איפוא את האתגר הזה על דעת-קהל ואודה. יש בפנינו טיעון חזק, משכנע וחותר. ציגו לכל רחבו ועמקו בפני כל מי שלבו ואזניו פתוחים לשיכונע. נזכיר לידידינו את משגייהם, נתדיין אתם בפומבי ונעשה זאת דווקא עתה, כאשר הצד הסובייטי-ערבי דחה אפילו את תכנית הוויתורים, שהיא בעינינו תכנית הכניעה. הואיל וצודקים אנו, נוכל לשכנע בצדקתנו גם את אחרים, וזה יהיה ראשית המפנה המכריע במאבק המדיני של ישראל.

היו"ר מ. זר:

רשות הידבר לחבר-הכנסת איסר הראל, ואחריו לחבר-הכנסת ראובן ארזי.

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי הנני מוצא לנחון להדגיש כי למרות ביקורתנו הקשה על ניהול מדיניות החוץ שלנו, נתייצב לימין הממשלה בבואה להדוף את הסכנה מצד מעצבי מדיניות ארצות-הברית במזרח-התיכון.

הצעדים שנקטו על-ידי הממשלה יצרו את הרושם כאילו המדיניות האמריקנית האחרונה באה כהפתעה הן מבחינה מהותית והן מבחינת העיתוי. אני מצטער לקבוע שהדברים היו בהחלט צפויים, הן בגלל הדרך האומללה שבה נוהלה מדיניות החוץ שלנו והן בגלל השיטה של שר החוץ לייפות את מצב הדברים ואף להסתיר עובדות ודיעות חיוניות מהציבור הישראלי, ולעיתים אף מהממשלה או מחלק מתוכה. מאז מלחמת ששת הימים לא חדל שר החוץ מלדבר על נכונות ישראלית לנסיגה בתנאים מסויימים, והדבר ידוע לעולם הגדול, גם לערבים, ובודאי, באופן אינטימי ביותר, לשלטונות ארצות-הברית. אולם שר החוץ שלנו עוסק לא רק במדיניות חוץ; ידו רבה גם בענייני פנים, לרבות המאבק הבין-מפלגתי והפנים-מפלגתי. לצורך מאבקיו אלה לא היסס מר אבן להאשים גורמים ציבוריים, אישים ואף מפלגות היושבות אתו בממשלה אחת, שעל-ידי קיצויותם, כביכול, הם — יחד עם נאצרי הקיצונים הערבים — נושאים באחריות למניעת השלום. על-ידי כך סילף שר החוץ את מהות הקונפליקט הישראלי-ערבי ופגע קשות בתדמיתה של ישראל בעולם.

באוגוסט 1969 התפרט מהוועדה המדינית של המערך, כמחאה על הפירושים שניתנו לסעיפי הגבולות במצא מפלגתו. לפי עתון "הארץ" מיום 12 באוגוסט 1969, באה התפטרותו של מר אבן על רקע טענתו שהפירסום אשר נתלווה לפירוט הגבולות מזיק למערכות החוץ של ישראל. בין היתר טען מר אבן, שלעולם לא יתן ידו לנוסח זה אשר יתפרש בעולם כולו כסיפוח השטחים. הוא אומר: "קיים הבדל יסודי ורבי-משמעות

כבר התרגלנו להכרות הבומבסטיות של שליטי ערב, שלעולם לא יותרו על שום דבר לישראל. מי אינו זוכר את הנדר שנדר שליטה של מצרים לפני יותר מעשר שנים, כשדובר על מפעל הירדן שלנו. אז נשבע נאצר כי "אף טיפה אחת של המים הערבים הקדושים" לא תזרום במוביל הארצי, וכי "בערוצו יושפכו נחלי דם". בינתיים הוקם המוביל הארצי והיה לעובדה, ומים רבים מאוד זרמו ומוסיפים לזרום בו. העובדות שיצרנו, הן שקבעו. לכן לא נתרשם למעלה מהמידה גם מהנדר האחרון שנדר שליט מצרים בלב, כי לא יותר לישראל על אף שעל אדמה אחד. הרי הכל יודעים, כי לא על שטחים מדובר, אלא על עצם קיומה של ישראל. בוא על אינו חפץ. אותה הוא רוצה להרוס.

התכנית האמריקאית החדשה מסייעת לו בכך. לא זו בלבד שאין לערבים עוד צורך להיכנס למשא-ומתן על שלום אתנו, אלא בעצם אין עוד כל צורך במשא-ומתן כזה, כי העיקר הדי כבר נקבע מראש: כבר נחתמו הגבולות, כבר נקבע מיקום הכוחות הצבאיים, הוסדר מעמדה של רצועת עזה, לפחות באופן עקרוני, וסומנו קווי הפתרון לגבי ירושלים. על מה נשאר לדון ליד השולחן? הרי ניתן כבר כעת לחסוך למדינות ערב את המעמד של משא-ומתן, שהן כה מתנגדות לו. אפשר למנות ועדת ביצוע שתסדיר את הפרטים הטכניים המשניים, ולמנות מנגנון שתפקידו יהיה לתרגם בשטח את ההסדרים שעל הנייר. כך עשו בשנת 1956 — כך הוצים לעשות היום. צילו של ג'והן פוסטר דאלס מרחף שוב בחלל האדמיניסטרציה הנוכחית של ארצות-הברית.

אלא שדבר זה לא יקום ולא יהיה הפעם. מדינת ישראל, השבעה ממאבקים, המשתוקקת לשלום, מוכנה להילחם שוב אם גזר עליה להילחם על זכותה לחיים ולקיום. מדינאי אמריקני מצייעים כניעה לכוז ולאיומים, אבל העם היהודי לא נכנע מעודו לאיומים, וצבר כעת גם עוצמה מספקת כדי לעמוד נגד כזה.

ראש הממשלה נתנה היום ביטוי לרחשי לבם ואמונתם של האמריקנים בישראל, בדחייה נמרצת של תכניות הנפל המדיניות. ישמענו כי שר החוץ האמריקני אינו אוהב את המלה "פיוס". אין לנו צורך להשתמש בביטוי הצורם אונם של ידידים. נגיד איפוא, כי נישאר נאמנים לאמונה שאין לעשות כל ויתור למען הסדר מדומה, שלא נקבל עצה המפקירה את קיומנו ושנתנגד להסגרתה של ישראל למלחמה, המוכרחה לבוא בעקבות הפקרת הבטחון.

המשרדים הקיימים בארצות ערב, ובפרט במצרים, הרחיקו לכת בשיטוי היצרים ובחירתור מלחמה. הם קשרו את עצם קיומם ושלטונם בפתרון צבאי. הם שרפו את הגשרים המולוכיים לעבר השלום. כל פתרון זולת מחיקת ישראל לא יספקם.

נוכח מצב זה, עלינו לשבש את הכנות המלחמה של אויבנו, עלינו לבצר עמדותינו, להתחפר בהן ולהתחזק בכל המובנים.

רק בימים האחרונים שוב הנחית צה"ל מכות קשות על מצרים, שסימן יהיה ניכר עוד זמן רב. נאצר מושך את מצרים לאבדון.

בהעדר חופש פעולה מדיני רב כלפי חוץ נמצא את כל מרחב הפעולה שברשותנו כלפי פנים. נרחיב את מפעל ההתנחלות וההיאחזות בשטחים. אך יש שם

את השמועות, כי בשיחותיה עם הנשיא ניקסון נתבקשה ישראל להביע כוונות לנסיגה כחלק מהסדר שלום כללי. ובשובה לישראל אמרה הגברת מאיר, שבשיחותיה עם הנשיא ניקסון מצאה הבנה מלאה.

ובהמשך לאותו קו אומר מר אבא אבן בראיון מיוחד המתפרסם ב"דבר" ביום 16 באוקטובר 1969: "זהו הפלא" - ואני משתמש במלה הגדולה הזאת במחושב - פלא החישג המדיני שלנו, שישראל עומדת ליד כל קווי הפסקת-האש בכל השטחים, בלי שתופנה אליה פנייה מוסמכת בין-לאומית כלשהי לזו סנטימטר אחד בלי שלום".

במסיבת כתבי-חוף בירושלים ביום 20 באוקטובר 1969 חזר וטען שר החוץ, כי לא ידוע על התקדמות כלשהי בשיחות ברית-המועצות-ארצות-הברית בנוגע למזרח-התיכון.

בתוך כל המולת הביקור של הגברת מאיר בארצות-הברית לא טרח איש להסביר כיצד נסתיים ביקור מוצלח זה בלי הודעה משותפת. הרי זו בעובדה זו כדי לקבוע כי הביקור נסתיים מבחינה מדינית בכשלון; בכל מקרה, מנקודת-ראות של הודעה משותפת, לא הוכן הביקור כראוי, ולפי סימנים שונים היה חפזי מדי - כנראה מפני הבחירות בישראל.

בהקשר זה ראוי לציין את דבריו של יושב-ראש ועדת ההסברה של המערך לקראת הבחירות להסתדרות ולכנסת: "נדמה לי שגם הממשל האמריקני, שהוא חי את ענייני הבחירות שלו לפי הממדים שלו, יהיה רגיש ביותר שלא להביך את ממשלתו ערב בחירות".

ואך מקרה הוא, כמובן, שאת המסמך הראשון בעניין ההסדר בין ישראל ומצרים הגיש שר החוץ האמריקני, מר רוג'רס, לעמיתו הסובייטי, ביום ה-28 באוקטובר 1969, לאחר שנסתיימה בישראל מערכת הבחירות.

נוכח כל אלה היה סביר שמר אבא אבן יסיק את המסקנות המתבקשות ויאפשר לראש הממשלה למנות לתפקיד שר החוץ אדם אחר, שיש לו רעיונות חדשים וגישה אחרת למדיניות החוץ של ישראל.

ראש-הממשלה ג. מאיר:

ומי ימנה ראש ממשלה אחר?

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):

ואשר לארצות-הברית: גישה החדשה של האדמיניסטרציה של הנשיא ניקסון למזרח-התיכון ולישראל אינה חדשה כלל. כי היו דברים מעולם. קדמה לה אדמיניסטרציה אחרת, גם היא רפובליקנית, זו של הנשיא אייונהאור ושר החוץ שלו, פוסטר דאלס.

משרד החוץ האמריקני, בראשות מר רוג'רס, קבע עתה את המונח "איוון" ביחסים ארצות-הברית עם ישראל ועם מדינות ערב. גם זה לא דבר חדש. עם כניסתו לתפקיד שר החוץ של אייונהאור קבע פוסטר דאלס את המושג של יחסי "אי-משוא פנים" - Impartiality - של ארצות-הברית ביחס לישראל ולמדינות ערב. הפירוש האמיתי והמעמשי של מונח זה היה זנחתה של ישראל ופיוס אויביה, אשר כבר אז דיברו על סיבוב נוסף ועל השמדת ישראל. גם אז בחשו בקדרה אנשי העסקים הגדולים ואילי הנפט. גם אז באו אלה בשם המדיניות הנאמנות, כביכול, לארצות-הברית, כגון: עיראק של נורי

בין המערך ובין גח"ל ביחס לשלום". (אינני מצטט את כל דבריו). "... הנהגה ישראלית, שאין רצונה בשלום מובהק ובלוט, לא תצלח לגייס תמיכה בין-לאומית".

מר אבן הייב היה להביא בחשבון שדעותיו והכר-זותיו אלה יגיעו לשולחנותיהם של מעצבי המדיניות המזרח-תיכונית של המעצמות. שר החוץ הוא האחראי לכך שישראל נאלצה לקבל את החלטת מועצת הבטחון מיום 22 בנובמבר 1967, למרות שהיתה החלטה לדחות אותה. על הסכמה אומללה זו של ישראל מסתמכים כיום האמריקנים בנסחם את מדיניותם במזרח-התיכון. שר החוץ עשה מאמצים כדי לעכב בעד הממשלה להחליט על איחוד ירושלים.

כאשר דיוני ארבע המעצמות היו לעובדה, הפך מר אבן שמים וארץ כדי להציג את שליחותו של גוגאר יארינג כאלטרנטיבה לדיוני המעצמות. אמנם לא הצליח שר החוץ למנוע את דיוני הארבע; לעומת זאת הצליח בדקותיו ביארינג לתת הכשר לכך שיהיה בידיהן מכשיר לביצוע המלצותיהן.

שר החוץ הוא תמיד אופטימי, תמיד קוצרת מדיניותו הצלחות. ולעתים אתה תוהה אם מר אבן עצמו לוקה בשלילות ואין לו תקנה, או שמה הוא מאמין שהציבור הישראלי - לעתים אף חבריו בממשלה - אינם בשלים די צרכם מבחינה פוליטית כדי שמותר יהיה שידעו את המצב, העובדות והידיעות לאשורם.

כאשר נתגלו לראשונה כוונותיה של האדמיניסטרציה של ניקסון לגבי המזרח-התיכון, שוגר שר החוץ לפגישה עם הנשיא האמריקני ועם מזכיר המדינה.

בשידור ב"קול ישראל" אמר מר אבן, כי השיחה עם ניקסון קיבלה את קווי המדיניות של שתי הממשלות. על מדיניות ארצות-הברית לא עבר כל שינוי עקב המגע עם נשיא צרפת. ארצות-הברית גרסה תמיד שלום במזרח-התיכון צריך להתבסס על בסיס מסמך חוזי - "ואין לי שום יסוד להניח כי העקרון הזה נוגח". וממשיך שר החוץ ואומר: "במשך כל הזמן, מיוני ועד היום, ארצות-הברית דוללת בהסדר כללי. ארצות-הברית אינה רואה זכות לעצמה או לאחרים לכפות על ישראל הסדר שאינו לפי רצונה".

ובשובו לארץ, בראיון לעתון "דבר" מיום 25 באפריל 1969, אמר מר אבן: "קודם כל עלינו להודות כי לא חל שום שינוי לדעה בעמדות הבסיסיות של ממשלת ארצות-הברית כלפי בעיית השלום. ארצות-הברית התעלמה מעצתנו נגד השתתפות בשיחות הארבע, אך היא לא סטתה מעמדותיה המסורתיות". ולהלן באותו ראיון: "הישגיו המדיניים לא ביישו את הישגיו הצבאיים. השוני הוא בכך שמצביאי מערכותינו הצבאיות אינם נדקרים בסכויים בגבם מבית".

האופטימיות של מר אבן משפיעה גם על ראש הממשלה, הגברת מאיר, ומתפשטת על פני כל המערך בתקופת מערכת הבחירות להסתדרות ולכנסת. לפי דיווחי העתונות הישראלית על ביקורה בארצות-הברית אמרה הגברת מאיר: "אחזור הביתה בלב קל יותר. יש הבדלי השקפות בינינו לבין ארצות-הברית על דרכים להשגת השלום, אך אין שום בעיות כשמדובר ברצון הטוב של ניקסון ובדאגתו לנו". ועוד: "ממשלת ארצות-הברית אינה תובעת מאתנו לסגת אפילו אינך אחד ללא שלום של אמת". ראש הממשלה הכחישה בתוקף

ומדינת ישראל. וראש הממשלה, בשונה מארצות-הברית, הדיגשה, הדגש וחוזר, את רגשי הידידות שמצאה בארץ-הברית, למרות חילוקי הדעות בסוגיות שונות, אותם היא לא העלימה, לא מהעם בישראל, לא מהממשלה, ולא מהכנסת.

חברי הכנסת, הוצפנו בשבועות האחרונים בחצרות ובמסמכים אמריקניים הסוטים ממסגרת העקרונות, שעליהם היתה מבוססת המדיניות האמריקנית באזורנו. הצהרות ומסמכים אלה יש בהם כדי לעורר התנגדות נחרצת ודאגה רבה בלב כולנו. מעולם לא השתייכנו לאלה שראו את עמדותיה של ארצות-הברית מזהות עם עמדת ישראל. לא התעלמנו מן ההכרזות שהשמיעו ראשי הממשל האמריקני, כי הסדר הגבולות הסופי בין ישראל לארצות ערב השכנות אי-אפשר לו שישקף את "המשקל האמיתי של הכיבושים הצבאיים". אך עם זאת סבורים היינו, כי ארצות-הברית תישאר נאמנה לעקרונות, כי שלום של אמת והגבולות הסופיים ייקבעו על-ידי הצדדים עצמם. ארצות-הברית לא העלתה מצדה, מכל מקום בפומבי, עד להצעות האחרונות, כל קונצפציה מפורטת של גבולות. ההצהרות והמסמכים האחרונים משמטים את הבסיס מן העקרונות האלה, ובכך שורש הרע.

למעשה יש בהצעות ההסדרים שהוצעו על-ידי ארצות-הברית כמעט זהות עם התביעה הסובייטית-ערבית של חזרה לגבולות ה-5' ביוני.

ראש הממשלה ציינה את העניינים שבהם חל שינוי בעמדת ארצות-הברית: בשאלת הפליטים, מעמדה של ירושלים ועוד. אני מזדהה עם הערכתה זו של ראש הממשלה, ולא אחזור על הדברים. ארשה לעצמי להדגיש רק את עניין חוזה השלום.

אם בעבר אמנם לא נקטה ארצות-הברית בנושא שלנו על חוזה שלום, אך דיברה על הסכם חוץ, הרי הפעם נשמטה החוויות ובמקומה מופיע נוסח על הסכם מוסמך, שיבטיח מצב של שלום. והשמטת החוויות בכל צורה אומרת דרשני.

אך נקודת התורפה היא בראש וראשונה בשידוט מפות. שכן יש בכך כדי להשמיד את הבסיס העיקרי לוויכוח ענייני בין הצדדים, היכן הם הגבולות הבטוחים והמוסכמים. גבולות בטוחים אינם יכולים להיות כפויים, הם חייבים להיות מוכרים על-ידי הצדדים עצמם, כדי להבטיח שלום יציב. תפקידם של אירגון האומות המאוחדות והמעצמות הגדולות יכול להיות רק אחד ויחיד - להביא את הצדדים לשולחן הדיונים, ובשום מקרה לא להכתיב הסכם.

ואם סבורים היו האמריקנים שבהצהרותיהם ובה-צעותיהם הם מרכיבים את העמדה הסובייטית והערבית, הרי כבר זכו לתשובה שלילית מוחלטת הן מן הסובייטים והן מן הערבים. התשובה השלילית של ברית-המועצות אפילו להצעות האמריקניות האחרונות מעידה פלג נוספת, כי אין פניה לשלום, כי אם להמשך הסיכסוך באזורנו. ואילו מצד הערבים מתחילה סחטנות נוספת. הנה החריף נאצר את הטון, ובנאומו בטרירפולי הכריז כי נדר נרד שלא לוותר "אף על שעל אדמה אחד" וכי פניו להכרעה בכוח. מכאן שהיזמה האמריקנית לא סייעה להפגת המתחים. נאצר מנסה לחזק את האגף הקיצוני. הוא חותר להשגת ויתורים נוספים מארצות-הברית עד שתתקרב לסיפוק מלא של תביעותיו.

סעיד ושל ברית בגדאד. המומחים האלה לענייני המזרח-התיכון לימדו זכות על נאצר גם לאחר שעשה את עיסקת הנשק הראשונה עם הגוש הסובייטי - היא עיסקת הנשק המצרית-צ'כית. לישראל היה ברור שאין זו עיסקה מסחרית ואף לא נסיון לרכוש נשק ממקור נוסף. לנו היה ברור שיש כאן נסיון של חדירה סובייטית לאזור, שהוגדר עד אז כאזור השפעה בלעדי של המערב. אולם המומחים של ה"סטייט דפארטמנט" אטמו אזניהם משמוע. הם נשתכנעו על-ידי נאצר, כי אין לו כל כוונה להכניס את הסובייטים למזרח-התיכון. לא רק נשתכנעו, אלא אף היו מוכנים להישבע ולקבל אחריות למהימנותו של נאצר ולידידותו לארצות-הברית. גם אז היו המומחים נוסעים מבירה ערבית אחת לשנייה ומביאים לושינגטון את בשורת הידידות הערבית לארצות-הברית ודבר כמיהתה של מצרים לשלום עם ישראל.

כבר סופר הדבר כיצד נשתלמו נסיונות התיווך לשלום. כבר אז הוכח, גם לארצות-הברית, שנאצר אינו רוצה בשלום, אלא רק במלחמה. כאשר ניסתה ישראל להעמיד את הממשלה האמריקנית על הסכנות של החדירה הסובייטית, גם מנקודת-הראות והאינטרס האמריקניים, נתקלנו באי-אמון, בטענה שאנו חושדים בכשרים, שאנו "רואים תחת כל מיטה קומוניסט".

הי"ר מ. זר:

אבקש ממך לסיים.

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):

עוד כמה דקות.

הי"ר מ. זר:

לא עוד כמה דקות, אלא עוד דקה או שתיים.

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):

יש לי רק הדף הזה.

הי"ר מ. זר:

זה לא נקבע לפי דפים, זה נקבע לפי דקות.

איסר הראל (הרשימה הממלכתית):

ראיתי שלאחרים התייחסו אחרת.

הי"ר מ. זר:

יש גבולות של זמן.

רשות הדיבור לחבר-הכנסת דאובן ארזי, ואחריו - לחבר-הכנסת אמיל תביב.

דאובן ארזי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. יש לי קושי להתחיל את דברי מבלי לומר כמה משפטים לנואם שקדם לי.

מי שהשקיש לדבריו של חבר-הכנסת הראל יכול היה להתרשם, שלא הערבים, ולא הסובייטים, ולא המשגים האמריקניים הם בעוכריה של מדינת ישראל, אלא שר החוץ. זוהי שיטה פסולה להטיל אשמה על שר החוץ, כאילו העלים דברים מן הממשלה, מבלי לפרט את ההאשמות האלה. מניין לו, לחבר-הכנסת הראל, מה מוסר ומה אינו מוסר שר החוץ בשיבוט הממשלה? האם יש לו שירות משלו? זוהי שיטה פסולה של "פגע וברח", של "הכתם" - שמא יישאר אחר-כך רבב.

שר החוץ הוא, לפי מיטב הכרתנו, שליח נאמן לא רק של הממשלה, כי אם פרקליט בעל מוניטין בעולם כולו, שומר על האינטרסים החיוניים של עם ישראל

יש חשיבות בהבלטת הנקודות הללו, דווקא בימים אלה, כאשר גובר הצורך להתמודד עם הצעות חמורות של ארצות-הברית, יש צורך לא בלבד להעלות את הרצון והשאיפה לשלום, אלא גם להצביע על הדרכים הנראות לנו כנכונות על מנת להביא את השלום, באותה מידה שהדבר הלוי בנו. ומאידך גיסא, יש להימנע מהצהרות בנוסח "אף שעל אדמה" ומיצירת עובדות שיש בהן כדי להתפרש כחסימת אופציות לשלום.

חייבנו והגנו מהיבבים היאחזויות מטעמי בטחון בכל מקום, שכן הצורך בהגברת כוחנו הבטחוני הוא צו חיים לנו. ועם זאת התנגדנו ואנו מוסיפים להתנגד מטעמים מדיניים להתנחלות קבע אזרחית בשטחים שברור שלא נישאר בהם, כי לא בכך אנו רואים את הדרך לקירוב השלום.

אנו מציינים את הנסיון הראשון, אם כי הצנוע, שנעשה עתה לשיקום פליטים. הגנו משוכנעים שהרחבת התכנית האלה חייב לנו במאבקנו המדיני, גם אם ידוע שאין לפתור את בעיית הפליטים כולה אלא עם בוא השלום בתוך האזור כולו, ובסיוע בין-לאומי, כאשר ישראל תורמת את תרומתה היא לפתורנה של בעיה כאובה זו.

מדיניות גבוהה ושקולה בשטחים גם היא תעמוד לנו הן כדי למצב את האיבה הערבית נגדנו והן כדי לשפר את התדמית של ישראל בדעת-הקהל העולמית, במצב בו נתקענו, כל עוד אין הערבים מגלים נכונות להסדר שלום עמו.

העימות של ישראל בתחום המדיני איננו עם שכנינו בלבד. הוא גם עימות עם דעת-הקהל הבין-לאומית, שבחלקה המכריע גילתה לנו אהדה בומן מלחמת ששת הימים ואחריה, בראותה במלחמה זו פעולה להגנה עצמית של עם הנאבק על קיומו כנגד מזימות השמדה, שעדיין לא פסקו.

אין חלל ריק, ובאין יזמות מדיניות מצד ישראל, מופיעות יזמות מצד גורמים אחרים. הצורך ביזמות מדיניות מצדנו אינו עומד בניגוד לעובדה שעדיין לא נמצא לנו גורם בעולם הערבי המוכן לקבל את ידנו המושטת לשלום. ישראל חייבת להוכיח, שכשם שהיא דוחה בתקיפות הצעות בלתי-סבירות ומסוכנות לבטחונה וללא סיכוי להשגת הסדר של שלום באזור, כן היא מוכנה לגלות גמישות, נכונות להידברות ולמפגש למען קרב את השלום. יקל עלינו לסכל מזימות מדיניות אנטי-ישראליות אם נופיע ביזמות מדיניות חיוביות מצדנו.

ובכל מצב חייבים אנו לשמור מכל משמר על הגברת כוחנו הבטחוני, שירתיע את שכנינו מכל הרפתקה צבאית מחדשה; לחזק את כוחו של צה"ל, לבצע את עמדותינו, באשר על כולנו מוסכם לא לזו מהקווים שבהם אנו עומדים היום, כל עוד לא יבוא השלום.

גיהה מלוכדים בדחיית הסכנות המדיניות והבטחוניות האורבות לנו, ומאוחדים בחזירה מתמדת לשלום בר-קיימא עם שכנינו, בדרך של הסכם בין הצדדים בגבולות בטוחים, מוסכמים ומוכרים.

היו"ר מ. זר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת חביבי, ואחריו לחבר-הכנסת כהנא.

בסיכומו של דבר, ההצעות חיבלו במטרה המרכזית, אשר עליה הכריזו לא אחת מדינאים אמריקניים - ליצור תנאים להפגשת הצדדים, שהם עצמם יקבעו את יסודות ההסכם. להיפך, השליטים הערביים הגבירו את הקשיחות והנוקשות ועל-ידי כך גבר גם הסיכון להידרדרות נוספת באזור. אף פיצוץ הוועידה ברבאט ספק רב אם אפשר לזקוף אותו לזכות ההצעות האמריקניות, אלא בעיקר יש לזקפו על חשבון הניגודים הקיימים בתחום המדיני, הכלכלי והחברתי בעולם הערבי, כפי שזה קרה לא אחת. על ישראל לדחות בכל תוקף הצעות שאינן מובילות לשלום ומרחיקות את המפגש בין הצדדים. אך עם כל החומרה שבצעדים המדיניים שנקטה לאחרונה ארצות-הברית, לא יהיה זה מן התבונה ליפול לכהלה, ואין להזדרז לעשות באופן מיכני אנלוגיות בין מצבים היסטוריים שונים בתנאים שונים.

אין להרפות מן הוויכוח המדיני הנוקב שיש לנו עם ארצות-הברית, אך יש לנהל את המאבק תוך מאמץ לשינוי בעמדותיה וגם לרכישת דעת-קהל אוהדת בעולם לשאיפותיה הכנות של ישראל לשלום.

ייתכן שיהיה מי שיטען, כי בשעה שעומדים במצור מדיני ובטחוני ובוויכוח חריף עם גורמים שונים, בתוכם גם גורמים שאינם עוינים לנו, מספיק אולי לומר את הלאו, להצביע על השלילה שבמדיניות ובהצעות שבאות מהחוק, ותו לא. אך יהא בכך משום משגה חמור. לא האכזבה בלבד חייבת לכוון את מעשינו, חייבים אנו גם להבטיח דרך הסברה והופעה, אשר תחזיר לנו הבנה ואהדה, שאין להעלים כי נתערערו בחלקים שונים במחנה שוחרי טובתנו.

מכאן שמן ההכרח לומר עם ה"לאו" גם את ה"הן" שלנו. כשם שאין אנו נלאים, ובצדק, להכריז כל פעם שלא נוזו מקווי הפסקת-האש בלי שלום, כן עלינו להכריז באותה התדירות על נכונותנו להיערך במצב של שלום אל הגבולות הבטוחים והמוסכמים. אם אנו מכריזים, ובצדק, שהכרחי משא-ומתן ישיר בין הצדדים, הרי מן הראוי לשוב ולהטעים, כי זה כולל גם את השתתפותו של יארינג במפגשים בין הצדדים; קבלת החלטות מועצת הבטחון מה-22 בנובמבר 1967 כמסגרת לדיון בין שני הצדדים להשגת שלום בר-קיימא, כפי שעשו נציגינו באופן מוסמך בעצרת האומות המאוחדות. כן יש לחזור על הסכמתנו לשיחות נוסח רדוס, כפי שעשתה ראש הממשלה בומן ביקורה בארצות-הברית, בהדגישה שברדוס התנהלו השיחות גם על-ידי המתווך אומרים: משא-ומתן בלי תנאים מוקדמים, הרי פירושו של דבר לא לשרטט מפות, לא על-ידנו ולא על-ידי אחרים. ואם אנו מדברים על נכונות לשלום לאחר שייקבעו גבולות בטוחים, ומוסכמים, הרי צריך שיהיה ברור מאליה כי עם היכון השלום ניסוג אל הגבולות הבטוחים.

תמוה היה בעיני לשמוע מה שאמר חבר-הכנסת רפאל, שדיבר כאן על אשליה שטופחה בנסיון להגיע למגעים עם ירדן. וכי מה רע בכך? אילו היינו זוכים לפרוץ את חומת האיבה וההסדר של שלום בר-קיימא בגבולות בטוחים, מוסכמים ומוכרים, עם שכנינו המזרחי, ודאי היינו כולנו מתברכים בכך. אנו מצוים לגצל כל סדק כדי להגיע להידברות עם כל מדינה ערבית.

הממשלה הזאת נונתת להם את מבוקשם. עתה היא מבקשת שהינתן לה שהות נוספת כדי להגשים למען האזורים האמריקאיים מה שלא עלה בידה להגשים במלחמת יוני. אולם לא הכל תלוי בתכנים האמריקאיים, לא במזרח-הרחוק, בווייטנאם, ולא בכל מקום אחר בעולם.

דווקא אחרי המהלומה הצבאית, אשר הונחתה על המדינות הערביות במלחמת יוני, לא רק שלא נפל כל משטר אנטי-אימפריאליסטי בארצות הערביות, אלא קמו משטרים אנטי-אימפריאליסטיים נוספים - מדרום-תימן, בסודן ובאחורנה בלב. אין לצפות מהשותף העיקרי, האמריקאי, להחזיק מעמד כאשר הוא רואה איך מתחסל הבסיס הצבאי הגדול ביותר בלב, מבלי שיוכל לנקוף אצבע. אין לצפות שימשיך להמר על המדיניות הישראלית הרשמית, על התפשטות טריטוריאלית ומלחמה מתמדת, בה עלול הוא לאבד את שארית השפעתו בעולם הערבי.

אדוני היושב-ראש, המתה של הממשלה יוצאת נגדנו, הואיל ודאינו את הנולד והזהרנו מפניו. כאשר מלחמת יוני 1967 לא השיגה את מטרותיה הפוליטיות, הצבענו על המלחמה כהרפתקה צבאית נוספת. הזהרנו מהמשך הכיבוש ומהאשליה הגורסת כי מאחר שהממשלה האמריקאית תומכת במלחמת יוני ובתוצאותיה, יכולה ממשלת ישראל לעמוד מול רוב רוב של העולם, מול שאיפת האנושות כולה במניעת מלחמה, בהידברות בין המעצמות ובביצור השלום העולמי.

עתה מנסה הממשלה לשכנע את הממשלה האמריקאית כי היא יודעת לשרת את האינטרסים של ארצות-הברית במזרח-התיכון טוב יותר ממד רוג'רס. היש פשי-טת-רגל יותר עמוקה ממשחבה בכיוון זה? הממשלה מנסה לשכנע את הממשלה האמריקאית כי לא הצעותיו של מד רוג'רס הן אשר הביאו לכשלונה של ועידת רבאט. אך בישראל גופא, בתוך הממשלה, מתנהל ויכוח אחר: האם ועידה זו באמת נכשלה? לא בעיקר ועידת רבאט היתה הדחף אשר הביא למה שקרוי "סחף" בעמדה האמריקאית; אלא דווקא התמוטטות העמדות האמריקאיות היום בלבד ומחר במקום אחר. על תהליך זה שגיבר אין השפעה למדיניות ההרפתקנית בישראל, אלא במידה שהיא מזרות תהליך זה.

אנו קוראים לממשלה להסיק בעוד מועד את הלקח הנכון מההידרדרות הנוכחית של עמדותיה. האמריקאים אינם רוצים להניח את כל מה שיש להם במזרח-התיכון על הקלף של ההרפתקנות הישראלית הרשמית. נשאלת השאלה: כלום ממשלת ישראל תניח את הכל על הקלף הזה? הירשה לה העם להמר בגודלו? למה הובילה העקשנות של הממשלה, סירובה הנקשני לפנות את כל השטחים הכבושים תוך ביצוע מלא של החלטת מועצת הבטחון מה-22 בנובמבר 1967? היא לא הובילה לריכוך עמדות ערביות, אלא להתגברות הייאוש בארצות הערביות מהאפשרות של פתרונות פוליטיים, פתרונות של שלום. כל יום העובר וממשיך המצב הקיים אינו מקרב את הסדר השלום, אלא מרחיקו ומערים מכשולים חדשים בדרך לשלום המיוחל.

אנו מהירים מפני האסלקציה האחרונה של קווי הפסקת-האש. ההרכב החדש של הממשלה שקמה מבשר התגברות היסודות ההרפתקניים בממשלה. אנו קוראים בהרדה מאמרים והצהרות הדוחפים להרפתקה נוספת. מה מסתתר מאחורי מאמרו של אורי דן ב"מעריב" מיום 25

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. שוב מבקשת ראש הממשלה לאחד את הכנסת נגד מעצמה גדולה, הפעם נגד "הידיד האחרון" - לפי המונח של ד"ר נחום גולדמן - זאת אומרת, ארצות-הברית של אמריקה.

נמצאו בכנסת עתונאים שהודיעו שהם סקרנים לדעת איך נתייחס אנו הקומוניסטים לדיון הזה. לצד מי נתייצב, לצדה של הממשלה נגד ארצות-הברית או לצדה של זו נגד הממשלה? אולם כל בר-דעת בישראל מבין כי אף "ברוגו" זה של הממשלה כלפי ארצות-הברית, היא לא היתה מעיזה לגלותו לולא ידיעתה כי גם הוא מהווה עזרה לתכניותיה של ארצות-הברית במזרח-התיכון.

ראש הממשלה ג. מאיר:

זאת קראנו ב"איוווסטיה".

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

גם ב"הארץ". בסקירתו של "הארץ" מהיום על ישיבת הממשלה מאתמול צויין במפורש, שהשרים העלו את הסברה כי "הביקורת הקולנית של ישראל נוהה לוושינגטון". לכן אנו פטורים מלהתייחס לריב שהוא בתוך המשפחה.

הבעיה ניצבת אחרת. הבעיה האמיתית היא: לאן מובילה המדיניות השלטת, הקושרת את גורלה של ישראל באינטרסים החמסניים של האימפריאליסם האמריקאי במזרח-התיכון? מעולם לא הסתירו שרי הממשלה הזאת כי הם משליכים את כל ייבם על ארצות-הברית. הם מתגאים כי מלחמתם במשטרים האנטי-אמפריאליסטיים הערביים היא שירות ישר לתכניות האמריקאיות נגד תנועת השיחרור הלאומי של העמים הערביים.

אחרי מלחמת יוני, בראיון ל"הארץ" מ-19 בינואר 1969, אמר שר הבטחון מד דיון: "אנו בעד זה שנראה כמדיניות רצויה לנו את ביסוס מעמדה של ארצות-הברית במזרח-התיכון". וב-22 במארס 1968, בראיון ל"ידיעות אחרונות", הכריז שר החוץ מד אבא אבן: "אין ספק כי הגורם המרכזי שאיפשר לנו להחזיק מעמד הפעם ולא להיות נגרפים אחרת, כפי שנגרפנו ב-1956, הוא הגורם האמריקני".

כעת קיימת חרדה בקרב חוגי השלטון ממה שקרוי בפיהם "הסחף" בעמדות האמריקאיות. אנו מבינים היטב חרדה זו. אתם אינכם יכולים לשכוח את אכזבתכם מה"מקלט" הצרפתי. חרדתכם היא במקומה. ראש הממשלה מרבה להכריז, ביהירות, כי עם ישראל מוכן לכל קרב, אך הממשלה תחזיק בקווים הנוכחיים עד כניעת המדינות הערביות לתכתיבים הסיפוחיסטיים של הממשלה, ותכתיבים אשר משום-מה קוראים להם "הווי שלום". אנו מתייחסים בהערכה לאומי-לבו של עם ישראל והקרבתו. אולם העמדה על הקווים הנוכחיים אינה תלויה רק בעקשנותה וההרפתקנותה של ממשלה זו. יש להביא בחשבון את מעמדו של השותף השני, השותף העיקרי, האמריקאי. כל בר-דעת מבין כי התמיכה האמריקאית במלחמת יוני ובתוצאותיה לא באה מתוך דאגה להבטחת השאיפה המוצקת בהחלט של ישראל לגישה חפזית לכותל המערבי. אמרנו לכם, והנה ההתפתחות מאשרת את אשר אמרנו, כי אילי הגנף האמריקאיים רוצים להילחם לשמירת זכויותיהם, האיג-טרסים התוקפניים שלהם, עד החייל הישראלי האחרון והחייל הערבי האחרון.

התעלמה לגמרי מן הצדק והיושר והיתה צריכה, כנראה, כמדינה דמוקרטית, להתחשב גם בהכלי רוח של אזרחיה, או שהייתה שאין להזניח בן-ברית כמו ישראל, אשר יכול להוות את המשענת הנאמנה ביותר לארצות-הברית כחבל ארץ זו, אם כי לא החזקה ביותר.

הרושם המתקבל כעת הוא שתמה גם תקופה זו. זה שנה ויותר שמדינאים אחרניים בארצות-הברית מצהירים ברשמי גלי כי ארצם צריכה לעבור למדיניות של איזון, ואין זאת אומרת כי בעבר לא היתה דאגה לאיזון באזור. מול מעצמות שתמכו בצורה בלתי-אובייקטיבית מודגשת בכל טענה של ארצות-ערב היתה ארצות-הברית היחידה אשר לא קיבלה כל טענה הטוענת נגדנו, אשר התחשבה בטענותינו ובזכות איזונו באזור, ובדרך זו לאמיתו של דבר איזנה את המצב כאן, אך מעולם לא הגיעה ארצות-הברית למצב של ניצול זכות הווטו שלה - לדוגמה - לטובתנו, בעוד שבדין-המועצות השתמשה לא פעם בזכותה זו נגדנו. ארצות-הברית לא ניתקה מצדה יחסים עם ארצות ערב ולא הכריזה על שום ארץ מארצות אלה כאסורה לבוא בקהל. מלים בטוחות כפי שהושמעו נגדנו על-ידי ידידי ארצות ערב לא הושמעו מעולם נגד ארצות ערב על-ידי ידידנו, אולם היה עוד משום איזון-מה בעמדת ארצות-הברית על-ידי כך שלא הושארו בודדים לגמרי. כעת הורע אף מצב זה. ארצות-הברית איננה מתכוונת לשמור על איזון המצב במזרח-התיכון, אלא רוצה לדאוג לאיזון עמדתה היא. מול כל העמדות העוינות - עמדה מאוונת של ארצות-הברית, ואף יד יחד אחד מבין המעצמות אינו עומד לצדנו.

עם זה מתברר באיזה מאבק של כוחות בלתי-שוים אנו עומדים. ארצות ערב, על כוח-האדם העצום שלהן, שאי-אפשר לדלות את כולו סופית, בתמיכה עיוורת של מעצמה כבדית-המועצות, אשר לאחונה הצטרפו אליה יותר ויותר - צרפת ואנגליה, - ומולן ישראל הקטנה, אשר ידידתה היחידה המצהירה על ידידות, ארצות-הברית, מודיעה כי היא מוכרחה לעבור לאיזון ולגישה אובייקטיבית, מתוך הודאה שכל זה בא לשמירת האינטרסים שלה.

עמדתה החדשה של ארצות-הברית באה לידי ביטוי בשניים: גם בצורה וגם בתוכן. לא היתה מעולם, מאז מלחמת ששת הימים, זהות בין עמדת ארצות-הברית ובין עמדתנו אנו. היו בינינו רבים, ואף מדינאים תוברים, שלא ויתרו על זכויותינו לארץ הוותיקה כולה ולפחות על חלקה. בצורה זו או אחרת לא הסכמנו להצהיר על ויתורים. ארצות-הברית לא הכירה מעולם בגישה זו, אך היתה בה הכרה אחת - שהדבר הקובע באזור הוא התביעה לשלום, ובתביעה זו אין לכתב שולל אחרי אינ-טרסים מדומים או להיכנע ללחצים של הערבים. כעת, מתוך כניעה ללחץ כזה, הגענו לשיירוט גבולות על-ידי ארצות-הברית, שאם יתקבל, חלילה, הרי הוא מונע כל אפשרות של הידברות על שלום באזור.

אך המורה גם הצורה. אין אמירה של דברים באורח פרטי כאמירת אותם הדברים בפומבי, ואין אמירה סתמית על כך שאין כיבוש מלחמתי מבטיח זכויות טריטוריאלי-ליות כהגדרה ברורה של גבולות ושל נסיגות נדרשות.

אין זה חשוב כעת לקבוע אם היתה ידועה למעצבי מדיניות החוץ שלנו עמדת ארצות-הברית או שלא היתה ידועה. בין כך ובין כך אין ספק שהיה כאן מחלל. אם

בדצמבר 1969 על כך ש"קיימים בוויינגטון גורמים חשו"בים אשר רצו ועדיין רוצים בנפילתו של נאצר. אלה חושבים שישראל, למרות מבצעה במצרים, לא כיוונה לכך משום-מה". למה מכוונות ההשוואות, אשר התרבו בזמן האחרון, בין מצבה של ישראל היום לבין מצבה ערב מלחמת יוני?

יכולה להיות השוואה, אולם השוואה בכיוון אחר, השוואה עם מה שקרה אחרי מלחמת סיני ב-1956. למרות כל התנגדותנו לדרכו של מר בן-גוריון, אנו מצ"ט רפים להערכתו של העתונאי שבתי טבת במאמרו ב"הארץ" מיום 26 בדצמבר 1969, כאשר העריך את החלטתו של מר בן-גוריון, מיד אחרי מלחמת סיני, לסגת מהשטחים הכבושים, כצעד נכון. נכון, צעד זה הוציא את ישראל מהבדידות, הביא לחידוש היחסים עם ברית-המועצות ולתקופה של הרגעה ממושכת.

אנו בטוחים כי נכונות ישראלית רשמית לסגת מה-שטחים הכבושים תוך ביצוע מלא של החלטת מועצת הבטחון תביא לתפנית רצייה ביחסים הישראליים-ערביים, לנצחון הכוחות החיוביים בארצות הערביות ול-הוצאת המלחמה מתחום היחסים הישראליים-ערביים. הערכה מפורקת לתוצאות ועידת רבאט מביאה למס-קנה זו.

כנסת נכבדה, המשלה מבקשת לאחד את הכנסת שוב נגד מעצמה גדולה. אנו מציעים לכנסת לא להתאחד, אלא להתייחד עם המדיניות הכושלת והנחשלת של ממשלה זו; לצוות על הממשלה, בעוד מועד, להרפורם מהדרך המסוכנת אשר הלכה בה מאז מלחמת יוני ולא הביאה לא שלום ולא בטחון, אלא הגבירה קרבתו והר-חיקה את השלום.

הסדר שלום ניתן להשיג, אולם שלום זה יהיה ללא סיפוחים, שלום צודק לישראל ולעמים הערביים.

הי"ר מ. זר :

רשות הדיבור לחבר-הכנסת הרב קלמן כהנא, ואחריו - לחבר-הכנסת שלום כהן.

קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. במשך כל שנות היאבקותנו על זכותנו לארץ הזאת ולחיים של שלווה בה לא היתה דרכנו סוגה בשושים. כל פעם שנדמה היה כי מצאנו אחיעור ואחיסמך במעצמה המהמיות הקובעות במדיניות בעולם, הרי היה זה רק לתקופת-מה. אחרי תקופה של תמיכה בנו באה נסיגה, ואף מעצמה כצדפת, אשר הכריזה בריש גלי על ידידות אמת אתנו ואשר תרמה לא מעט ידירותה בתחוננו באזור, אף היא נסוגה והפרה את ידידותה אתנו כאשר היה נדמה לה שאינטרסים שלה מצריכים שינוי כיוון במדיניותה.

משענת חזקה היתה לנו בארצות-הברית. היתה תקו"פה שנדמה היה כי אין בעיה של התנגשות אינטרסים בינינו כאן במזרח-התיכון ושהיא תמכה בנו מתוך אובייקטיביות של הכרה בזכות עם עולם לפינה שקטה משלו. לאחר זאת באה תקופה שבה נתברר כי המזרח-התיכון נהפך לזירה חשובה, שבה מתנגשים האינטרסים של ארצות-הברית וברית-המועצות. ברית-המועצות, ללא כל נקיפות מצפון וללא כל התחשבות בצדק ויושר מינימלי, ניצלה את הסיכסוך הישראלי-ערבי כדי להשתרש יותר ויותר במזרח-התיכון. אך ארצות-הברית - או שלא

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (דיון) (כהנא, זה, ש. כהן, האזנה, אליעד, ביבי) —

ימי המשיה. אל ניתן לשכרון הנצחון להעביר אותנו על דעתנו ולהידרדר לתוך עמק הבכא של מלחמות ללא סוף, מתוך תאוה לרצועות אדמה.

מה אומרת ממשלת ארצות-הברית? היא אינה אומרת שום דבר חדש. הדברים נאמרו בפירוש לממשלת ישראל ולנציגיה וגם לחברי אורי אבנרי, לפני חצי שנה, כאשר נועד עם נציגי ממשלת ניקסון, המטפלים בענייני המרחב.

לפני שבועיים קראה הגברת מאיר לפני הכנסת את הדין-וחשבון שמסר אורי אבנרי בבית הזה על שיחותיו. הגברת מאיר שפכה על נאום זה קיטון של ליגלוג, ועוד מצלצלים באוזני רעמי הצחוק של חברי הבית. הצחוק עבר בינתיים. כלכם נוכחתם בינתיים לדעת עד כמה צדקה סיעתנו בדבריה אז.

(קריאה: נכון.)

ובאותה מידה אנוחנו צודקים היום.

דעונו האזנה (המפלגה הליברלית העצמאית):
בדיוק באותה מידה.

שלום כהן (העולם הזה—כוח חדש):
גם צחוק זה יעבור.

יש עמי כאן פרוטוקול רשמי מלא של הצהרת מר רוג'רס. לצערי, לא תאפשר לי הקצבת הזמן לצטט אותו במלואו, כי לא אפשר היה להיווכח שאת, גברת ראש הממשלה, סילפת באופן בולט את הנאמר בו, וזוה את מוליכה שולל את אורחי ישראל.

נסים אליעד (המפלגה הליברלית העצמאית):
אם אתה כל כך בטוח בעצמך, למה אתה אומר זאת בהססנות כזאת?

שלום כהן (העולם הזה—כוח חדש):

מה מציינים האמריקאים? האומנם הם מציינים שלום כפוי ללא התחשבות בצדדים? האומנם ניר שאין לו כל ערך ושאיננו לפחות מבוא לשלום? הם דורשים מהעברים להכיר בקיום ישראל, בריבונותה ובשלמותה, ולהסכים לסדורי בטחון שיבטיחו את בטחון ישראל הלכה למעשה וימנעו כל אפשרות של התקפות פתעי. הדבר לא יהיה תלוי אך ורק ברצונם הטוב של הערבים, כי אם גם בכוחו של צה"ל. הם דורשים מישראל לחזור לגבול שבו עמדנו ב־5 ביוני 1967 בבוקר, כאשר ראש הממשלה לוי אשכול המנוח ושר הבטחון דיון הכריזו שאנו יוצאים למלחמת מגן ואין פנינו לכיבושים. האמריקאים מציינים לשמור על אחדות ירושלים ומביעים נכונות לממן פתרון הוגן של בעיית הפליטים, הסרטן האוכל את כולנו זה עשרים שנה. הם מציינים סידור מיוחד לרצועת-עזה ולשארם-א-שייך ומעבר חפשי בטיראן וב-סואץ, ובעיקר איש אינו דורש מאתנו לסגת אף משעל אחד של אדמה בטרם נגהל משא-ומתן ישיר עם הערבים, שישוכם בהסדר שלום מפורט וממשי. האם זה אסון?

כבוד היושב-ראש, באינו זכות דוחה ממשלת ישראל לאת ההצעות האלה? מתי ניתנה לעם ישראל האפשרות להביע את דעתו בעד ונגד תנאי שלום אלה?

מדרכי ביבי (המעריך, עבודה—מפ"ם):
לפני חודשיים.

ידועה היתה, הרי לא היה מן הגבול להעלים את חומרת הדברים מהציבור; וחוסר ידיעה — ללא ספק מחדל הוא.

אך הבעיה כעת היא עמדתנו. אולי ישוכנעו על-ידי הצעדים האחרונים כל הוותרגים מרחיקי הלכת, כי דרך זו נלווה היא. כל ויתורים שנוותר לא יובילו למטרה, שהרי אין כמעט מישהו בינינו שמוכן לוותר על שלמותה של ירושלים במדינת ישראל. הרי כמעט אין בינינו מי שמוכן לתת לאלה הקרויים פליטים לבחור לעצמם דרך חזרה לישראל הקטנה. והרי אף כל זה נדרש מאתנו לא תמורת שלום מובטח, אלא תמורת אינטרסים של מעצמות כלפי העולם הערבי.

על כן יש להצטער שאף הודעת הממשלה התקיפה בלשונה ובצורתה, כשדחתה הצעות ארצות-הברית, עש-תה זאת רק משום שהן פוגעות בסיכויי השלום, וכשדברה על זכויותינו, דיברה על כך רק בקשר למעמדה של ירושלים וכלפי ההצעות להחזרת הפליטים. אי-הזכרת זכויותינו לארץ הזאת לא קידמה אותנו עד היום ולא תקדם אותנו אף במצב שבו אנו נתונים. להיפך, אולי הדגשת הזכויות האלה תובן, ואף אם לא תמצא אוון קשבת, הרי היא תגבש עמדה ברורה מצדנו.

ההתפתחויות האחרונות, אשר אינן מאפשרות לנו תמרון מדיני רב ואינן מאפשרות לנו יזמה מדינית נרחבה, תובעות מאתנו לאמיתו של דבר הפגמה. הן עם לבדד ישכון איננו מבחינה מדינית דבר שצדיקים לשאוף לנו, אך כשנגד רצונו הוטל הדבר ומוטל עלינו תמיד מחדש, הרי זה תובע הסקת לקח. בעת צרה ומצוקה עזרה לנו לא פעם ההישענות על מהותנו העצמית — לא על כוחנו ונוצם דינו, אלא על מהותו הפנימית של עם שגם מבחינה רוחנית בגויים לא יתחשב.

אין לך כתקופה הזאת ראוייה לתשובה ושאלו זקוקים בה לתשובה. לא פעם הידה באזנינו "אשור לא יושענו", ודווקא כעת היא התקופה אשר בה העם כולו נתבע למהפכה רוחנית, לשיבה אל מקורותינו. זה אף יחזק את העם מבחינה מוסרית, יגביר את המוראל שלו, יגבש את כוחותיו בתפוצות ויתן לו את הבטחון בעצמו, ירחיקו מייאוש וממחשבות של חלון ויחזקו במאבקו, יגביר את כוחו מול הלחצים אשר אלו צריכים להתחשב בהם.

כשם שבמלחמה יש לקריאת "ה' עמכם" השפעה אובייקטיבית על-ידי שאנו ממינים מחשבותינו ותפילותינו לדיבון העולמיים, וכן השפעה סובייקטיבית של הגברת המוראל, כך גם נחוץ לנו המפנה לאוריינטציה על הקדוש-בדוך-הוא, אשר זכותה והשפעתה יסייעו בידינו לעמוד במבחן שבו אנו נתונים.

הי"ד מ. זר:

רשות היבור לחבר-הכנסת שלום כהן, ואחריו — לחבר-הכנסת שמואל תמיר.

שלום כהן (העולם הזה—כוח חדש):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אינני מתכוון להציג טרף למקהלה המדברת של הליכוד הלאומי. אגיד ברוח, בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים: אנו מחייבים את יזמת השלום של ממשלת ארצות-הברית.

קראנו בעיון את דבריו של שר החוץ ויליאם רוג'רס ואנו קובעים שהם תואמים בהחלט את רצונו של עם ישראל לשלום שיש עמו בטחון. אילו הציגו לנו הצעה מעין זו ערב מלחמת ששת הימים, היינו חושבים שהגיעו

שבו? בניפוף בסכנה האטומית? לאן זה מוביל? האם זוהי תכניה של ממשלת הגברת מאיר?

כבוד היושב-ראש, כאשר התחילה יזמת ארבע המע"צמות הכרונו מעל דוכן זה: אנו מעדיפים שלום טוב על הסדר רע, אבל אנו מעדיפים הסדר רע על מלחמה טובה. איננו מאושרים מיזמת המעצמות. אך אנו מקבלים אותה, מכיוון שהיא מאפשרת לנו תקופה של שלום ובטחון. אולם השלום האמיתי, שאנו מייחלים לו, שאנו יודעים כי הוא אפשרי, הוא השלום הישיר עם העם הפלסטיני, אותו שלום שהגברת מאיר דחתה אותו כבלתי סביר וכבלתי מתקבל על הדעת.

יש אנשים בצמרת המדינה המדברים בקלות ובי-שלוות גפש הראייה לקנאה על המלחמה הבאה. אנו לא שייכים לאנשים אלה. אנו חרדים מפני מלחמה - גם מפני מלחמה שבה ננצח. אנו מאמינים בכוחה של ישראל לעמוד במלחמה, אבל המחיר הוא יקר. העם רוצה בשלום. זוהי המשימה האחת והיחידה המוטלת על הממשלה. ואם ממשלה זו אינה מסוגלת לכך, בגלל הרכבה, ובגלל האימוביליסם שהרכב זה כופה עליה, יהיה לראש הממשלה האומץ לפרק אותה על מנת להקים ממשלה מצומצמת יותר ויעילה שתכלול את כוחות השלום בישראל.

היו"ר מ. זר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת שמואל תמיר, ואחריו - לחבר-הכנסת יזהר הרדי.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. לאחר שמיעת דבר הממשלה, מפי ראש הממשלה, מצטיירת התמונה הבאה: אנו נתונים במצור צבאי מצפון, ממזרח ומדרום-מערב, ובבדידות מדינית אכזרית: איבת ברית-המועצות, עוינות צרפתית, התכחשות בריטית, ועתה גם הטיית-עורף אמריקאית.

ראש הממשלה ניתחה את ההצעות האמריקאיות האחרונות ניתוח הנינו והוסיפה, בצדק, כי אין בהן משום בסיס לדיון. על במות אחרות הוסיפה, היא ושר החוץ, ונתנו ביטוי חריף להפתעתם ולזעמם כלפי המדיניות האמריקאית, המתוארת על-ידם כחדשה.

ועתה - מה יותר פשוט, נוח ופופולרי לחברי הכנסת מלהשמיע את מרי שיחם נוכח מה שמתואר כבגידה אמריקאית, ולתלות את הקולר כולו בגורלו המר והמבחד של עמנו?

השאלה היא, אם הבית הזה ישמיע במקהלה קולק-טיבית דברי צדקנות עצמית או יהיה נכון, סוף-סוף, אל מול הסכנות המחרירות המאיימות עלינו, לעשות פעם חשבון-נפש כן ואמיתי, שהוא נקודת המוצא לחיפוש פתרון ודרך.

אכן, האמריקאים תובעים הסכמה לנסיגה כמעט טוטאלית מכל השטחים המשוחררים. אבל מי אתם כי תלינו עליהם? האם לא הכריזה ממשלת ישראל - על אף אוהדותו - על הסכמתה להחלטת מועצת הבטחון מנובמבר 1967, החלטה השוללת מפורשות הרחבת גבולות כתוצאה ממלחמה, החלטה המחייבת נסיגה? האם דיקאים תובעים נסיגה כללית מסיני. אך האם לא החליטה ממשלת ישראל פה-אחד, מיד אחרי מלחמת ששת

שלום כהן (העולם הזה - כוח חדש):

האם נשאלו האב והאם אשר בניהם משרתים בתע"ת סואץ? האם נשאל אותו חייל עצמו? איש לא הניח לפני העם את ההכרעה הזאת לפני הבחירות.

מנחם דידי (נח"ל):

את התכנית שלכם שמע הבוחר והביע דעתו.

שלום כהן (העולם הזה - כוח חדש):

אם יש לכם אומץ לב, החליטו על משאל-עם. יינתן לעם ישראל להכריע באורח דמוקרטי אם הוא מוכן לשלום כזה או למלחמת נצח. בבקשה.

שמענו את דברי חבר-הכנסת כרמל, שר לשעבר בישראל וחבר בוועדת החוץ והבטחון. נין מדופלם. הוא אמר מלים שאני מסכים אתן: עלינו ליטול יזמה לדיננו ולהציע תכנית לשלום. האם הוא באמת מאמין בכך? האם הוא ושותפיו לקואליציה מאמינים בכך? האם הוא מאמין שהשר עזר וייצמן והשר מנחם בגין יסכימו ליזמות שלנו בכיוון זה? הרי קווי היסוד של הממשלה שהוקמה מדברים על התנחלות, על סיפוח, שהם הדרך המוחלטת והוודאית להמשך המלחמה.

לפני שבוע אמרה הגברת מאיר שאין שום צורך להחליט בין שטחים לשלום, מפני שאף אחד אינו מציע לנו שלום בלי סיפוח שטחים. גישה זו מופרכת, והדבר מוכח על-ידי המשבר שפרץ עכשיו ביחסי ארצות-הברית-ישראל. ממשלת ארצות-הברית רוצה שנצהיר על נכונותנו לוותר על סיפוח שטחים תמורת שלום של ממש. לא להתחיל לסגת, אלא להצהיר על נכונות לסגת תמורת שלום של ממש ובטחון של ממש, שעל תנאיו נסכים ישירות עם הערבים. אבל מפני שממשלת הגברת מאיר, בגלל עצם הרכבה, אינה מסוגלת להצהיר אף הצהרה תיאורטית כזאת, שאין כל צורך לממש אותה אלא אחרי שהערבים יצהירו במפורש על נכונותם לשלום ולהכרה בישראל - אנו נכנסים עכשיו למשבר שמור ביותר עם ארצות-הברית.

כבוד היושב-ראש, במשך חודשים טישטשה ממשלה זו את דעת הציבור בהדעות ארגעה של משרד החוץ, כאילו הכל שפיר ביחסינו עם ארצות-הברית; איזה נצחון! מזהיר היה לגברת מאיר במסע הבחירות שלה בושינגטון: איך נפל העם האמריקאי כולו לדגל אבא אבן והרטו-ריקה הגאונית שלו. והנה פתאום - לא דובים ולא יער. ארצות-הברית חוזרת בפומבי על אשר אמרה פעמים אין ספור בשירות דיפלומטיות. אין היא יכולה לומר אחרת, מפני שלדעת ממשלת גיקסון כל קו אמריקאי אחר יביא לאבדן סופי של כל האינטרסים האמריקאיים בחלק זה של העולם. וכמו שאמר אחד האישים הבכירים של ממשל הנשיא גיקסון בפה מלא: אם אמריקה תאבד את האינטרסים שלה בעולם הערבי, אז לא יהיה לה אינטרס להקריב קרבנות למען קיום ישראל.

מה מציעה הגברת מאיר בנאומה? האם יש מדיניות אלטרנטיבית במקום התלות הנוכחית בארצות-הברית? מניין יבואו אמצעי החלימה, מניין יבוא הכסף הדרוש לעצם עמידתנו? ההיסטוריה המפוברקת הזאת של "העולם כולו נגדנו"; האווירה המפוברקת הזאת של מצדה שנייה, של "תמות נפשי עם פלשתים" - או לפחות עם הפלסטינים נאים - לאן הן מובילות? לשימוש באמצעי לחימה שלא השתמשו בהם עד כה, כדברי סגן ראש הממשלה לפני

הימים, על נכונותה לנסיגה מוחלטת מסיני תמורת חוזה שלום עם נאצר, ולא הודיעה על כך לארצות-הברית?

ארצות-הברית תובעת נסיגה כללית מיהודה ושומרון, אך האם לא דיברו השרים ספיר ואבן על השטחים הללו כעל "עול ולא נכס", ולא הכריזו הדובר המוסמך ביותר של הממשלה כי "אין אנו מעוניינים בהם"? והאם בשיחות הישירות שקיימו שר החוץ וסגן ראש הממשלה עם המלך חוסיין לא הוצגה לפניו "תכנית אלון" הידועה, המסגירה את מרבית יהודה ושומרון לירדן?

האומנם העליות על דעתכם ברצינות, שאמריקה זו, הפצועה ממלחמת וייטנאם, החוששת מעימות עם הסובייטים באזור, והחותרת להסדרים גלובליים עם ברית-המועצות; אמריקה זו, בעלת אינטרסים משלה באזור, תאמץ לעצמה בדיוק את "התודה שבעל-פה של המע-רד", תודה אשר מרצון חפשי ויתרה מראש על מרבית סיני, יהודה ושומרון? הן היה ברור מראש, שהמינום שלכם ייחפץ למקסימום, וכל גורם בין-לאומי יחפש את הפשרה בין זה המקסימום הישראלי ללאו הערבי.

ביום ה-21 ביוני 1967, שבועיים לאחר המלחמה, עמדנו בדרים מאוד על במה זו, מול המבטלה צוהלת ופטפטנית, שראשיה ודובריה הכריזו על נכונות לנסיגה מפה, מכאן ומשם, בתנאי זה או אחר, והתרענו: "הכרזות מסוג זה עלולות להזמין עלינו לחץ של ממשלות ידידותיות, גם דווקא אם יהיה זה לחץ שיופעל בתום-לב".

אבל מתוך יהירות אינ-סופית נדחו אזעקותינו ברהב. שבנו והתרענו לפני שנתיים, בינואר 1968, כי לא ניתן למתוח יתר על המידה את נוסחת התביעה למושאי ומתן ישייר עם האויב, וכי היא אינה יכולה לבוא תחת תכנית חיובית ממשית. אך על דברינו אלה השיב שר החוץ (אני מצטט): "ממשלת ארצות-הברית מגלה יותר הבנה להגינות של עמדה זו משגילה חברי-הכנסת תמיד בדבריי המאלפים". היכן היא עתה הבנה זו, אדוני שר החוץ?

זעקנו בפניכם על הכרח ההתנחלות הנרחבת, ההמונית, עירונית וכפרית, והעלינו תביעה זו שבוע לאחר המלחמה. אתם, כולכם, שמרתם "אופציות פתוחות", יצרתם חלל ריק ודאיתם בזאת חכמה מדינית - ובכך עוררתם תקוות של רבאנשים בקרב האוכלוסייה הערבית, עוודתם מרי נגדנו, הזמנתם לחצים בין-לאומיים.

הילכתם אימים על העם הזה במוראות הדמוגרפיה; הגסתם לבכם בשטחים בגלל רוב הערבים. עתה אתם ניצבים לפני הלחץ לקבל את הערבים בלי השטחים. הצבענו בפניכם עוד ב-19 ביוני 1967, שבוע לאחר המלחמה, על המוקד של בעיית הפליטים הערביים ועל ההכרח לגקוט זימה עצמית מיידידת ונרחבת לגבי הפליטים שבתחום שלטוננו. אטמאם את אינכם אל מול בעיה חריפה, דרמטית ומסוכנת זו, ולאחר שנתיים-וחצי הוואלתם להקים מושב אחד של 13 משפחות פליטים בג'נין...

טענתם שהקו הזה שלכם מבטיח שיתוף-פעולה ישראלי-אמריקאי. עכשיו אתם משמיעים נהי על אשר אפילו אין גועצים בכם, ועל אשר מעמידים אתכם במפתיע לפני מציאות אכזרית ובלתי-נסבלת.

ממה הופתעתם, גברתי ראש הממשלה? עוד ב-22 באוקטובר 1968, בשובי מביקור קצר בארצות-הברית, דיווחתי לבית על המגמות הללו המסתמנות בארצות-

הברית, ועל כך שמגמות אלו מבוססות על הערכת מצב אמריקאית, כי ממשלת ישראל נכונה באופן מהותי לנסיגה מירבית, וכי זה שורש הרע.

אתם הופתעתם? לחבר כנסת אופוזיציוני, ללא גיבוי ממשלתי, שלא נפגש לא עם ג'ונסון ולא עם רוג'רס, לא עם ג'ונסון ולא עם ראסק, היה הדבר מוחזר ממספר מגעים בבית הלבן ובמחלקת המדינה. ואתם, על כל קשריכם והמודיעין שלכם - לא ידעתם?

בעיצומן של "חגיגות גולדה" בניו-יורק ובוושינגטון - חגיגות שקדמו לבחירות כאן - דווח על שיחות של ראש ממשלת ישראל עם מזכיר המדינה רוג'רס, בהן נדונו באופן ממששי תכניות נסיגה. ושאלנו אתכם אז: היו שיחות כאלה, גברתי ראש הממשלה, או לא? אנו חוזרים על השאלה הזו.

ממה הופתעתם? מתוכן הדברים, או שמה מכך שדברים שהיו ידועים לכם פורסמו ברבים, ואתם עומדים עירום ועריה בפני כל? שהרי אם הופתעתם - עניינים לכם ולא תראו, וכל רגע שההגה בידיכם מוסיף סכנה לישראל, ואם לא הופתעתם - מה היו הכרזות ראש הממשלה בשוה בארצות-הברית ערב הבחירות, אם לא הולכת העם הזה שולל?

אדוני היושב-ראש, אין זו עדיין המלה האמריקאית האחרונה. אני מזוהר את הבית שאנו ניצבים לפני הסכנה שהיום שבו יעזוב החייל האמריקאי האחרון את וייטנאם - היום הוא עלול להיות, מבחינת המדיניות האמריקאית קאית כלפי ישראל, דומה מאוד ליום שבו עזב החייל הצרפתי האחרון את אלז'יר מבחינת יחסי צרפת-ישראל.

אל מול המצור המדיני המתהדק - -

(חברי הכנסת מ. ברעם קורא קריאת-ביניים)

אני מכיר את הגיחוכים האלה, חברי-הכנסת ברעם. גם אז הייתם צוהלים ושמוחים, לפני שנתיים.

משה ברעם (המערד, עבודה-מפ"ם):
מה אתה מציע?

שמואל תמיר (המרכז החפשי):
אומר מה אני מציע.

- אל מול אבדן הדרך שלכם, אל מול המצור המדיני המתהדק - אי אפשר להסתפק ב"לא". "לא" ממושך, ללא יצירת עובדות חיוביות, עלול ליהפך ברגע מסויים ל"אולי", ולבסוף עלול הוא גם להישבר. בכל דבר ריה של ראש הממשלה, גם הפעם, לא היה, פרט לדברים הנכונים על עמידת צה"ל והעם שמאחוריו, לא כיוון, לא דרך, לא תכנית.

אפשר להציע לעם שנים של מצוקה, סבל, יזע ודם. אבל הכרחי להצביע בפניו בעת ובעונה אחת על נתיב אשר בסופו מסתמן חוף המבטחים. היכן הנתיב שלכם? היכן הוא? אין לכם נתיב, אין לכם נתיב חיובי כלשהו, פרט ל"לא". גם היום, בהודעה רשמית של השגרירות הישראלית בושינגטון, אתם מדברים על השטחים כעל קלף שלקחו מדכם. גם היום אמר השר אבן (אני מצטט): "לא הפרטים זיעועו, אלא האווירה הפסיכולוגית". ורשות התיכונן של משרד ראש הממשלה, כשהיא מגישה השבוע לבית הזה תיכונן כלכלי לחמש שנים - מצהירה: "המס-גרת אמורה לגבי מדינת ישראל בגבולותיה מלפני 5 ביוני

התפקידים הגדולים שהיו מוטלים על הממשלה הזאת במשך ארבע השנים הוא להכין את העם — ואני הושב שיש לנו העם המסוד והטוב ביותר שיכול להיות לאיו מדינה שהיא — להכין אותו באופן נפשי לדעת לעמוד גם נגד לחץ מדיני כפי שאנחנו עומדים כנגד הלחץ הבטחוני.

והנה אנחנו עומדים באחד הדיונים המעטים, לענת עליה, ואחד הראשונים בכנסת הזאת, אשר העמיד למבחן את הלחץ המדיני. וכבר אנחנו שומעים מפי נואמים אחדים שקדמו לי, שכאלו בתענוג רב אינם מדברים על הלחץ המדיני, במידה שישנו, ומתעורר הרושם שהם נהנים מאוד שהממשלה הגיעה למצב כזה, ותוקפים את שר החוץ, ותוקפים את ראש הממשלה, מדברים על הבדידות שלנו, על הגלמודיות של עם ישראל, ועוד מעט יוכיחו שגם עם ישראל אינו עומד מאחורי הממשלה.

הייתי אומר שמטרת הוויכוח הזה, אם הוא בכלל קיים ואם נחוץ דיון כזה, היא לחזק את לב העם, להסביר כלפי פנים ולהסביר כלפי חוץ, שכל לחץ, היא אשר היא, לא ישפיע עלינו, לא ישנה את האמיתות שהכרזנו עליהן, לא ישנה דעתנו לגבי מה שאנחנו צריכים לבטחוננו, ולכן מוטב אפילו שלא יתחילו בכך, אבל אם יתחילו בכך — נדע לעמוד כנגד זה.

ברוך השם, אין זו שנה ראשונה שאני בארץ-ישראל, אני כבר הרבה שנים כאן, ואינני יודע כמעט יום אחד שלא עמדנו כנגד לחץ מדיני — ויכולנו לו. ואם בכל זאת אני משווה את הלחץ ואת כוח העמידה שלנו לשנים קודמות, הרי מסופק אני אם זכינו לכך שנימצא במצב כל כך נוח לעמוד, אפילו בודדים, אפילו גלמודים, כנגד לחץ העומד נגדנו.

לא פעם יש לי רושם שאנחנו שבוים לפעמים בדי התעמולה הערבית וההסברה הערבית. אני שומע תמיד על שטחים ערביים שכבשנו. לאנשים יש כנראה זכרון קצר. מדינאים כנראה לא למדו יפה את תולדות ישראל, שכחו שהיתה חלוקה, שכחו שהסכמנו לחלוקה למען השלום, שכחו שוויתרנו על שטחים רבים למען השלום. ראשית — "הספר הלבן" של ימי צ'רצ'יל, שגור את עבר-הירדן מזרחה; אחר-כך — החלטת או"ם מ-1947, שחתכה ככל שיכלה בארץ-ישראל ובעבר-הירדן מערבה. עם הכל השלמנו, לכל הסכמנו למען השלום. היה בינינו ויכוח, ויכוח גדול, והרוב החליט להסכים לחלוקה למען יהא שלום בינינו ובין מדינות ערב. האם קיבלנו את השלום בזה שוויתרנו על כל השטחים? ביום הראשון להכרזת המדינה כבר הפציצו אווירונים מצריים בשש בבוקר את שדה-דוב. האם כל זה נשכח? אם זה נשכח על-ידי רבי מדינות אחרות — זה לא נשכח על-ידינו.

ואנחנו לא מתפעלים כל כך מן הטענה שרק יתוודע על שטחים יביא שלום. אנחנו מוכנים לתת הרבה למען השלום, אבל — למען השלום. לא נוותר סתם למען לא-כלום, למען הבטחות ריקות שיכירו בקיומו. וכל מי שחי בארצנו והתנסה בכל הדברים האלה, יכול עוד לעמוד כנגד חץ רב וגדול, לא ירכין את גבו ולא ירכין את כתפו. איננו נלחמים למען עצמנו ולמען דורנו. כל מה שאנחנו עושים — אנו עושים למען קיומו של עם ישראל ועתידו.

הייתי כמובן שמח מאוד אילו לא היה ויכוח בינינו ובין מדינה ידידותית — ידידותית גם היום — כמו

בציוף מזרח ירושלים. זאת התכנית הכלכלית לישראל שאתם מביאים היום לבית הזה לחמש השנים הבאות. גם היום עוד שקועים האגפים השונים בממשלה ראשם ורובם בחלוקת השלל הפוליטי הפנימי ובמאבקים על הצאי שרים, סגני שרים ורבעי תיקים.

אכן, טראגדיה מחרדה נפרשת לנגד עינינו בעיצומם של ימים אלה — תושייה מופלאה והצלחות מזהירות של צה"ל מזה, לעומת אבדן כל דרך ועצה בהנהגת המדינה מזה.

לעומת החלל המדיני הריק, הנוצר על-ידי הממשלה ומחדליה, לנוכח הסכנות המחריפות המאיימות על בטחון ישראל וקיומה — אנו מעלים את הדרך האחת, המעשית ומחוייבת המציאות, הפתוחה בפני ישראל: (א) תנופת התנחלות בקצב מזורז בכל רחבי השטחים המשוחררים — בירושלים הבירה על כל עבריה, ביהודה, בשומרון, בסיני ובגולן; (ב) סגירת התנועה מירדן לישראל על פני גשרי הירדן; (ג) ניתוק כל מגע בין תושבי השטחים המשוחררים לבין המשטרים האויבים, וביטול כל סמכות בשטחים היונקת ממשטרים אויבים; (ד) שילוב השטחים ויושביהם במדינת ישראל, בכלכלתה ובמערכות חיה; שילוב שהוא תנאי ראשוני לקיום בצוואת ולשלום עם ערביי ארץ-ישראל, שהסיכסוך אתם הוא-הוא מוקד המחלמה במזרח-התיכון; (ה) פעולה מזורזת לפירוק מחנות הפליטים בתחום השלטון הישראלי, ויומה יש-ראלית לפתרון בעייתם הכאובה, הממאירה והמסוכנת; (ו) חקיקת חוק אזרחות חדש לישראל, המתחייב משילוב-אמת של השטחים ויושביהם במדינת ישראל; (ז) מהלך-מות גוברות ומוחצות על בסיסי האויב, במגמה לשתק את כל יוזמות התוקפנות, הרצח והחבלה, ולעקור את יצרי המחלמה ממחרחיה; (ח) יצירת קשרים והידוקים עם כל גורם באזור ומחוצה לו הנאבק באימפריאליזם הערבי התוקפני; (ט) שנינויים משקיים מרחיקי-לכת לשיאיבת עלייה ולעידוד הלידה, כדי להאדיר את עצמתה של ישראל ככוח-אדם; (י) כינון מערכת הסברה תקיפה ונרחבת, שתבהיר בפני העולם התפשי את דרכה זו של ישראל וחינויותה לכל שוחרי החירות והשלום בעולם.

אדוני היושב-ראש, המנהיגות הרשמית של הישוב היהודי בארץ-ישראל ושל הציונות לא שעתה לזעקת המיעוט בשנות השלושים, כשעוד ניתן היה להציל. אחר-כך באו שנות הארבעים והשוואה. עתה שונים התנאים. אנו במולדת; הריבונות הישראלית ועצמת צבאה סוככים עלינו. אבל שוב אנו ניצבים בפני אטימות-מוחין מהולה בזחיות-הדעת של הצמרת המדינית, אשר בידיה ההכ-רעות הגורליות על עתיד ישראל.

האומנם גם לנוכח המשגים והחטאים האיומים של אז, אל מול הכשלונות של היום והסכנות של מחר — האומנם גם עתה לא תאבו להיות קשובים, להטות אוזן ולערוך חשבון-נפש?

היו"ר מ. זר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת יוהר הררי, ואחריי לחבר-הכנסת משה סנה.

יוהר הררי (המערך, עבודה-מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בדיון שהתקיים לפני שבועיים, ב-15 בדצמבר, עם כינון הממשלה, אמרתי בין יתר דברי: "כל הסימנים הממשמשים ובאים מראים שהלחץ המדיני יחזק לא פחות מהלחץ הבטחוני, ואחד

אנחנו איננו צ'כיה. נשמח בכל רגע לשלום. נהיה מאושרים לחיות חיים שקטים ורגועים. אבל אם יהיה צורך, אם לא תהיה לנו ברירה - לא נהיה כעם הצ'כוסלובקי.

ואם מדברים על שטחים, נדמה לי שהוכרז לא פעם, כי למען שלום או מוכנים לעשות "ויתורי-מה". אך לא שכחנו שאחרי מלחמת העולם השנייה היו כוחות של צרפת, אנגליה, אמריקה ורוסיה הסובייטית עשר שנים בגרמניה למען דנאציפיקציה, עד שהיו בטוחים שאין עוד סכנה מהצבא הגרמני, מהעם הגרמני ומהאידיאוֹ-לוגיה הגרמנית.

אנחנו מוכנים בכל רגע למשא-ומתן; אנחנו מוכנים בכל רגע לעשות שלום. אבל לפנינו שטחים - אל תאון לנו הדרך. אלה היכולים להגיד "לא" ויש להם הכוח להגיד "לא", יהיה להם גם האומץ להגיד "כן" כאשר צריך יהיה להגיד "כן".

לא אדבר על שני הגיוניים האחרונים של האו"ם, שגם הם מהווים לחץ עלינו. הייתי אומר רק זאת: אם התנהגותנו בשטחים כפי שהיא מביאה לגיוניים כפי שהם, הדבר מעורר שאלה: האם איננו צריכים להיות קשים יותר משהגנו? או מנהלים מדיניות זו, כי אנו רוצים בה, כי היא תואמת השקפת-עולמנו האנושית, ולא מפני שהאו"ם מחליט.

אם אין אצלנו עוגש מוות למרצחים, ואם איננו נוגעים לרעה באוכלוסיה שבשטחים, וכל זמן שאינה עוסקת בטרור או נותנים לה לחיות בשקט ובשלווה - ובכל זאת מגנים אותנו, אינני יודע למה מצפה מאתנו האו"ם.

ולאחרונה, כבוד היושב-ראש, אגיד רק זאת: אנו זקוקים כמוכן לארצות-הברית, וזקוקים לידדותה. נשמח לכל ידיד שיעמדה לצדנו. אבל אל לנו לשכוח, שבמשא-ומתן בין רוסיה הסובייטית וארצות-הברית אין זו ארצות-הברית שמייצגת את מצרים. רוסיה הסובייטית היא זו המייצגת את מצרים. ארצות-הברית מייצגת במשא-ומתן זה את ישראל. והיא כמוכן רוצה להשפיע עלינו. אבל היא איננה יכולה להשפיע עלינו יותר מאשר לגבי אותם צדדים שמוכנים להם. בדגש שנגיד "לא", לא תוכל ארצות-הברית לספק את ה"סחורה" וזלת זו שאנו בעצמנו נהיה מוכנים למכור.

לכן, כנסת נכבדה, נעריך את ה"לא" ואת חשיבותו. נעשה זאת בשקול רב ובדיעה רבה, אבל ללא כל אימה ופחד.

הי"ד מ. זר:

רשות הייבור לחבר-הכנסת סנה, ואחריו - לחבר-הכנסת מילמן.

משה סנה (מק"י):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אינני סבור שהאו"ם פווציה לממשלת ישראל צריכה להגיע עד כדי קואליציה עם ממשלת ארצות-הברית, וחושבני שחבר-הכנסת שלום כהן לא יעמוד עד סוף המערכה המדינית בדעה שהשמיע היום.

ההצעות האמריקניות בדבר ההסדרים עם מצרים וירדן ראויים לדחייה מוחלטת. ולפי דעתי, משני טעמים עיקריים. הטעם האחד - יש לדחות שרירות של מעצמה אדירה לדון בגורל וזלחה, ולנסות להכריע -

ארצות-הברית. אבל לעתים אני חושב שאולי הגיע הרגע שישמעו גם את ה"לא" שלנו.

ביום שישו צילצל אצלי פתאום הטלפון. קיבלתי הודעה בטלפון מאונטריו, קנדה, שה"קנדיאן ברודקסטינג קורפוריישן" רוצה לראיין אותי. לא אדע מי המליץ, לא אדע מאין זה בא. המראיין שאל אותי כל מיני שאלות. הוא שאל איך היה היום בתל-אביב, והשתומם כשאמרתי לו: שקט כמו בכל יתר הימים, נעימים ונפלאים. אגב, היום היה שקט, כי הגבול נמצא היכן שנמצא ולא בקירבת תל-אביב, כמו בימים שלפני 1967. אבל לא את זה אני רוצה להגיד. בסופה של השיחה אמר לי המראיין: אבל מדינות ערב אינן רוצות ביום אופן להיפגש אתכם. ובכן, כיצד יבוא השלום? וכאן - את זה אני רוצה להדגיש - אמרתי לו: את השאלה הזאת תפנה בבקשה למדינות ערב. אנחנו מוכנים להיפגש, אנחנו מוכנים לשבת לשיחה, שום מדינאי ישראלי לא הכריז שהוא רוצה למחוק או לטהר אחת ממדינות ערב מהמזרח התיכון, כפי שהכריזו מדינאים ערבים; אם כן, מה אתה שואל אותנו על כך שהם אינם רוצים לשבת לשיחה?

אבל המצב הוא שהם אמרו "לא". הם שגרמו למלחמה, הם הפסידו במלחמה, הייתי אומר שמצבם בכי רע, ואינני מקנא בנאצר עם כל מה שנעשה בפיגועי הערים בתעלה. אבל הוא אמר שאינו מוכן להיפגש אתנו. ומכיוון שאינו מוכן להיפגש אתנו - שואלים אותנו: ובכן, מה תעשו למען השלום? מה רוצים שנעשה? שניעלם? שניטהר, כפי שהוא הותבטא, מן המזרח התי-כון? התעמולה הבתל-פוסקת מגיעה לממדים כאלה, שאם הם אינם רוצים, הרי עליו לחפש את הפתרונות. ובכן, גם אנחנו איננו רוצים. ואם לא תהיה פגישה - לא יהיה שלום. אם לא יישבו אתנו - לא ישיגו שלום. ומצבנו מבחינה צבאית, מבחינה בטחונית ומכל הבחינות - עם כל הלחץ, אי-הנעימות, הבדידות והגלמחידות - הוא טוב יותר מאשר יכלו לשער. ואנחנו מוכנים לעמוד בכך.

אומרים: אליו, וייטנאם. אני זוכר שחבר-הכנסת אבנרי אמר פה, אמנם בכנסת השישית, שהשיגאה הגדולה היא שלא תמכנו באלו"ר, שתמכנו בצרפת. ובכן, צרפת זו, שלדעתי בגדה בנו באופן מחפיר, בכל זאת היא היא שהמציאה לנו את כלי הנשק, את המיראזים שיש לנו כיום. ולא אליו"ר אלא לספק לנו אותם. ואשר לווייטנאם, חבר-הכנסת אבנרי, אמרו לנו לתמוך בתנועת המורטוריוס, באסיפות ובהפגנות - בכל זאת לא הם מספקים לנו את נשק המגן, כי אם לעת-עתה מספקת לנו את נשק המגן אותה מדינה שרוצה ללחוף עלינו. בית-הנבחרים האמריקאי תומך בשש שביעיות מקולותיו במדיניות הנשיא ניקסון בווייטנאם, לעומת שביעית אחת מתנגדים למדיניות זו. בית-הנבחרים מייצג יותר את העם האמריקאי מאשר הפגנות המורטוריוס. אבל ארבע המעצמות הגדולות, ובתוכם ארצות-הברית, חושבות שמי הקולוניאליסטים טרם חלפו. הן יושבות ודנות מה יהיה עלינו, מה יהיו גבולותינו, ממה עלינו לסגת ומתי עלינו לסגת. ימים אלה חלפו ועברו. לא לשם כך הוכרזה עצמאות ישראל.

שאלתי כמה מלומדים ודיפלומטים, האם הם יודעים בהיסטוריה מקרה של נסיגה מקווים וגבולות, מפני ש"ארבעה גדולים" החליטו? מלבד המקרה של צ'כיה ב-1938 - אינני יודע אף מקרה אחד. והנסיגה של צ'כיה הביאה לחורבנה של צ'כיה. חורבנה של צ'כיה הביא לאסון עולמי - למלחמת העולם השנייה.

סובייטית, כל עוד אין אחדות פעולה פאן-ערבית (ראה ועידת רבאט), וכל עוד (אני מצטט מעתון סובייטי) "הכוחות המזוינים של מדינות ערב לא השיגו עדיין את הרמה ההכרחית של כושר לחימה", כל עוד יש זמן לרשותנו, שומה עלינו להוסיף על כוונתנו ההגנתית - ואני רואה גם בפעולות צה"ל כוונות הגנתיות, במהותן - גם זימת שלום פעילה, תכנית משלנו. לא תכנית רוג'רס - אך היכן תכנית גולדה מאיר ?

אני רוצה לומר במלים ספורות לא דברים מדעיים - אין לי תגליות - מה אנו צריכים להגיד כמדויגה, כעם, לפי מהותנו. נחוצה זימה מצד ישראל, זימה פומבית, לשיחות נוסח רדוס עם ארבע המדינות הערביות השכנות, בעזרת שגריר האו"ם, על הסכמי שלום ועל גבולות שלום. וכפי שאמר פה היום חבר הכנסת חיים צדוק: לגבולות שלום מוסכמים תהא ישראל מוכנה לסגת מקווי הפסקת-האש הזמניים. אמנם הוא לא השתמש במלה "נסיגה", וזאת מטעמי סימני-טיקה, לדבריו, משום שבלשון האנגלית נסיגה היא גם Retreat. Withdrawal וגם Retreat. אולם נסיגה מסוג זה בלשון הפוליטית ובלשון ההיסטורית משמעותה - התקדמות; נסיגה מקווי הפסקת-אש בלתי-בטוחים, בלתי-מוכרים, מלחמתיים, זמניים, אל קווי שלום מוסכמים - זו אינה נסיגה, אלא התקדמות. כמובן, אם יהיו קווים כאלה, יעני-כי אם לא יהיו - לא תהיה נסיגה.

דבר שני - ישנו גורם ערבי אחד אשר אליו יכו"ל לים אנו לפנות במישרין. ועלי לציין בניגוד לאמירתה של ראש הממשלה בדיון קודם, כי העם הפלשתינאי לא אנו יוצרים אותו, אלא הוא קיים; הוא היה קיים בכל שנות שיבתנו לארץ הזאת. אי-אפשר להגיד שהוא לא היה קיים. פעם הצענו לו פתרון של "פאריטי", פעם הסכמנו לחלוקה אתו. האם אני יוצר אותו והוא עתה נמצא בשליטת ישראל. אנו הצענו לפנות אליו עוד ביוני 1967, אבל עכשיו ודאי שצריכים אנו להציע לו הסדר. לא יושיעו אותו עכשיו אלה אשר לא הושיעו אותו בעבר: לא המופתי, לא פארוק, לא עבדאללה, אף לא נאצר, לא חוסיין, לא שוקיירי ולא יאסר עראפאת; אלה רק אסונות הביאו וביאו עליו. אנו, מצדנו, צריכים להושיט לו יד. עלינו לעשות זאת על יסוד שני עקרונות: זכות הגדרה עצמית וחובת דו-קיום בשלום. בבוא השלום יקבעו התושבים בעצמם את גורל השטחים האלה - שכם, חברון, עזה.

משה צבי נריה (מפד"ל):
מה הכתובת שלהם ?

משה סגה (מק"י):
הממשלה יודעת.

עד בוא השלום - שלטון בית, שיקום מייד של הפליטים בשטחים האלה. לפי הצעתנו, אנחנו עושים כאן שלום; לא "פאקס אמריקנה", אלא, "פאקס הצבראיקה". לאחר מכן, אם נגיע להסדר, תוכלנה המעצמות לתת ערובות להסכמים הישראליים-ערביים ולהתחייב שלא יעשו פה מירוץ זיון - לא שיגרתי ולא גרעיני.

בדיון הזה היו כאלה אשר הציעו לעשות מעשי סיפוח; אני מציע לעשות מעשים של שלום ולהכריז הכרזות שיש בהן נכונות למעשים של שלום - דבר אשר יבטא נאמנה את רצון העם שלנו, ויכוש לנו

כי למעשה ההצעה של ארצות-הברית מכוונת להכרעה - מבלי לשאול את פי המזוינים. אהנו לא נסכים לשום דיון עליו - בלעדיו. ולא נקבל תכתיב של מעצמות, לא של אחת ולא של שתיים, ולא של ארבע. אנו מעדיפים "הסכם קר" בין המעצמות על "מלחמה קרה" בנייה, אבל לא על חשבון עמנו, ולא על חשבון עמים קטנים ובינוניים אחרים. דו-קיום בשלום הוא רעיון גדול ונשגב, אבל אין לסלק אותו לדו-שלטון בעולם של שתי מעצמות-על.

הטעם השני - לא פחות חשוב - הוא, שבאחריתן ובתחילתן של ההצעות האמריקניות אין שלום - כוונתי לשלום במובן הפשוט של המלה - אויבנו נכנס ליסוח היודי של המושג. כוונתי לשלום במובן הפשוט, שאין עוד סיכסוך, שאין עוד עירעור על מדינת ישראל מהצד הערבי. שהרי כל עוד יש עירעור - יש סכנת תוקפנות העירעור הפוליטי על מדינת ישראל מתבטא בתוקפנות צבאית, בשעת כושר כמובן. ולכן בלעדי ביטול העירעור - לא תיתכן נסיגה. אלה החושבים שהם שוחרי שלום, אם הם מציעים נסיגה בלי שלום - הם מציעים בעצם נסיגה למלחמה קטלנית מכל קודמותיה.

אני רוצה להגיד לאלה המנפנים בהחלטות מועצת הבטחון מ-22 בנובמבר 1967: האחריות להכשלת החלטה זו מוטלת על אלה שאינם מוכנים לשאת-ולתת על הפירוש של סעיפיה. אי-אפשר "לבצע את ההחלטה בשלמותה", כמו שמדמקלמים בלי הרף ברוסית ובערבית, בלי לשבת ולדון תחילה איך לבצע. למשל, איך לבצע "פתרון צודק של בעיית הפליטים", כאשר לא מוסכם מהו אותו פתרון צודק. כדי להגיע לפתרון הבעיה הזאת הכרחי לנהל משא-ומתן. ומי שמסרב למשא-ומתן - אינו בעד ההחלטה, אלא נגדה. או למשל, מה הם "הגבולות המוכרים והבטוחים"? אם צריך לבצע את ההחלטה, הכרחי תחילה להסכים אלו הם הגבולות האלה, ומי שאינו רוצה לשאת-ולתת הוא אחראי לאי-ביצוע ההחלטה.

לכן, להטייל על ישראל את האחריות לאי-ביצוע או לאי-הגשמת ההחלטה של מועצת הבטחון - הרי זה כוב מרושע.

אמרתי: אופוזיציה לממשלה. אין זאת אומרת או-פוזיציה לשכל הישר, לא אופוזיציה לאמת ולא אופוזיציה לאינטרס הלאומי; זוהי אופוזיציה לקו מדיני מסוים. אני חוזר בכנסת הזאת בפעם השלישית ואומר: הממשלה הנוכחית מסוגלת רק להגיד מה לא, וכך נהגה גם הערב. אני מסכים ל"לא", גם אני אומר "לא" להצעות האמריקניות; אבל מה כן? אינני חושב שמה שאומרות המעצמות הרי זה "חי וקיים". אני חושב שההצעות האמריקניות הללו תוכננו, הן לא תעמודנה בפני ההגנות ישראל מה ובפני ההגנות של רוב מדינות ערב ובדית-המועצות מזה. אני חושב שהמדיניות הסובייטית במזרח-התיכון תיכשל, ולדעתי היא כבר נכשלה, מכיוון שהממשלות הערביות השמרניות לא תקבלנה אפטרופסות סובייטיות לשם מלחמה בישראל, כפי שקוראים להן לעשות בעתונות הסובייטית; מצד שני, הממשלות הערביות הנקראות "מהפכניות" כגון סוריה, עיראק, דרום-תימן, אינן מסכימות לדחיית המלחמה ומשום כך כבר פונות עורף לבדית-המועצות ולדיפלומטיה שלה לגבי המזרח-התיכון.

לפיכך, כל עוד אין תכנית מוסכמת אמריקנית

יש הטוענים שזה היה לפני שחתמו על הצירטר של האומות המאוחדות ביוני 1945, וכל מה שהיה אחר-כך הוא קדוש, ולא היו אקוויוצייות טריטוריאליות. ולא היא. על-פי ההסכם שנחתם בין ארצות-הברית ויפן ב-1951 שוב נעשו אקוויוצייות טריטוריאליות. לכן נראה שאת הדוקטרינה הזאת רוצים להחיל על ישראל בלבד. ואילו כל מדינה אחרת בעולם הגדול - אין היא מחייבת. והראיה - במשך המישים השנים האחרונות כל מלחמה נגמרה באקוויוצייות טריטוריאליות.

יש גם הבדל גדול בין מלחמה תוקפנית ובין מלחמה הגנתית. אינני סבור כי בבית הזה - פרט לשניים שלושה חברים - יש צורך לשכנע את החברים כי לחמנו ביוני 1967 מלחמת מוגן, שהיגונו על קיומנו ממש. החוק הבין-לאומי מעניק זכות הגנה כזו, הוא מעניק זכות הגנה עצמית לכל מדינה מותקפת. אולם לא רק זה. החוק הבין-לאומי מעניק גם את הזכות להעניש תוקפן, דווקא על-ידי אקוויוצייות טריטוריאליות, ואינני מבין מדוע ישראל אינה רשאית להסתמך על החוק הבין-לאומי הזה, כדי להפעיל אותו גם לזכותה היא.

אולם לא יהיה זה נכון לומר שאנחנו מסתמכים אך ורק על החוקים הבין-לאומיים הללו. קודם כל וראשית כל, יש לנו זכות על הארץ הזאת, זכות של אלפי שנים. והזכות על חברון, עיר האבות, ועל בית-לחם ושכם אינה נופלת מזכותנו על יפו, רמלה ונצרת. לדעת, אנו חייבים להודיע על כך קבל עם ועדה, ולא בסתר ולא בשרול.

נכון, ידידנו באמריקה אינם מתלהבים מזה. אולם הידידים באמריקה גם לא התלהבו מהחלת החוק הישראלי על ירושלים, עד היום הזה, ובכל זאת לא נסוגונו, חס וחלילה, בגלל חוסר ההתלהבות שלהם, ואף אחד לא קם ואמר: הואיל והאמריקאים מתרגוים, לכן נחזיר את המצב בירושלים למה שהיה לפני שאיחדנו את העיר ולפני שהפכנוה לעיר מאוחדת.

בנאומי הידוע חילק שר החוץ האמריקאי את המסמכים האמריקאיים לארבעה סעיפים, המתחלקים לשניים: שלום ובטחון מזה, נסיגה וטריטוריה מזה. יש הבדל בטיפול של האמריקאים בשני הנושאים הללו. כאשר זה נוגע אליו היחס צונן קצת. כאשר הדבר נוגע לערבים - יש הגומה רבה והתלהבות מיוחדת לקבוע כל פרט ופרט וכל תג ותג, ונטייה להכתיב לנו איך, מה, ומתי נעשה.

כאשר רוג'רס מדבר על שלום, הוא, דרך-אגב, אינו מזכיר את המלה המקובלת בחוק הבין-לאומי peace treaty, כלומר, חוזה שלום. יש לו כל מיני ביטויים אחרים כגון: peace, formal state peace - state of peace. מצבים שמבחינה משפטית בין-לאומית הם מצבים מעורפלים למדי, מפני שאף אחד לא יכול להגדיר מה זה. אנחנו יודעים מה זה peace treaty - זה חוזה שלום. אבל מה זה formal state of peace? יש לזה פירושים שונים. לערבים - לכנופיות "פתח" - ולרוסים יש פירוש אחד, ולנו בודאי יש לזה פירוש אחר.

כאשר רוג'רס מדבר על security, על בטחון, הוא אומר: הצדדים בעצמם, בעזרת השגריר יארינג, הם במצב הטוב ביותר לעבד את הפרטים ואת אופן הסדרי הבטחון שלהם. כי אחרי ככלות הכל, כך טוען רוג'רס,

ידידים בעולם יפנה את הלחץ הבין-לאומי אל בירות ערב שיעשו שלום, במקום הלחץ עליו שנעשה נסיגה ללא שלום.

הי"ד מ. זר:

רשות הדיבור לחבר-הכנסת דב מילמן, ואחריו - לחבר-הכנסת זאב הרינג, אחרון הנואמים בדיון זה.

דב מילמן (גח"ל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. הודעת ראש הממשלה מהיום מסתמכת על שני מסמכים, שהומצאו לאחרונה על-ידי האמריקנים, ועל נאום אחד של שר החוץ, מר רוג'רס. שני המסמכים והנאום - שגם הוא יצא בתפוצה לעולם הגדול - כלומר, שלושת המסמכים האלה גרמו, למעשה, להתנגרות במחשבה המדינית בישראל בכל הנוגע ליחסים בינינו לבין ארצות-הברית. הערבים שללו, כמובן, את שני המסמכים וגם את הנאום, וזאת - בתמיכת הרוסים.

הנאום, כידוע, היה ב-9 בדצמבר שנה זו, והוא מסכם את העמדה האמריקאית אשר נשתנתה על-ידי התרחקות מן ההשקפה הישראלית. יש להודות ששינוי זה בעמדה האמריקאית - ואין להכחיש שיש שינוי כזה - עורר רוגו רב ואף חדה בישראל. מאז מתנהלות שיחות הארבע, הולכת העמדה האמריקאית ומתרחקת מעמדתנו יותר ויותר, והיא נעשית יותר ויותר קשה לנו.

בנאום הידוע של שר החוץ האמריקאי, ב-9 בדצמבר, במכון להשכלת מבוגרים בושינגטון, הביע שר החוץ האמריקאי את הרצון לניהול מדיניות מאוזנת יותר בינינו לבין הערבים. אולם בישראל אין אנו רואים בעמדה הזאת מדיניות מאוזנת יותר, אלא אנו רואים שמדיניות זו עלולה להוביל למדיניות הרת אסונות לישראל.

הקטע המרכזי בנאום של שר החוץ חוזר, למעשה, על החלטת האומות המאוחדות מ-22 בנובמבר 1967, שהוא למעשה גם חלק מהצירטר של האומות המאוחדות, דות, לאמור: "Recognising the inadmissibility of 'acquisition of territory by means of war'". כלומר, הם מבקשים שגם אנחנו נכיר, ביחס אלינו וביחס למקרה הספציפי שלנו, את הדוקטרינה שאין לרכוש טריטוריה באמצעות מלחמה. זה מסתיר מאחורי את האמריקאים, ואולי כדאי היה להזכיר להם שבתולדות האנושות רוב רובן של כל המלחמות, אם לא כולן, נגמדו באקוויוצייות טריטוריאליות, בין שזה היה על סמך הסכם שלום ואחרי הסכם שלום, ובין שזה היה בלי הסכם שלום.

יש שיש דוגמות חיות, ממש בתקופתנו. מלחמת העולם הראשונה נגמרה בהסכם שלום חתום בוורסאי, עם שינויים ואקוויוצייות טריטוריאליות באירופה, באפריקה, באסיה ובכל העולם כולו, וזה היה הסכם תוקי ולגיטימי, לפי החוק הבין-לאומי הפומבי המופר. מלחמת העולם השנייה אף היא נגמרה באקוויוצייות טריטוריאליות ניכרות ביותר.

(קריאה: עד-היום הזה.)

שירטטו את המפות של כל העולם מחדש. אלה מקרים שאין הסכם שלום עד היום הזה, אולם היו אקוויוצייות טריטוריאליות, וחוק הבין-לאומי הכיר בהן.

המערובים בסיכסוך, – קרי: אנו וירדן, שימו לב לשוני הגדול בין יהודה, שומרון וסיני לבין ירושלים. לגבי יהודה, שומרון, עזה וסיני הוא דורש נסיגה טוטאלית למעשה, ואילו לגבי ירושלים הוא קובע שיתנהל משא ומתן ועל-ידי כך הוא מקנה עמדה לירדן. הוא אמנם גורס שירושלים יישאר מאוחדת, אולם בירושלים המאוחדת יהיה תפקיד גם לירדן וגם לנו. פירוש הדבר – ואיננו יודע אם לכך התכוונו האמריקאים – שלמלך הירדני תהיה יוריסדיקציה גם על ירושלים החדשה, גם על הכנסת כאן, גם על רחביה, שהן בירושלים המאוחדת. אם בירושלים המאוחדת תהיה לירדן דעה, פירוש הדבר שתהיה לירדן דעה גם על חלק זה של ירושלים. לא ברור אם זו היתה הכוונה, אולם זה מה שמשמע מההצעה.

עוד נאמר במסמך, כי לשני הצדדים יהיה תפקיד בירושלים בשטח האדמיניסטרטיבי, הכלכלי והדתני. יש לציין שכל אלה אינם מתחשבים כלל וכלל בעובדה שירדן פלשה בשנת 1948 לעיר העתיקה של ירושלים, סיפחה אותה כעבור שנתיים בניגוד לחוק הבין-לאומי. שום מדינה בעולם לא הכירה בסיפוח זה פרט לבריטניה ולפאקיסטאן. אפילו הארצות הערביות עצמן, החברות בליגה הערבית, לא הכירו בסיפוח. ועכשיו הולכים להקנות לירדנים סטאטוס המשווה אותם אלינו. ומעל לכל אין בגירסה זו כל התחשבות בזכויותינו ההיסטוריות, בזכותנו של עם ישראל על ירושלים, בירתו הנצחית.

הסעיף השני דן בשאלת הפליטים. לפליטים מציעים האמריקאים לתת זכות בחירה לחזור למקומותיהם או לקבל פיצויים. ושוב, מר רוג'רס איננו מסתפק בכך; הוא צריך להבטיח בטוחנות לביצוע הסעיף. הוא מציע להקים ועדה שתבדוק גם את תביעות הפליטים, תברר אותן ותקבל אותן. וגם זה לא מספיק – יש כאן הגבלת זמן קצרה ביותר. אצה להם הדרך לאמריקאים. ההצעה קובעת כי הקבוצה הראשונה של הפליטים תגיע לישראל תוך שלושה חודשים מיום היכנס ההסדר לתקפו.

עמדת ישראל ביחס לפליטים היא ברורה. ישראל עשתה כל מה שאפשר בעניין זה, ישראל לא תוכל להכניס עוד פליטים – זוהי עמדה ידועה. צריך להביא בחשבון את גירושם של היהודים מעיראק, ממצרים ומיתר הארצות הערביות, ואת הרכוש הגדול שנשדד שם. כאשר מדברים על פיצויים, יש להגיש תביעות נגדיות בעד הרכוש היהודי שנשדד. צריכה להינתן תשובה כללית למצב הבלתי-קבוע היום. לדעתנו, על פי קווי-היסוד של הממשלה יש לבצע תגלולות בשטחים. זכור תנו לעשות זאת, וקווי-היסוד של הממשלה מוחייבים לעשות כן.

הגיע הזמן להחיל את החוק הישראלי על השטחים. הכנסת הקדמת הקימה את המכשיר, שהוא החוק לתיקון סדרי השלטון והמשפט, תשכ"ז–1967, האומר שהמשפט והמינהל של המדינה יהיו בכל שטח של ארץ-ישראל שהממשלה קבעה בצו. והממשלה רשאית על פי החוק, החוק שלנו והחוק הבין-לאומי, להחיל את החוק הישראלי בשטחים, ונראה לי שזה ישים סוף למצב הבלתי-ברור, שבו מישהו קיווה שתיינה לנו אופציות פתוחות אם לא נעשה זאת. אם משהו קיווה כך בשנים 1967 ו-1968, הרי אני משיכנע שבסוף 1969, ובראשית שנת 1970, ישתכנע ששום אופציות לא נשארו לנו פתוחות ויש להחיל את החוק, כל החוק הישראלי, על ארץ-ישראל השלמה.

האינטרסים של הצדדים האלה הם בסכנה וגורל הטריטוריות שלהם עומד על סדרי-היום. אחרי ככלות הכל – טוען רוג'רס – האינטרסים של הצדדים בסכנה, הם יצטרכו לחיות ולהתקיים על-פי התוצאות האלה. והוא צודק. בכל הנוגע לשלום ולבטחון, זאת הוא מש-איר לצדדים; כיצד זה יעשה – זה לא ברור, האם על-ידי משא-ומתן, על-ידי דקלארציות חד-צדדיות שהמצרים יצהירו בנפרד, הירדנים יצהירו בנפרד, ואולי אנו נצהיר בנפרד? פירוט כיצד יעשה הדבר – לכך אין זכר לא בנאום ולא במסמכים. מאידך גיסא, כאשר הוא מדבר על נסיגה על טריטוריה – הוא איננו משאיר את הנושא ליארינג, לא למשא-ומתן, אלא הוא קובע במפורש כיצד צריכה להיות נסיגה מהשטחים אשר "נכבשו" ב-1967. הוא איננו מסתפק בכך, אלא קובע לוח-ימנים עם תאריכים, הוא קובע פרוצדורה כיצד יעשה הדבר. וכאן ניצבת השאלה, שאנו חייבים לשאול את ידידנו האמריקאים: האם אין בכך איפה ואיפה? הייתכן הדבר? למה אתם דואגים לפירוט כה גדול באשר לנסיגה, ואינכם נותנים כל פירוט באשר לדברים האחרים, כגון חוזה שלום?

קיימת עובדה נוספת, מצערת למדי: נאומי של רוג'רס, במידה שאיננו קורא למשא-ומתן ישיר – והוא איננו עושה זאת – מנוגד לסעיף 33 של הפרק השישי לצ'ארטר של האו"ם. סעיף זה אומר במפורש: "הצדדים לסיכסוך, שהמשכו עלול לסכן את השלום והבטחון הבין-לאומי, יתחייבו תחילה כל פתרון על-ידי משא-ומתן...". רוג'רס איננו אומר זאת כלל. נוסף לזה יש בסעיף הזה פירוט מה יעשה כאשר העניין איננו מתקדם במשא-ומתן. בסיפה של הסעיף נאמר: "...או אמצעי שלום אחרים על-פי בחירתם". אולם כאן מדובר על אמצעי שלום אחרים על-פי בחירתם של הצדדים, ולא על-פי בחירתם של מעצמות אחרות, בין שאלו הן ארבע מעצמות ובין שתיים.

עכשיו צאו ושפטו מי רוצה באמצעי שלום, כפי שכתוב בצ'ארטר, ומי הכריז כי הסכמי שביתת הנשק בטלים ומי מנהל מלחמה על הגבולות.

דברו על הגבולות אמר מר רוג'רס, שהשינוי בגבולות איננו חייב לשיק את הכיבוש ולכן יש להגביל את השינוי בגבולות בשינויים קלים, או כפי שהוא אמר פעם: Substantial alteration, או בפעם שנייה – ויש בכך החמרה רבה: שינויים המתאימים או דומים לגבולות של קווי שביתת-הנשק של 1949. האם אין בכך נסיגה מכרעת בעמדת ארצות-הברית מאז סוף יוני 1967? אבל גם שלום זה, שמר רוג'רס רוצה "למכור" לנו, לוקה בחסר והוא טעון הסבר אפילו על-ידו. שהרי כל בר-דעת ישאל: ינחא, נניח שכך יהיה, אבל יש כנפיות של "אל-פתח", ומה יקרה אז? מי לידנו יתקע, שאם ניסוג לגבולות אלה, יפסיקו אנשי "אל-פתח" את הרציחות? ועל כך באה המלצה של רוג'רס, ששני הצדדים יתחייבו לעשות כל מה שביכולתם כדי לשמור על השלום. אולם אנו כבר יודעים שחוסין במצבו הנוכחי איננו מסוגל לעכב בעד אנשי "אל-פתח". לכן אנו שוא-לים את ידידנו האמריקאים: איזה שלום אתם מציעים לנו?

במסמכים ובנאום מדברים האמריקאים על שני נוש-אים נוספים, שהם חשובים מאוד בשבילנו, והם: ירושלים הברורה והפליטים. רוג'רס מאמין כי את הסטאטוס של ירושלים אפשר לקבוע אך ורק על-ידי חוזה בין הצדדים

היו"ר ר. ברקת: רשות הדיבור לחבר-הכנסת הרינג.

זאב הרינג (המערך, עבודה—מפ"ם):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דבריו רצוני לכרך את חבר-הכנסת מילמן על נאומו הראשון בכנסת ולאחל לו הצלחה בעבודה משותפת.

אני רוצה לומר בראשית דבריו שהמצער והחמור במצב הקיים, שנוצר במערכת היחסים בינינו ובין ארצות-הברית, הוא שבעוד שאין לנו גם היום ידי גדול יותר מאשר ארצות-הברית, אין גם היום סכנה גדולה מזו שעלולה לבוא מידיהן. משום כך חשוב לאין שיעור שנשמיע דברים ברורים וחד-משמעיים, כדי שלא להשאיר ספק ולא ליצור אי-הבנה או אשליה ביחס לעמדתנו. כי רק אז, אם לא נשאיר ספק ואשליה, יש תקווה שאולי נוכל להימנע מעימות מלא ואכזרי עם ארצות-הברית. אנו רק בראשיתו של סיכסוך רציני עם ממשלת ארצות-הברית, ואין איש יכול ואין איש רשאי לומר מה צפוי לנו בחובו של המחר.

אפשר לפגוע במדינה קטנה מתוך הכוונות הטובות ביותר. אין להניח, לדעתי, שתשובתם השלילית של ברית-המועצות ונאצר להצעות האמריקניות היא המלה האחרונה, כשם שאין לומר בודאות שההצעה האמריקנית בניסוחה הנוכחי היא הגידסה האחרונה ושאחריה לא יבואו מאמצי פיוס נוספים. אין ספק שממשלת ניקסון עלולה לחזור על שגיאותיה של ממשלת אייזנהאור, מאותם הטעמים שפעלו אז, בשנת 1957 — חוסר-האונים של מוסדות האו"ם, אשליית הפיוס, וכניעה לאימו של התוקפן.

עובדה היא — כמה זה מוזר ולא נוח לומר זאת — שממשלת ארצות-הברית עלתה על דרך של פיוס התוקפן בתקווה-אשליה שעל-ידי כך תבטיח את האינטרסים האמריקניים באזור ותקדם את עניין הדו-קיום בעולם. אשליה זו היתה נחלת המדיניות הבריטית במשך עשרות בשנים. היא שהולידה את מלחמת-העולם, היא שהמיטה אסון על ראשו של העם היהודי, ושוב, כבעבר, מעוררים מאמצי הפיוס סחטנות ותוקפנות הולכת וגוברת.

הדימוי האמריקני עלול רק להתעוות ולא להשתפר בראי המוחזק בידי שליטי ערב. דברי הפיוס של מר רוג'רס, שהוגשו לערבים ערב הפיסגה ברבאט, נדחו בתקיפות. נאצר בו לעולם החפשי הדמוקרטי. הוא למד שאין גבול לכניעה שעליה מתנוסס דגל לבן של פיוס. לנאצר ולברית-המועצות לא רק שותפות אינטרסים מוחשיים, אלא גם מכנה אידיאולוגי משותף — סגידה לכוח ברוטלי כגורם המעצב את דמות השלטון בפנים ומכריע ביחסי העמים בחוץ.

מדיניות הממשל האמריקני הקרויה "מדיניות מאונזת" אינה מאונזת דבר. היא מערערת כל יסוד של איוון סביר שבכוחו לבלום תוקפנות באזור. משקלה נשקל על מאוזנים של אינטרסים צרים שסופם לחלוף, משום שאינם מקדמים את השלום באזור ולא את בטחון העמים השוכנים בו.

עלינו להתדיר להכרת הממשל האמריקני כי נסיגה ללא חווה שלום היא נסיגה מקווי בטחון לקווי מלחמה חדשה, כאשר כוחות הטרור הערבי והתוקפנות הערבית מתקדמים אל לב הישוב היהודי. מי ישער ממדיה, משמעותה וסופה של מלחמה שתפרץ בעקבות נסיגה כזאת?

אכן, היטיבה ממשלת ישראל לעשות שבהודעתה מה-22 בדצמבר שנה זו דחתה באורח חד-משמעי את הצעות הממשל האמריקני, ולא הותירה צל של ספק שאמנם ניאבק נגד כל נסיון להטיל על ישראל פתרון כפוי.

הממשלה הבהירה לא פעם שהיא שוללת לא רק את ההצעות שהועלו לאחרונה, אלא את עצם התכנסותן של המעצמות הגדולות וזכותן לדון בעניינינו ללא השתתפותנו.

התפלאתי לשמוע את דברי חבר-הכנסת הראל, שנאומו היה מלא ציטוטים ציטוטים, עם מועדים מדויקים ותוכן פחות מדויק. ראש הרשימה, בה מצא חבר-הכנסת הראל, גורס החזרת השטחים תמורת שלום, אמנם חוץ מירושלים, מרצועת עזה ומרמת הגולן. פירוש הדבר שהוא נכון להחזיר שטחי יהודה ושומרון תמורת שלום של אמת. ואין זה מקרה שהרשימה, בה תפס חבר-הכנסת הראל מקום, לא פרשה לפני הבחור את יריעת התכנית המדינית שלה, והאכילה את הבחור רק ברכילות. היא עשתה זאת מפני שאין לה תכנית כזאת.

חבר-הכנסת הראל, בצטטו את שר החוץ, עשה דבר "קטן". הוא אמר ששר החוץ של מדינת ישראל דיבר לא פעם על החזרת השטחים, אבל הוא לא הוסיף ששר החוץ היה מדגיש בכל הזדמנות את הדבר העיקרי: "החזרת חוזה של שלום שיושג בדרך של משא-ומתן ישיר". כנראה דבר "פעוט" הוא, ואין צורך להזכירו...

אני רוצה לומר שגם דבריו של חבר-הכנסת שלום כהן היו תמוהים ביותר. שר המדינה מר רוג'רס דאי לא קיווה שימצא פרקליט כה נלהב באחד מעורכי-העולם הזה", והוא ישים בפיו דברים שלא אמר, כגון חיוב משא-ומתן ישיר. חיכיתי שבכרם דבריו יציע שנמסור את עריכת ה"רפרנדום" שהוצע על-ידו בנדון בקבלנות ל"העולם הזה".

חברי כנסת שונים מדברים על כך שמשום שהיהודים דיברו בינם לבין עצמם, קם הממשל האמריקני וגיבש וניסת תכנית אנטי-ישראלית. באמת תמימות היא, אם לא יותר מכך. יש בכך גם מין מנטליות של גנו סגור שבו תמיד חשבו היהודים שאסור להם לדבר שמא יפלו על ראשם צרות מידי הגויים.

אני רוצה לומר שאם נלך בעקבות תכניתו של חבר-הכנסת שמואל תמיר, הרי התכנית הזאת עלולה להפוך מיליון ערבים למחבלים בפועל. כדי לבצע תכנית כזאת, צריך להוציא את מיליון הערבים מן השטחים, ואין זה מקרה — ואינני גורס שום סמיכות בעניין זה ביהודעין — שאי-אילו הצעות מסוג זה שמענו לא פעם מפי עראפאת וראשי-מחבלים אחרים. אם יש עוד תקווה לגייס ולרכוש לויאליות ושיתוף-פעולה בקרב חלקים לא מעטים באוכלוסיית השטחים, הרי בא חבר-הכנסת תמיר ומציע לנו לסגור את השטח באופן הרמטי, ואחר-כך הוא מציע לעשות שילוב. אינני יודע איך אפשר להעלות על הדעת שילוב כלכלי וחברתי במשטר של הסגר הרמטי על אוכלוסייה שלמה.

אני מסיכם בהחלט עם חבר-הכנסת סנה, האומר שהיסוד בוויכוח עם הערבים הוא עניין ההידיברות ונכונותם של הערבים לנהל משא-ומתן ישיר, אולם אם זהו היסוד — מה כן? חבר-הכנסת סנה אומר שהממשלה אומרת רק "לא", אולם מה "כן"? שמענו את היכן — שיחות נוסח רדוס. אינני חושב שיזמה זו לא נבחנה

לום, כי אם על השלום עצמו. כי מי שנכון לשלום, פירוש הדבר להיברות, ליחסי שכנות ושיחוף פעולה - ואין פירוש אחר לשלום - איננו מסרב בעקשנות לשבת ליד שולחן המשא ומתן על שלום.

בניעתנו למשא ומתן ישיר היא אבן-בוחן למגמות הערבים. אם הם מוכנים לשלום, כל השאלה של צורת המשא ומתן צריכה להיות בעיניהם שאלה שנייה במעלה. אך אם אינם מוכנים לשלום, הרי שאלת צורת המשא ומתן חייבת להיות בעינינו שאלה ראשונה במעלה.

מאידך גיסא, אסור שהקפאון המדיני המוחלט השורר בינינו לבין הערבים היום ימשש עילה לסתימת הגולל על מאמצי השלום ועל כמיהתנו לשלום. קווי היסוד של תכנית הממשלה הם בעניין גורלי זה ברורים ומחייבים את כל שותפי הקואליציה. אל נגביה עוף עד כדי איבוד כל מגע עם קרקע המציאות. נזכור שבסופו של דבר, מערכות צבאיות הן, על-פי מהותן, מערכות מדיניות ותכליתן מדינית. לכל מערכה צבאית מטרות מדיניות משלה שאין להשיגן בכוח הנשק בלבד. הזרוע הבטהונית והזרוע הצבאית הן שתי זרועות של אותו אורגניזם. מאבק עקבי אין פירושו הטלת בדידות על עצמנו מעבר למה שנגזר עלינו בתוקף הנסיבות האובייקטיביות. מה שדרוש לנו בימים אלה הוא לא הסברת עמדתנו בלבד, כי אם הפעלת כוחות לשינוי עמדתה של ממשלת ארצות-הברית בטרם נתגבש. מה שדרוש הוא לא יחסי ציבור, כי אם גיוס הציבור בעולם כולו, ובראש ובראשונה גיוס הציבור היהודי בתפוצות למען ישראל. אלפים ורבבות של יהודים המגיעים לישראל אף בימי מבחניה החמורים הם עדות חיה ומרתקת לאחדות העם היהודי, הרואה בישראל מוקד הכוח היהודי ותקווה יחידה לקיומו. העם היהודי נכון להתייצב. במערכה הזאת אם ידע את מלוא משמעותה וחומריתה.

עלינו לבצר את כלכלת המדינה ולערוך אותה לעמידה איתנה במבחנים שיבואו. אין לנו להתבייש בהישגיו הסוציאליים אף בשעת חירום ומלחמה. גם אם בוורידג' האנגלי כתב את משנתה הסוציאליסטית של אנגליה בעת שנפלו הפצצות על לונדון, הרי היא הוגשמה רק עם תום המלחמה. ואילו אצלנו היעדים הסוציאליים צמודים ליעדים בטחוניים, משום שבמערכה שלנו החברה וסגולותיה הן הנשק המכריע. הבה נדע את תבונת הריסון העצמי, כדי שלא נועמד בפני הברירה האכזרית - בטחון פיסי או בטחון סוציאלי.

ולא פורסמה על-ידי ממשלת ישראל. הנה בעת ביקורה של ראש הממשלה בארצות-הברית הסכמנו לשיחות גוסס רדוס - ברור שלפי הנוסח שלנו, כי יש שתי נוסחאות לנוסח רדוס, נוסח ארצות ערב ונוסח שלנו. אנהנו מבינים את שיחות רדוס כשיחות ישירות, אבל שר החוץ המצרי, שבכוחו נתן הסכמתו לשיחות גוסס רדוס, ביטל הסכמתו יותר מהר משנתן אותה.

אם יש חברי כנסת שיש להם הצעות או יוזמות חדשות, עליהם להגיד בפומבי ובגלוי מה הן היוזמות וההצעות החדשות העשויות לקרב את השלום לישראל. אם יש למישהו הצעות כאלה, יקום ויגלה אותן, ואל יעמיד פנים מלאי רמזים, אל יספר סיפורים של אלף לילה ולילה ואל יעסוק באינסיוואציות לגבי ממשלת ישראל. כל מלל מיותר בסוגיה זו מפחית את ערכו של השלום ופוגע בסיכוייו.

איש לא הסתיר את חילוקי-הדעות שהיו בינינו לבין האדמיניסטרציה של ג'ונסון ובוודאי לא את הוויכוח הנוטש בינינו לבין ממשלת ניקסון. בצדק אמר אחד מחברי הכנסת, כי בשבוע ראש הממשלה בארצות-הברית, ציינה שנישיא ארצות-הברית לא קיבל את השקפת ישראל בדבר משא ומתן ישיר וכי אין בכיסה כל הבטחות מלבד תקוות וסיכויים שבצדם סכנות לא מעטות.

גם תוך מחלוקת חמורה עם ארצות-הברית, אל לנו לשכוח שאנו חפשיים להיאבק על שינוי עמדתה בתוך ארצה ולפנות אל דעת-קהל חפשית ופתוחה לכל, וערכה של דעת-קהל זו אינו מבוטל. אולם דווקא משום שמדובר בדעת-קהל חפשית ופתוחה לכל, יש להיאבק עליה יום יום מחדש. אין זכויות היסטוריות על ידיות עמים, יש רק מאבק בלתי-פוסק על ידיות ואהדה.

מעניין לראות כיצד חוגים מסויימים בארץ, אשר פסלו מאז ומתמיד כל הצעה אמריקנית כמוימה אימ-פריאליסטי, דבקו ממש בדבקות חסידית בהצעות האמריקניות על הסדר באזור. כנראה, איבה לישראל מחפה ומכפרת גם על סטיות אידיאולוגיות. אלה שהטיפו מוסר לממשלת ישראל על היותה תלויה, כביכול, יתר על המידה בארצות-הברית, מבקדים אותה עתה על שאיננה מוכנה לקבל את תכתיב הממשלה האמריקנית ואיננה מוכנה להיות מסוגת כאזור השפעה על-ידי המעצמות הגדולות. כנראה, החלוקה ליונים ונצים פשטנית למדי. יש עוד סוג של ציפורים בתוכנו.

המחלוקת בינינו לבין הערבים איננה על תנאי הש-

2. תשובת שר החוץ

שמיים מארץ, כי שום ציטוט אשר שם בפי לא היה מדויק ושלם, פרט לציטוט אחד שאני עדיין מזדהה אתו, כי דבר אמת הוא. אמרתי, כי פלא הוא בעיני, מול היתרון הערבי העצום בשטח, באוכלוסיה ובריבוי מדינות, שלא נתגבשה מדיניות בין-לאומית התובעת שלא נזיו חייל אחד מקווי הפסקת האש בלי כיוון השלום. הציטוט מדויק והדברים נכונים. אולם, פרט לציטוט הזה לא היה שום ציטוט שלם ומדויק, ואיננו מתכוון להעמיד את עצמי ואת מפעלי לשיפוטו של חבר הכנסת הנכבד, שהרי המדיניות הלאומית הנתונה כאן היום איננה קניינו של שום פרט. זו מדיניות אשר הכנסת סמכה את ידה עליה והביעה את אמונה לה פעמים אין ספור. אותה

היז"ר. ברקת:

רשות הדיבור לשר החוץ, ששישב למשתתפים בדיון.

שר החוץ א. אבן:

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. הכנסת קיימה את דיונה המדיני, כנהוג, ברמה גבוהה של אחריות והחזיקה מעמד באותה רמה עד אשר בא חברי הכנסת הראל וניסה, לדאבונם של רובנו, לטלטל אותנו אל מעמקים עכורים ואפלים ביותר, מעמקי רכילות זולה ודיבות חולניות. כל אחד חש את מבוכת הבית הזה ומורת-רוחו מול ההתפרצות המשונה הזאת. אני מופתע מיכלתו של חברי הכנסת הראל להרבות מרירות ולטשטש את אחדות העם ולהתרחק מן האמת והדיוק כרחוק

העמידה ליד קווי הפסקת האש ונכונות פעילה להגיע לשלום אמת - גשענת המדיניות הנוקטת ביד ישראל זה שנתיים וחצי. בשני העקרונות האלה לא התבדדנו בעולם. ראיה לכך: בשלבים הראשונים והמכריעים של מאבקנו המדיני נכשלו כל ההצעות הערביות והסובייטיות אשר באו לתבוע פינויים של שטחים בלי שלום או הוקעת ההתנגונות הישראלית ב-1967 כתוקפנות כביכול או חידושים של הקווים והמצבים של הסכמי שביתת הנשק. לאמור, אפילו במוסדות הבין-לאומיים, בהם נודעת עליונות מספרית עצומה ליריבינו, אי-אפשר היה לגבש רוב לעצת איוולת אשר תתבע חידוש התנאים אשר הובילו למלחמה. רחשי ההערצה וההתפעלות אשר ליוו את מלחמת הקיום של ישראל בעולם שיתקו את קולות הרשע אשר ביקשו לגנות את ישראל על אשר סירבה להתחסל.

וכך עומדים אנו שנתיים וחצי ליד קווי הפסקת האש תוך מצוקה מדינית מתמדת, אבל עומדים ליד קווי הפסקת האש גם מכוח איתנותנו הצודקת, כחוק. אנו עומדים ליד קווי הפסקת האש בהתאם לכללי מדיניות בין-לאומית מקובלים.

הממשלה סבורה כי הנכנסת חייבת לתבוע מן העם להישאר נאמן לשני העקרונות האלה: איתנות העמידה ליד קווי הפסקת האש וחתירה לשלום בגבולות מוסכמים ובטוחים. אמנם עקרונות אלה לא הביאו עדיין את השלום, אולם ויתור עליהם יחסל כל סיכוי לשלום ויקרב מלחמה.

דווקא בשם העקרונות הפשוטים הללו, הידועים והמקובלים, בשם העקרונות האלה אנחנו דוחים את ההצעות אשר העלתה ממשלת ארצות-הברית ב-28 באוקטובר ובחדש דצמבר. אנו דוחים אותן למרות הידידות שאנחנו רוחשים לבעליהן. באשר כל פתרון שיהיה מושתת על ההצעות הללו, כל פתרון שיהיה מודרך מרוחן, פירושו סיכון קיום ישראל והחמצת הסיכוי והזכות לשלום ולבטחון.

חברי כנסת רבים תהו על ההתפתחויות אשר קדמו לגיבושן של ההצעות הללו. רוב חברי הכנסת - מתוך שלילת ההצעות; חברי-הכנסת שלום כהן, כאמור, מתוך חיובן, ואני חשתי כי זהו חבר הכנסת הנכבד התלהב יותר מהצעותיו של מר רוג'רס ממר רוג'רס עצמו. על כל פנים, לא היתה הפתעה בעצם המהלך הזה. ראינו את הנולך בפברואר-מארס 1969 עלה הרעיון להעמיד את בעיית המזרח התיכון לדיון במסגרת ארבע המעצמות. מצאנו או הזמננו, תוך קשידת הקשר הראשון עם הממשל החדש בארצות-הברית, להביע את אזהרותינו. אמרנו: עקרון המשא-ומתן ימצא נפגע; אמרנו: עצם עקרון היריבויות נפגע על-ידי כך שמדינות גדולות יושבות ודנות בגורלן של מדינות אחרות; אמרנו: הערבים יהיו מעוררים באשליה שאפשר ליבא כביכול פתרון מן החוץ; אמרנו: העמדות של המדינות הערביות ייעשו קיצוניות יותר ויותר, גם בתכנון וגם בניסוחן; אמרנו: יענק מעמד בכורה לכבירת-המועצות, והיא תגביר את קיצוניותה ותלחץ על ארצות-הברית ללא הפוגה כדי להחליש את עמדותיה; אמרנו: ישתק את מפעל השלום המתנהל באזור, ובכלל זה מפעלו של השגריר יארינג; אמרנו: יגברו מעשי האיבה הערביים גם בצורה של הפרת הפסקת האש וגם בעידוד של פעולות הטרור. והוספנו: על פני סיכסוך אזורי לא יועמד נדבך כבד של מתיחות

המדיניות במלוא איוונה על שני מרכיביה המרכזיים: איתנות העמידה ליד קווי הפסקת האש עד לכינון השלום וחתירה לשלום אשר במסגרתו יקבעו הגבולות החדשים, המוסכמים והבטוחים של המדינה.

אולם, יש נקודה אחת אשר נאחזו בה גם דוברים אחרים בנאומים אשר הצטיינו ברצינות מרובה יותר, ורצונו להתייחס לנקודה זו. חברי הכנסת, אתם חברי הכנסת והעם קיבלתם בכל שלב ושלב תיאור מצוייק של העמדה האמריקנית, כפי שהתפתחה והתגלגלה במעמדים שונים. אמרנו, ראש הממשלה ואני ודובריה המוסכמים של הממשלה, בכל שלב ושלב, מה משותף לנו ולאדעות-הברית ומה מפריד בינינו. התמונה מעולם לא היתה חדגונית, כי המדיניות איננה חדגונית, היא מורכבת מאוד. היו וישנם עד היום הוזה תחומי מחלוקת, כפי שהיו וישנם תחומי הסכמה, ולגבי המפריד בינינו דאגנו לפרט. מפרידים בינינו, בין השאר, שני עניינים. ארצות-הברית איננה תופסת את תפיסתנו לגבי שנינויים בגבולות, וארצות-הברית לא קיבלה את דעתנו לגבי הסכנות הטמונות בעצם המהלך של הפקעת המשא-ומתן מן האזור והעמדתו במסגרת של ארבע המעצמות. אמנם נקודות אלו לא מיצו את כל המפריד, אבל אלה הן, ונשארו גם כיום, נקודות המוקד המרכזיות.

מי שיעקוב אחרי "דברי הכנסת", אחרי תשובות על שאלות ואחרי נאומים ורעיונות לאין ספור, יגלה בכל רגע השתקפות מדוייקת של המציאות האמריקני-ישראלית, כפי שהיתה וכפי שדעת-הקהל היתה מסוגלת לרשום מפי דוברי הממשלה, כל רחש, כל זעזוע וכל שינוי באותה מציאות.

חברי הכנסת, הדיון על הודעת ראש הממשלה איננו מחייב תשובה מפורטת, באשר הדיון הזה שימש בכללותו עדות משכנעת מאוד לאחדות העם מסביב למדיניות הממשלה. היו פה ושם, כרגיל, תופעות-שוליים אשר באו לכאורה לטשטש את האחדות המרכזית. היו אפילו חברי כנסת אשר לימדו סינגוריה על אותם נאומים והצעות אשר הממשלה החליטה לחדות אותם. חברי-הכנסת שלום כהן אפילו תיאר את עצמו כמקבל את הצעותיו של מר רוג'רס בשם העם בישראל. מה לעשות, והעם בישראל איננו מבין כי מר שלום כהן הוא דובר, ו-96% של העם ביטאו אפשרות דווקא להסתייג מן התפיסות ומן ההשקפות שהציעה אותה סיעה. אנו סבור כי העם כולו מאוחד, רוב מניינו של העם מאוחד לגבי העיקרים של מדיניות החוץ והבטחון. במה מאוחדים אנו? בסירוב מוחלט להעלות על הדעת הזות כוחותינו מקווי הפסקת האש בלי כינון השלום. אנו מאוחדים, רוב מניינו, בהחלטה לא לשוב למצבים ולקווים של שביתת הנשק אשר התמוטטה תחת כובד השנים והאיבה. אנו מאוחדים בעמידתנו על זכות ישראל לשלום אשר יושג, כמקובל, במשא-ומתן ישיה, אשר יוביל לכריתת חווי שלום. אנו מאוחדים ונחושים בדעה, כי השלום חייב לכלול קביעת גבולות בטוחים אשר ימנעו חידושן של הסכנות אשר ארבו לנו בימי הקיץ 1967, אנו גם מאוחדים בהחלטתנו לחתור לשלום ולעמד על זכותנו לנהל משא-ומתן ללא תנאים מוקדמים מכל צד, והחלטנו להיות ערים לכל גילוי של רצון מקרב עמי ערב לזכות השלום עם ישראל ולקדם בברכה ובהיענות כל נכונות לשלום מצד מדינות ערב, אם תופיע. על כן, על שני עמדי-תווך אלה - איתנות

הוא מועט ביותר. למשל: שיר-מומר גדול ומוצדק לעקרון הריבונות, לעובדה שהמזרח התיכון נכנס, בפעם הראשונה בתולדותיו, לעידן העצמאות, ויחד עם זאת - קביעת הסדרים על פליטים וכיוצא בבעיות אלו, כאילו אין ריבונות כלל קיימת בין מדינות המזרח התיכון.

ביסודו של כל הליקוי הזה - האשליה שברית-המועצות יכולה וצריכה להיות שותפת לקידום השלום. הרי זה הצד השווה שבשתי המסגרות בהן נדונה בעיית המזרח-התיכון - מסגרת הארבע ומסגרת השתיים; ברית-המועצות תיהפך לגורם, אשר ימתן עמדותיהן הקיצוניות של משאלות ערב, ותקרב את השלום. אבל בזמן האחרון הגיעה לכולנו ידיעה מדוייקת מאוד של עמדת ברית-המועצות. מהי עמדתה? - חזרה למצב אשר היה סמל וסיבה לסכנתנו: ביתור ירושלים מחדש; הצפת ישראל בפליטים תוך שלילת כל זכות ריבונות של ישראל לקבוע מי יוצא ומי ייכנס; פיגוי כל השטחים, חזרת צבאות ערב אליהם. חזרת צבאות ערב לשארם-א-שיך, לסיני, ליהודה ולשומרון. ובזמן האחר-רון - תוספת: תמיכה מפורשת יותר מאי-פעם באירגוני המחבלים. כאן ראוייה לציון הודעתו של מר קוסיגין, המועיד לאותם אירגונים תפקיד נכבד מאוד: היסול כיבושי יוני 1967 והיסול הגילויים האחרים של התוקפנות הישראלית. ללמדנו כי יש כאן שני מעגלי מדיניות סובייטית: לא רק חידוש המצב שהיה קיים ב-4 ביוני. גם אם יחודש מצב זה - ואנו נדרגו נדר שלעולם לא יחדש - , נשארים גילויים אחרים של תוקפנות ישראלית. מה הם הגילויים הללו אם לא עצם קיומה של ישראל?

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):
האם זה מדוייק?

שר-התחץ א. אבן:

אני מצטט את מר קוסיגין, ואלה דבריו, ואת משמעות הדברים יוכל כל אחד להסיק.

כאשר אנו אומרים ליריב ולדיד כי לישראל זכות בלתי-מעוררת לקבוע את עמדותיה במשא-ומתן, יש נקודה נוספת שלא מצאה ביטוי היום, אבל היא הובעה באוני נציגי מדינות רבות: בכל זאת היינו מבודדים ב-1967 במערכה על קיומנו, ולבדידות הזאת כמה מסקנות. נזדמן לי לדבר לפני זמן מועט עם אחד האנשים הרמים של מעצמה גדולה ולשמוע מפיו: הואיל ולא יכולנו לעזור לכם בסכנתכם, לכן לא נוכל לחבוע שתיסוגו בלי להבטיח את שלומכם ובטחונכם. זוהי הגדרה מדוייקת. אבל אותו הגיון יש לו המשך: הואיל ומעצמות העולם והאירגונים הבינ-לאומיים לא יוכלו לעזור לנו להחיל מן האיומה שבכל השכנות, על כן יש לנו הזכות לקבוע לבני את התנאים שניצב להחלתם במשא-ומתן עם שכנינו. הואיל ונגזר עלינו שאנו לבדנו נגן על הבלות, הרי אנו לבדנו רשאים להגדיר מה הם הגבולות הרצויים לנו, שנחתור להשיג הסכמה עליהם במסגרת השלום. כי הרגישות שלנו לגבי הנוף הבטחוני, לגבי התנאים שביטחון, לא נוכל לצפות ששום מדינה אחרת תהיה שותפת לה, כשם שאין אנו מבקשים ששום מדינה אחרת תקבל את חוות-דעתנו לגבי התנאים הנחוצים לבטחונה.

אף-על-פי שנועמת הביקורת היתה מצומצמת בדיון הזה, בכל זאת נשמעה, ובשני פומונים נשמעה. היו אלה שאמרו: לא עשינו די לקידום השלום, והיו אלה שאמרו

בין-גושה, ונימצא חיים בשני מעגלי מתיחות: הישרא-לית-ערבית וזו שבין מערב ומזרח. זו היתה אזהרתנו.

מי שבא ומצביע על דיוק נבואותיו, דרכו שאינו זוכה באהדה מרובה. אך עובדה היא, שראינו את הנולד. כלום לא התרחשו כל התוצאות הללו? כלום לא דעך המושג של משא-ומתן? כלום לא החמירו הערבים והסובייטים את קיצוניותם? כלום לא טופחה אשליה שהפדתו אינו חייב לצמוח מתוך האזור, אלא יכול הוא להיות מיובא מחוץ לו? כלום לא נתפתחה ארצות-הברית להתקרב סנטימטר אחר סנטימטר לעמדה הסוב-ייטית, בשעה שזו נשארה מותקשת, ללא תנופה כלשהי? כלום לא הוקפאה כל שיתות שלום עצמאית? וכלום לא גברו מעשי האיבה הערביים, גם מעבר לקווי הפסקת האש וגם במסגרתם של אירגוני הטרור?

לשון אחרת: אנחנו באים ומציעים לאלה אשר חייבו את המהלך הזה: יבדקו נא את הערכותינו לאור הגיון המעשי.

וגם את המהלכים האחרונים, אלה שנעשו באוקטובר ובדצמבר, גם את אלה חייבת ארצות-הברית לבדוק לאור הגיון. ישראל דחתה את ההצעות הללו באשר פגיעתן קשה מאוד בבטחונה, בריבונותה ובזכותה לשלום. ממ-שלות ערב דחו אותן באשר אין ההצעות הללו, כנראה, פוגעות בישראל פגיעה מספקת לדידן. ברית-המועצות דחתה אותן בתקווה שעל-ידי יתר עקשנות תגורר את ארצות-הברית לפגיעה יסודית יותר בענייני ישראל. סי-כומו של המהלך: הרחקת השלום ולא קירובו; החרפת המתיחות ולא הפגנתה.

מה נוכל לעשות מחוץ להשמעת הביקורת המנומקת הזאת? הרי היו מעמדים בעבר וארצות-הברית ניסתה הצעות אשר שכרן המיוחל יצא בהפסדן העובדתי. לימים היא פנתה לכיווני מחשבה ופעולה אחרים. אין לנו שום ערובה שכך יקרה הפעם. אולם חובה עלינו, במגעינו עמה, להציע שתטוש את הדרך הזאת לאחר שהיא הוכחה כחסרת-תועלת, ותתרכו במשימה המרכזית והבלעדי: כינון המשא-ומתן בין ישראל ומדינות ערב. המגעים אשר התקיימו אחרי פירסומן של התכניות הללו מתקיימים והולכים. בינתיים, גם בציבור שומעים אנו הסברים מפי בעלי ההצעות. אני מתייחס למסיבות עיתונאים ולנאומים אחרים. נאמר מטעם ארצות-הברית שאין רצונה לכפות פתרון, שהיא חותרת לשלום-קבע ולא להסדר ארעי, שהיא חותרת, כדברי מר רוג'רס, בשבוע שעבר, להסכם חזוי, אשר עד לחתימתו אין צורך לחל שיגוי בסטטוס-קוו, ואין לדעתו קשר בין תביעות ישראל, הבטחוניות והכלכליות, לבין עמדת ישראל לגבי הצעות ארצות-הברית. יש גם תגובה מאוכזבת וקחדרת על העמדות הסובייטיות האחרונות.

יסודות אלה בעמדת ארצות-הברית מסבירים את כל המורכב שבמצבנו, ובעיקר את ההדגשה אשר נשמעה גם בהודעת ראש הממשלה היום, כי הוויכוח הזה חריף ומרץ, אבל הוא ויכוח - עם כל חריפותו - בין ידידים. אך גם ערכם של עקרונות חיוביים נמצא נפגם על-ידי הצעות מעשיות הסותרות אותם. למשל: העקרון של משא-ומתן לאור מציאות של קביעת כל תוצאותיו של המשא-ומתן לפני ניהולו. למשל: נוסח הודעה מדוייקת כי אין חייבת להיות זהות בין קווי שביחת הנשק וגבולות השלום, אולם למעשה קביעת גבולות מוצעים, אשר ההבדל ביניהם לבין הקווים הקודמים

חוברת ז', ושיבה י"ט

— הודעת הממשלה על המצב המדיני (תשובת שר החוץ) (אבן, ש. תמיד) —

בישראל, בשנתיים וחצי אלה, את האחריות לאי-השגת השלום.

מצד שני, מופיע חבר-הכנסת תמיד, ולפי דעתו פעלהגותו בעניין השלום היא מופרזת.

שמואל תמיד (המרכז החפשי):
איש לא אמר זאת.

שר-החוץ א. אבן:

היה לי רושם שחבר הכנסת הנכבד קידם את חומרת המצב באותה רטוריקה המודמנת לו כל פעם שממשלת ישראל מופיעה לפניו כמטרה לחיזוי. יהיו מעלות ומורדות במציאות הבינ-לאומית שלנו, ובכל זאת המטרה לביקורת על אי-השגת השלום והבטחון איננה ממשלת ישראל. בכל פעם שאני שומע מפי חבר-הכנסת תמיד את כל מיני עוונותינו ומחדלינו, אני מסתכל במפה בתמהון גובר והולך, כיצד קרה שממשלה זו, רכת-לב ומתמוטטת, כיצד היא הביטיחה את שמירת המפה הזאת, את ביצורה הצבאי והכלכלי, ואפילו המדיני? כי אין עירעור בין-לאומי על המפה הזאת כל עוד אין שלום.

לדעת, אנחנו יושבים כפי שאנחנו יושבים, עם כל הקשיים שלנו, מפני שלא קיבלנו בדיוק את דעתו של חבר-הכנסת תמיד. לשון אחרת: אף כי היינו מציאותיים ביותר לגבי אי-התקרבותו של השלום, לא נקלענו לשום יצר של התייאשות ולא נעלנו שערים ודלתות. על כל פנים, ההתייעצות של כל אחד מאתנו עם הציבור היא טרייה למדי בזכרונו. חבר-הכנסת תמיד וחבריו באו לעם עם כל ההאשמה הכבדה הזאת נגדנו, והעם שמע והקשיב, ובתבונתו כי רבה החליט שמפלגתכם הקטנה איננה קטנה די הצורך, ומוטב לגמד אותה עוד יותר. אינני רואה כאן דווקא הבעת אמון לזעף המלאכותי הזה נגד הממשלה, להתנכרות הזאת שלכם לשלום ולגינונים אלה של נבואת זעם.

קיצורו של דבר: הממשלה הזאת אינה חייבת להצטרף לפני חבר-הכנסת תמיד על תפקידה בחיזוק הבטחון, כשם שאין היא חייבת להתנגד לפני חברי-הכנסת אבנרי ושלום כהן על יחסה לשלום.

אולם בסופו של חשבון נשאלה השאלה: כל אחד יודע מה לא, לפי תפיסתו. חבר-הכנסת סנה שאל שאלה רצויה: האם יש לנו תשובה על מה כן? תשובה חד-סיטרית אין. תרופת קסם היא מעיקרה ומטבעה תרופת שווא. אבל יש דברים שהם מעין ציוני-דרך שיובילו לשלום.

קודם כל — חיזוק מעמדו ליד קווי הפסקת האש. כי לא יבוא שלום אם לא תיבלם תחילה אשליית הנצחון הערבי במלחמה. אחד מחברי הכנסת תיאר אותנו כאילו אמרנו: תמות נפשי עם פלשתים. זאת איננה סיסמתנו. אין אנו אומרים: תמות נפשי עם פלשתים, אלא — תחיה נפשי עם יהודים. וחובת הקיום קודמת לכל אפשרות לקדם את השלום.

מצווה שנייה: שמירת מאון הכוחות. ברור שכלל שתגבר ויכלתנו העצמית במהלך הזמן לספק מן המשק שלנו את כל כלי ההתגוננות שלנו, כן יתבצר מעמדו המדיני. זוהי משימה ראשונה-במעלה. עד אז אנו מזדקקים לגורמי חוץ למען נוכל לקיים את מאון הכוחות. והדבר מחייב שאותם גורמי חוץ ישתכנעו בסבירותו של העקרון של מאון הכוחות כעקרון המקדם את השלום הבין-

שעשינו יותר מדי מתוך חתייה לשלום. אני סבור שישראל, אחרי שנתיים וחצי אלה, יכולה להתייצב, לפני עצמה על כל פנים וגם לעיני העולם, ללא הצטרפות על אשמתה כביכול באי-קידום השלום. מה לא עשינו? אחרי מלחמה, שהייתה מיועדת לחסל את עצם קיומו ועצמאותו, הצענו משא-ומתן מיד, הצענו סדר-יום למשא-ומתן, הצענו שכל המדינות שישתתפו במשא-ומתן ירשמו כל סעיף שירצו בסדר-היום. הסכמנו שהשגריר יארינג יזמן אותנו לאותו משא-ומתן, על מנת לספק את המסגרת הבין-לאומית הרצויה ליריבנו. אמרנו: מו-כנים נהיה לנקוט כל גוהל ריבוי, לרבות זה שנוקט פעם, לפני עשרים שנה, בתנאי שהמגמה היא שלום ולא שביתת-נשק. אמרנו שהמשא-ומתן יכול להיות ללא כל תנאי מוקדם, שאין שום נושא מוחרם בוויכוח, ושביחוד כינון הגבול פתוח למשא-ומתן ולהסכם. אמרנו שנשתתף בדיון בין-לאומי להסדרת בעיית הפליטים, ושמעבר לעצם כינון השלום אנו נושאים את עינונו לשיתוף אזורי לפי המתכונת הקיימת בין המדינות הריבוניות המרכיבות את הקהילה האירופית. הוספנו שקיימות תכניות להגביר בדרכים שונות את הפיתוח הכלכלי בשטחים על-ידי תכניות אשר יקיפו ועולות פיתוח המתוכננות גם לפליטים.

אלו הן עמדותינו. האומנם עמדות נוקשות הן אלו? שמה הנוקשות איננה בעמדות הללו אלא בעמדו-תיהם של אלה שאמרו שלא יקבלו משא-ומתן, שלא ידברו על סדר-היום, שלא יניחו לשגריר יארינג לזמן אותנו, שלא יקבלו את השלום שקיבלו ברודוס, ששום נושא איננו כשר לדיון איתנו, שגבול בטוח איננו עניין למשא-ומתן איתנו, שאינם רוצים בשום שיתוף אזורי איתנו, שאינם מוכנים לקבל השתתפותנו בקביעת פתרון לבעיית הפליטים, ושזכותו של הפליט לשוֹב ולהציף אותנו מכרעת נגד זכותה הריבונית של ישראל להתקיים?

מדוע אין האשמה על נוקשות מכוונת אל העמדות הללו דווקא?

היו חברי הכנסת סנה כמה דברי ביקורת קולעים ביותר על ההצעות האמריקניות המשמשות נושא לדיונו. אך כאשר הביטיח לנו חבר הכנסת הנכבד הצעות לכינון השלום, עצרתי את נשימתי. אולם לא עצרתי אותה זמן ממושך, כי הדברים המוצעים, לדאבוני, אין בהם תרופת קסם ואין בהם חידוש, שנכרין שנהיה מוכנים למשא-ומתן רודוס-יארינג. אמרנו את הדברים האלה, והעלינו חרס. הממשלה איננה מנותקת מכל יזמותיה בעבר. השמענו תכניות מפורטות על עקרונות השלום בעצרת האו"ם, ב-1968, ב-1969, והממשלה סמכה את ידה על אותן התכניות.

והנה באה הממשלה החדשה, ובאישורה של הכנסת אמרה בקווי היסוד שהממשלה תוסיף לפעול לפי ההחלטה שות אשר נתקבלו על-ידי הכנסת והממשלה מאז מלחמת ששת הימים. לא, חברי הכנסת, השלום איננו לא מפני שלא הושטנו את ידנו, אלא מפני ששום צד ערבי לא אחז ביד המושטת. וכאשר חבר-הכנסת סנה מציע את ה"פאקס הבראיקה" בשטחים, עלי לומר לו שהצרה היסודית היא שאין לפי שעה שום מצטרפים ערבים ל"פאקס הבראיקה" הזאת. אין זאת אומרת שגרפה ממגעים, מבירורים, מקשיים. אנו יודעים שההיסטוריה בכלל, ובמיוחד באזורנו, היא רבת-תמורות. אולם אי אפשר להעלות על הדעת שיפוט צלול כל-שהוא יתלה

מכל הרקמה הבין-לאומית. דאינו בשלב האחרון של עצרת האו"ם את ארצות-הברית מגדירה הצבעה מסו"ימת כפגיעה בזכויותיה החיוניות של ארצות-הברית. כמה עצרת האו"ם והצביעה ב-101 קולות נגד 3 - ארצות-הברית, פורטוגל ואוסטרליה. איש לא יסיק ממצב זה, שארצות-הברית מבודדת כל-כך. יש שאנו בודדים בעמדתנו לשעה מסוימת, אך סופה של העמדה להשתרש ולהתקבל על דעת הבריות. אולם הבדידות יכולה להיות סגולה שאין מגוס ממנה. אף-על-פי-כן נחיה את חיינו הבין-לאומיים במלואם. נטפח קשרים הדוקים יותר עם אירופה; נפתח את ייעודנו בעולם המתפתח; שם ההזדקקות לישראל היא גדולה מיכלתה של ישראל להיענות לה. ונטפח דעת-הקהל. נציג לעיני העולם לא רק את ישראל הלוחמת והמתנוגנת, אלא גם את ישראל הבונה והיוצרת, הקולטת, המגדלת דורותיה, ומבצרת את משקה וחברתה. כי הואיל וגזירה היא שנתבצר תוך כדי מלחמה, לא נוכל להניח את שאר משימותינו.

עם כל הרושם של הבדידות, יש גם אזניים קשובות. דווקא בשבועות האחרונים היו סימני הבנה פה ושם לעמדתנו. לא רק מנהיגי האירגונים היהודיים בעולם, אלא גם מנהיגי תנועות עבודה, ראשי כנסיות ועמותות, שכמה מנציגיהם מצאו ביטוי קולע מאוד למציאות שלנו. איך אפשר להביע את הביקורת על הצעותיה של ארצות-הברית בביטוי קולע יותר וביתר קיצור מאשר הדברים של "אטלנטה קונסטיטיושן": "אין ארצות-הברית מסוגלת לשנות את מדיניותה במידה מספקת כדי לפייס ולקרב ממשלות ערב. בהפצירה בישראל לקבל ויתורים מהותיים לפני המשא-ומתן עם הערבים ליד שולחן הדיו-נים, אנו חותרים תחת מעמדה. האינטרס של ארצות-הברית יקודם על-ידי שנאפשר לישראל לנהל משא-ומתן מעמדת כוח טבעי ולא ממעמד של חולשה הגונרת מראש".

לא הייתי מתקשה להעסיק את הכנסת זמן מרובה בביטויים אחרים. ואם כי אינם מסוייגים, הם מספיקים כדי לעודד את רוחם של העושים במלאכה זו.

לכסוף אנו חוזרים לעניין השלום דרך השגתו. ברור שזוהו הגדול שבכל הייעודים, וזו העמקה שבכל השאיפות. אולם עלינו להבין: רצוננו בשלום אינו מספיק כדי להשיג אותו. את הבטחון נוכל להשיג על אפם ועל חמתם של שכנינו. השלום כולו מותנה ברצונם ובהסכמתם. והחתימה לשלום חייבת לכלול אפשרות נפשית, אולי ממושכת, לחיות בלעדיו. החתימה לשלום חייבת לכלול אפשרות לחיות בלעדיו, אם כי בלי לאבד אותו מאופק ראייתו; שהיא אש תוקע הסבלנות, יש שתי סכנות: סכנה של התייאשות מוחלטת מהשלום והשתק-עות בקדרות תוקפנית, שתשתק כל יזמה וכל מאמץ. וסכנה אחרת, מתוך קוצר-רוח, סכנה של דחיקת הקץ; של קפיצה על שלום-לא-שלום, של הסתפקות בהסדרי אשליה שסופה להתמוטט.

עלינו להציע לעם גקורת איוון - לא להתייאש וגם לא לטפח אשליות. והממשלה כותה ברית עם הציבור - לקיים במלוא איוונה את אחריותה לבטחון וחתירתה לשלום. היא דוחה את ההצעות שנדונו היום, כי אין בהן שלום-אמת, ואין בהן בטחון יציב.

אם תצרך הכנסת את ביטוי רצונה המלוכד לתמיכה בממשלה, הרי תתרום תרומה חשובה.

לאומי. לא נכשלונו במשימה הזאת על אף כל חומרתה והתפוכותיה.

שלישית, הבלטת רצוננו בשלום, היאחות בכל סיכוי לקידומו. עלינו בכל זאת להזכיר כי אין הסיכוי הזה מסתמן עכשיו. די לאדם שיקרא את אשר נאמר בוועידת ברטא כדי להבין לאיזה מצב יש קשיחות רעיונית נקלעה הלאומיות הערבית בימים אלה. סח לי מדינאי שביקר בקהיר כי הדברים שהשמיע באוזני שר החוץ המצ-רי, ואני מניח לא רק באוניו, היו כלהלן: אין כלל מקום למדינת ישראל במזרח התיכון. והפתרון: שעולי צפון אמריקה ואירופה יחזרו לצפון אמריקה ולאירופה, ויוצאי אסיה יישארו כעדה שאליה תתייחס האומה הפלשתינאית בסובלנות. עשרים ושתיים שנה אחרי כינון מדינת ישראל יש סירוב להכיר במציאות, בעומק שרשיה של האומה הזאת במזרח התיכון, בעברו הגדול, במציאותו הקיימת, בעתידו האדיר. לאמור, אנו כאילו איננו קיימים, כאילו כל החוויה ההיסטורית של המזרח התיכון התחילה בשנת 632 עם הכיבוש המוסלמי, וכל דבר שאינו ערבי או מוסלמי אינו אלא מלאכותי, וסופו לעבור מן העולם. זהו עולם האשליה אשר בו שרויה המחשבה הרשמית הערבית כיום.

אף-על-פי-כן, התחייבנו לפני הכנסת לא להזניח שום אפשרות לקרב את השלום. ונאמר בהודעת ראש הממשלה, בהציגה את הממשלה, במצב שאינו שונה מן המצב היום: מני וגמור עמנו לא להרפות את המאבק למען השלום. לאמור, לא נחמיץ שום אפשרות של מגע או בירור העשוי להביא לידי משא-ומתן.

דבר רביעי: המשא-ומתן עצמו. לא נצטרך להתנצל על כך. נוצר מצב משונה, כאילו עמידה על משא-ומתן היא מעין נוקשות מלאכותית. לא גיליתי שום מדינה בעולם המוותרת על זכותה הריבונית לא להיות מוחרמת על-ידי אלה שאתם היא עומדת לכונן שלום. משא-ומתן ללא הנאים מוקדמים - כשם שלא נכתב, כך לא נקבל תכתובים. וכאמור - כל הבעיות יובאו למשא-ומתן וטעונות הסכמה.

לגבי העמידה הזאת על פתרון ישיר - אני רוצה לציין כי העירעור על משא-ומתן הוא הדבר היוצא דופן בעולם. לפני שנים מעטות שמעתי במועצת הבטחון את המלים הללו: "פניתי האחרונה למועצת הבטחון היא, להבין כי המחלוקת בין שתי המדינות יכולה למצוא את פתרונה רק על-ידי שתי המדינות עצמן. סיכוי ההסכם יגבר ככל שלא יתערבו מדינות אחרות. שום פתרון כמו לא יועיל. אם מועצת הבטחון מעוניינת בקיום השלום וקידום היחסים הבין-לאומיים, עליה להימנע מכל פתרון שיוכתב לצדדים, מכל התערבות בשיחות או בדיונים, שאנו מדינות האזור עשויות לקיים". אלה דברי שר החוץ של הודו לגבי הסיכסוך שהיה קיים באותה יבשת.

אין יוצאים מן הכלל. יש רצון משונה להוציא רק אותנו מן הכלל.

אמרו: חוזה שלום, על מנת שממשלות ערב יצטרכו גם לעשות את המאמץ הרעיוני של הכרה לצמיתות במציאות ישראל, וגם על מנת שכבודן וגורלן יהיו קשורים בשמירתו או בהפרתו של ההסכם.

אשר לחיזוק מעמדתו הבין-לאומי, נאמרו כמה דברים על בדידות. ואי-אפשר להכחיש כי לפעמים ישראל בודדת בעמדותיה. אולם עמדה בודדת איננה בדידות. יש מדינות שהן בודדות בעמדותיהן, אך אינן מבודדות

3. סיכום הדיון

הז"ר ר. ברקת:

חברי הכנסת, נשמע הצעות לסיכום הדיון.

חברי הכנסת ברעם יביא הצעת סיכום בשם הסיעות: המערך (עבודה-מפ"ם), גח"ל, מפד"ל, אגודת ישראל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קידמה ופיתוח, פועלי אגודת ישראל, שיתוף ואחוזה.

משה ברעם (המערך, עבודה-מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בשם הסיעות: המערך (עבודה-מפ"ם), גח"ל, מפד"ל, אגודת ישראל, המפלגה הליברלית העצמאית, הרשימה הממלכתית, קידמה ופיתוח, פועלי אגודת ישראל, שיתוף ואחוזה, - הגני מתכבד להביא הצעת סיכום כלהלן:

הכנסת מזדהה עם עמדת הממשלה, כפי שהובעה בהודעת ראש הממשלה, ועם החלטת הממשלה מיום י"ג בטבת תש"ל, 22 בדצמבר 1969.

הכנסת קוראת לכל שוחרי השלום בעולם לעמוד לימינה של ישראל במאבקה על בטוונה, וזכויותיה וריבונותה - על שלום אמת ובר-קיימא באזורנו.

הז"ר ר. ברקת:

בשם סיעת הרשימה הקומוניסטית החדשה יביא הצעת סיכום חברי הכנסת חביבי.

אמיל חביבי (הרשימה הקומוניסטית החדשה):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אנו מציעים את הצעת הסיכום הבאה:

נוכח ההתפתחות האחרונה ביחסי ישראל-ארצות-הברית, המעידה כי המדיניות האמריקנית במזרח התיכון מנצלת את הסיכסוך הישראלי-ערבי לשמירת האינטרסים התוקפניים של האימפריאליסטים האמריקני לרעת ענייניהם הצודקים של ישראל והעמים הערביים, ולרעת עניין השלום - מחליטה הכנסת:

1. ממשלת ישראל תנהל מדיניות שלום עצמאית העולה בקנה אחד עם המאמצים לשמירת השלום בעו-לם, המבוססת על כיבוד הזכויות הלאומיות הצודקות של ישראל והעמים הערביים, והמבוססת על תמיכה בשאיפות השיחור והקידמה החברתית של העמים הערביים, תוך הנחה בסיסית כי עתידה של ישראל יובטח לא בהתחברות עם האימפריאליסטים נגד העמים הערביים, אלא בשיתוף-פעולה עם העמים הערביים נגד האימפריאליסטים.

2. ממשלת ישראל תכריז מיד על הסכמתה לביצוע מלא של החלטת מועצת הבטחון מיום 22 בנובמבר 1967 ועל כוונתה, תוך ביצוע שאר סעיפי החלטתה, לסגת מכל השטחים שנכבשו במלחמת יוני 1967.

הז"ר ר. ברקת:

את הצעת הסיכום מטעם סיעת העולם הזה-כוח חדש יביא חברי הכנסת שלום כהן.

שלום כהן (העולם הזה-כוח חדש):

1. בהעדר הכרה מטעם ממשלת ישראל בזכות האומה הפלסטינית למדינה לאומית משלה, ובהעדר כל יזמה ישראלית לכינון הסדר עם העם הערבי הפלסטיני, מחייבת הכנסת את יזמת ממשלת ארצות-הברית,

התובעת ממדינות ערב להכיר בקיום ישראל, בריבונותה ובשלמותה, ולהסכים לסדרי בטחון אשר יש בהם להבטיח את בטחון ישראל, והתובעת מישראל לוותר על סיפוח שטחים.

2. הכנסת קובעת כי מדינת ישראל חותרת לשלום רשמי והסדרי בטחון ממשיים, ומוכנה לוותר תמורתם על כל סיפוח של שטחים מוחזקים.

3. הכנסת קוראת לכל ממשלות ערב לתמוך ביזמת ממשלת ארצות-הברית לכינון הסדר שלום באזורנו.

4. הכנסת קוראת לממשלת ישראל ולכל ממשלות ערב לפתוח מיד במגעים לפירוז המרחב מנשק גרעיני, תוך פיקוח הדדי, ולהימנע מיצירת עובדות מוגמרות בנושא זה.

הז"ר ר. ברקת:

את הצעת הסיכום של סיעת המרכז החפשי יביא חברי הכנסת שמואל תמיר.

שמואל תמיר (המרכז החפשי):

הצעה זו זהה להצעת הרוב, שקרא חברי הכנסת ברעם בשם כמה סיעות.

א. הכנסת קוראת לכל שוחרי השלום בעולם להתייצב לימינה של ישראל במאבקה על בטוונה, זכויותיה וריבונותה, ועל שלום אמת ובר-קיימא באזורנו.

ב. הכנסת מטילה על הממשלה לפעול על-פי הקווים המדיניים הבאים:

(1) תנופת התנחלות בקצב מזורז בכל מרחבי השטחים המשוחררים - בירושלים הבירה, ביהודה, בשומרון, בסיני ובגולן.

(2) סגירת התנועה מירדן לישראל על פני גשרי הירדן.

(3) ניתוק כל מגע בין תושבי השטחים המשוחררים והמשטרים האויבים, וביטול כל סמכות בשטחים היונקת ממשטרים אויבים.

(4) שילוב השטחים ויושביהם במדינת ישראל, בכלכלתה ובמערכות חייה, כבסיס ראשוני לקיום בצוותא ולשלום עם ערביי ארץ ישראל, אשר הסיכסוך אתם הוא מוקד המלחמה במזרח התיכון.

(5) פעולה מזורזת לפירוק מחנות הפליטים בתחום השלטון הישראלי, ויזמה ישראלית לפתרון בעייתם הכאובה, הממאירה והמסוכנת.

(6) חקיקת חוק אזרחות חדש לישראל, המתחייב משילוב אמת של השטחים ויושביהם במדינת ישראל.

(7) מהלומות גוברות ומוחצות על בסיסי האויב, במגמה לשתק את כל יזמות התוקפנות, הרצח והחבלה, ולעקור את יצרי המלחמה ממזרח-הרד.

(8) יצירת קשרים והידוקים עם כל גורם, באזור ומחוצה לו, הנאבק באימפריאליסטים הערבי התוקפני.

(9) שינויים משקיים מרחיקי לכת לשאיבת העלייה ולעידוד הילודה, כדי להאדיר את עצמתה של ישראל.

(10) כינון מערכת הסברה תקיפה ונרחבת, שתבהיר לפני העולם החפשי את דרכה זו של ישראל וחיוניותה לכל שוחרי החירות והשלום בעולם.

הצבעה

מיעוט	-	מיעוט	-
רוב	-	רוב	-
נגד		נגד	
מ. סנה	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת	מ. סנה	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת מ. סנה
	לא נתקבלה.		לא נתקבלה.
מיעוט	-	מיעוט	-
רוב	-	רוב	-
נגד		נגד	
ש. תמיד	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת	ש. תמיד	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת
	לא נתקבלה.		לא נתקבלה.
מיעוט	-	מיעוט	-
רוב	-	רוב	-
נגד		נגד	
ש. כהן	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת	ש. כהן	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת
	לא נתקבלה.		לא נתקבלה.
מיעוט	-	מיעוט	-
רוב	-	רוב	-
נגד		נגד	
א. חביבי	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת	א. חביבי	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת
	לא נתקבלה.		לא נתקבלה.
מיעוט	-	מיעוט	-
רוב	-	רוב	-
נגד		נגד	
מ. ברעם	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת	מ. ברעם	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת
	לא נתקבלה.		לא נתקבלה.
57		57	
3		3	
2		2	
נמועים		נמועים	
מיעוט	-	מיעוט	-
רוב	-	רוב	-
נגד		נגד	
מ. ברעם	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת	מ. ברעם	בעד הצעת הסיכום שהביא חברי הכנסת
	לא נתקבלה.		לא נתקבלה.

היו"ר ר. ברקת:

הישיבה הבאה מחר בשעה 16.00. ישיבה זו נעולה.

היו"ר ר. ברקת:

את הצעת הסיכום מטעם סיעת מק"י יביא חברי הכנסת סנה.

משה סנה (מק"י):

וזאת הצעת מק"י לסיכום הדיון:

1. הכנסת דוחה את הצעותיה של ממשלת ארצות-הברית להסדר מצריי-ישראלי וירדני-ישראלי.
2. הכנסת מטילה על הממשלה לערוך ולפרסם תכנית שלום ישראלית לפי הקווים כלהלן:

(א) משאימתן בגוטה רדוס בין ישראל לבין ארבע שכנותיה באמצעות שגריר האו"ם על הסכמי שלום, על התוויה מוסכמת של גבולות בטוחים ומוכרים ועל מימוש מוסכם של כל שאר סעיפי החלטת מועצת הבטחון מנובמבר 1967; לגבולות שלום מוסכמים תהא ישראל מוכנה לסגת מקווי הפסקת האש הזמניים;

(ב) יזמה ישראלית להסדר עם וציגות דמוקרטית שוחרת-שלום של העם הערבי הפלשתינאי בשטחים המוחזקים על יסודות ההגדרה העצמית דו-הקיום בשלום, ובכלל זה שיקום הפליטים באותם השטחים;

(ג) ערובות בין-לאומיות להסכמים הישראליים-ערביים, התחייבות המעצמות להפסקת מידוך הזיון השיגרתי במזרח התיכון והוצאת האזור מתחום מידוך הזיון הגרעיני.

3. הכנסת קוראת לדעת-הקהל העולמית השוחרת שלום להפעיל את כל השפעתה על ממשלות ערב שתב-טלנה את הסירוב להכיר במדינת ישראל, לנהל משא-ומתן עם ישראל ולעשות שלום עם ישראל, - ובוה האופן לקרב את פתרון השלום למשבר המזרח-תיכוני.

היו"ר ר. ברקת:

אנו ניגשים להצבעה. אעמיד להצבעה את ההצעות בסדר הפוך מכפי שהוגשו על-ידי המציעים.

הישיבה ננעלה בשעה 21.50.